

TURINYS

I SKYRIUS. ĮVADAS.....	4
II SKYRIUS. SANTRAUKA.....	6
III SKYRIUS. EKONOMIKOS PERSPEKTYVOS.....	7
PIRMASIS SKIRSNIS. EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJAUS PRIELAIDOS.....	7
ANTRASIS SKIRSNIS. VIDUTINIO LAIKOTARPIO EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJUS.....	8
TREČIASIS SKIRSNIS. LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSAS	13
IV SKYRIUS. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ PADĖTIS IR PERSPEKTYVOS....	14
PIRMASIS SKIRSNIS. FISKALINĖS POLITIKOS GAIRĖS	14
ANTRASIS SKIRSNIS. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAI 2017 METAIS	15
TREČIASIS SKIRSNIS. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAI 2018 METAIS.....	19
KETVIRTASIS SKIRSNIS. 2019–2021 METŲ VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ PROJEKCIJOS.....	21
PENKTASIS SKIRSNIS. ŪKIO CIKLO ĮVERTINIMAS IR STRUKTŪRINIO BALANSO RODIKLIO TIKSLAI.....	27
ŠEŠTASIS SKIRSNIS. STRUKTŪRINIS VALDŽIOS SEKTORIAUS BALANSO RODIKLIS.....	28
SEPTINTASIS SKIRSNIS. VALDŽIOS SEKTORIAUS SKOLA IR JOS PROJEKCIJOS	30
V SKYRIUS. VIEŠŲJŲ FINANSŲ KOKYBĖ.....	33
VI SKYRIUS. STRUKTŪRINĖS REFORMOS IR KITOS STRUKTŪRINĖS PRIEMONĖS	42
VII SKYRIUS. RIZIKOS IR JAUTRUMO ANALIZĖ.....	48
PIRMASIS SKIRSNIS. EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJAUS IŠSIPILDYMO RIZIKA.....	48
ANTRASIS SKIRSNIS. FISKALINĖ RIZIKA.....	49
TREČIASIS SKIRSNIS. JAUTRUMO ANALIZĖ	51
VIII SKYRIUS. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ TVARUMAS	53
IX SKYRIUS. PROGRAMOS IR NRD SUDERINIMO ĮVERTINIMAS	56
X SKYRIUS. INSTITUCINĖ VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ SĄRANGA.....	58
XI SKYRIUS. VALDŽIOS SEKTORIUI PRISKIRIAMŲ BIUDŽETŲ IŠLAIDŲ VIDUTINIO LAIKOTARPIO RODIKLIŲ NUSTATYMAS.....	61

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 (8) lentelė. Pagrindinės prielaidos	8
2 (1a) lentelė. Makroekonominiai rodikliai	9
3 (1b) lentelė. Kainų rodikliai	10
4 (1c) lentelė. Darbo rinkos rodikliai	12
5 (6.1) lentelė. BVP projekcijų palyginimas su SP 2017 metų programoje pateiktais rodikliais	12
6 lentelė. Lietuvos BVP ir infliacijos projekcijų palyginimas.....	12
7 (1d) lentelė. Sektorių balansai	14
8 lentelė. 2017 metų balansų rodiklių projekcijos	16
9 lentelė. 2017 metų valdžios sektoriaus išlaidų ir pajamų projekcijos	16
10 lentelė. Valdžios sektoriaus balansas pagal subsektorius.....	17
11 (2a) lentelė. Valdžios sektoriaus rodikliai (S13) 2017–2021 metais.....	21
12 (2b) lentelė. Valdžios sektoriaus pajamos ir išlaidos pagal nesikeičiančios politikos scenarijų.....	23
13 lentelė. Vidutinio laikotarpio valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų, VSDF ir PSDF pajamų ir išlaidų pagrindiniai rodikliai	24
14 (6.2) lentelė. Valdžios sektoriaus balanso rodiklio projekcijų palyginimas su SP2017 rodikliais	26
15 lentelė. Valdžios sektoriaus finansų rodiklių projekcijų palyginimas.....	26
16 (5) lentelė. Ekonomikos ciklai.....	27
17 lentelė. Struktūrinis valdžios sektoriaus balansas.....	29
18 (2c) lentelė. Išlaidos, į kurias atsižvelgiama, vertinant valdžios sektoriaus išlaidų atitiktį SAP išlaidų ribojimo taisyklei	30
19 (4) lentelė. Valdžios sektoriaus skolos projekcijos	30
20 (6.3) lentelė. Valdžios sektoriaus skolos projekcijų palyginimas su SP2017 pateiktais rodikliais	33
21 (7a) lentelė. Valstybės garantijos.....	51
22 lentelė. Rizikos, galinčios paveikti valdžios sektoriaus finansus	51
23 lentelė. Alternatyvūs scenarijai.....	52
24 lentelė. Pajamų ir centrinės valdžios mokėtinų palūkanų jautrumo analizė.....	52
25 (7) lentelė. Valdžios sektoriaus finansų ilgalaikis tvarumas	54
26 lentelė. Struktūrinių reformų poveikis valdžios sektoriaus finansams	57
27 lentelė. Vidutinio laikotarpio valdžios sektoriaus teisinis reglamentavimas.....	60
28 lentelė. Maksimalių valdžios sektoriaus išlaidų (be ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų) nustatymas	62
29 lentelė. Valdžios sektoriaus ir jam priskiriamų nekonsoliduotų biudžetų pajamų dydžiai ..	63
30 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidų dydžio nustatymas.....	63
31 lentelė. PSDF, VSDF, savivaldybių biudžetų visumos ir kitų valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų išlaidų dydžiai	64
32 lentelė. Valstybės biudžeto išlaidų limito nustatymas.....	64

I SKYRIUS ĮVADAS

Vadovaujantis 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (OL 2011 L 306, p. 12), 3 straipsnyje nustatyta daugiašalės Europos Sąjungos valstybių narių priežiūros procedūra, parengta Lietuvos stabilumo 2018 metų programa.

Pagal 2013 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 473/2013 dėl euro zonos valstybių narių biudžeto planų projektų stebėsenos bei vertinimo ir perviršinio deficito padėties ištaisymo užtikrinimo bendrųjų nuostatų (OL 2013 L 140, p. 11) 4 straipsnio 1 dalį euro zonos valstybės narės turi viešai paskelbti savo nacionalinius vidutinės trukmės fiskalinius planus, atitinkančius jų vidutinės trukmės biudžeto sistemą. Lietuvos stabilumo 2018 metų programoje pateikiama visa ši informacija. Lietuvos stabilumo 2018 metų programa visiškai atitinka Reglamento 1466/97 3 straipsnio nuostatas dėl stabilumo programose pateikiamos informacijos ir Priimtinių veiksmų kodekse nurodytus reikalavimus dėl stabilumo programos turinio ir pateikimo formato. Lietuvos Respublikos Vyriausybė Lietuvos stabilumo 2018 metų programą patvirtino nutarimu 2018 m. balandžio 25 dieną, Nr. 387. Lietuvos stabilumo 2018 metų programa pristatoma Lietuvos Respublikos Seimo Europos reikalų komiteto ir Audito komiteto nariams.

Lietuvos stabilumo 2018 metų programoje informacija apie vidutinio laikotarpio tikslą, biudžeto ir kitas ekonominės politikos priemones, kurios taikomos ir (arba) siūlomos taikyti siekiant įgyvendinti Lietuvos stabilumo 2018 metų programos tikslus, pateikiama IV skyriuje „Valdžios sektoriaus finansų padėtis ir perspektyvos“, numatomi planuojami ekonominei plėtrai ir Lietuvos stabilumo 2018 metų programoje nustatytiems tikslams pasiekti svarbūs ekonominiai rodikliai – III skyriuje „Ekonomikos perspektyvos“, galimos pagrindinių ekonominių prielaidų kaitos įtakos biudžeto ir skolos būklei įvertinimas – VII skyriuje „Rizikos ir jautrumo analizė“, informacija apie numanomas išsipareigojimus, susijusius su gyventojų senėjimu, ir neapibrėžtuosius išsipareigojimus, pavyzdžiui, valstybės garantijas, kurie gali daryti didelį poveikį valstybės biudžetui, – VIII skyriuje „Valdžios sektoriaus finansų tvarumas“, o informacija apie Lietuvos stabilumo 2018 metų programos suderinamumą su ekonominės politikos bendromis gairėmis ir Nacionaline reformų darbotvarke – IX skyriuje „Programos ir NRD suderinimo įvertinimas“.

Lietuvos stabilumo 2018 metų programoje vartojamos santrumpos:

AKR	anticiklinio kapitalo rezervas
ASN	Atsakingojo skolinimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos banko valdybos 2011 m. rugsėjo 1 d. nutarimu Nr. 03-144 „Dėl Atsakingojo skolinimo nuostatų“
BVP	bendrasis vidaus produktas

Darbo kodeksas	Lietuvos Respublikos darbo kodeksas
EBPO	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
EK	Europos Komisija
ES	Europos Sąjunga
ESS	2010 m. Europos sąskaitų sistema
Finansų ministerija	Lietuvos Respublikos finansų ministerija
Fintech	finansinės technologijos
GPM	gyventojų pajamų mokestis
i.MAS	Išmanioji mokesčių administravimo informacinė sistema
i.SAF	Išmaniosios mokesčių administravimo informacinės sistemos Elektroninis sąskaitų faktūrų posistemis
IDF	Indėlių draudimo fondas
Konstitucinis įstatymas	Lietuvos Respublikos fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinis įstatymas
LBP	Lietuvos biudžeto projektas
MMA	minimalioji mėnesinė alga
MTEP	moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra
NPD	neapmokestinamasis pajamų dydis
NRD	Nacionalinė reformų darbotvarkė
Programa	Lietuvos stabilumo 2018 metų programa
PSDF	Privalomojo sveikatos draudimo fondas
PVM	pridėtinės vertės mokestis
Rekomendacija Lietuvai	2017 m. gegužės 22 d. Tarybos rekomendacija Nr. 2017/C 261/14 „Dėl 2017 m. Lietuvos nacionalinės reformų darbotvarkės su Tarybos nuomone dėl 2017 m. Lietuvos stabilumo programos“
SAP	Stabilumo ir augimo paktas
Seimas	Lietuvos Respublikos Seimas
SP2017	Lietuvos 2017 metų stabilumo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. balandžio 26 d. nutarimu Nr. 315 „Dėl Lietuvos 2017 metų stabilumo programos“
SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
Valstybės kontrolė	Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė
VĮ IID	valstybės įmonė „Indėlių ir investicijų draudimas“
Vyriausybė	Lietuvos Respublikos Vyriausybė
VMI	Valstybinė mokesčių inspekcija
VSDF	Valstybinio socialinio draudimo fondas
VVP	vyriausybės vertybiniai popieriai

II SKYRIUS SANTRAUKA

Po išskirtinai sėkmingų Lietuvos ekonomikai 2017 metų, kai BVP išaugo 3,8 procento, 2018 metais ekonomika toliau augs sparčiu tempu, sieksiančiu 3,2 procento BVP. BVP 2019–2021 metais augs vidutiniškai apie 2,6 procento per metus. 2018–2021 metais, kaip ir 2017 metais, BVP augimą skatins vidaus paklausa (vartojimas ir investicijos) ir išorės paklausa (eksportas). Numatoma, kad produkcijos atotrūkis nuo potencialo išliks teigiamas visą vidutinį laikotarpį.

Lietuvos valdžios sektoriaus balanso rodiklis 2017 metais buvo geriausias per šio rodiklio stebėjimo laikotarpį nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 metais – 0,5 procento BVP valdžios sektoriaus perteklius. 2017 metais, ketvirtus metus iš eilės, nenukrypta nuo vidutinio laikotarpio tikslo – valdžios sektoriaus struktūrinis deficitas sudarė 0,4 procento BVP ir atitiko SAP¹ nuostatas dėl struktūrinio balanso rodiklio.

Valdžios sektoriaus skola 2017 metų pabaigoje sudarė 39,7 procento BVP ir buvo 0,4 procentinio punkto mažesnė negu 2016 metų pabaigoje, kai siekė 40,1 procento BVP. Prognozuojama, kad pastarųjų metų teigiamos valdžios sektoriaus skolos lygio kitimo tendencijos išsilaikys ir 2021 metų pabaigoje valdžios sektoriaus skola sudarys 35,3 procento BVP.

Vidutiniu laikotarpiu numatoma vykdyti fiskalinę politiką, atsižvelgiant į ekonomikos ciklo būklę, su visuomenės senėjimu susijusius iššūkius, 2017 m. lapkričio 22 d. paskelbtas Europos Tarybos rekomendacijas dėl euro zonos ekonominės politikos² ir Rekomendaciją Lietuvai³. Vidutiniu laikotarpiu produkcijos atotrūkiui nuo potencialo išliekant teigiamam, numatoma kasmet siekti tokio valdžios sektoriaus pertekliaus, kuris užtikrintų, kad valdžios sektorius būtų artimas struktūriškai subalansuotam.

Vidutinio laikotarpio tikslas nustatomas vadovaujantis SAP ir Konstituciniu įstatymu. Paskutinį kartą Lietuvos vidutinio laikotarpio tikslas nustatytas Seimo 2018 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. XIII-1058 „Dėl vidutinio laikotarpio tikslo nustatymo“. Šiuo nutarimu Seimas 2019–2021 metų laikotarpiui nustatė vidutinio laikotarpio tikslą – ne didesnę kaip 1 procento BVP to meto kainomis struktūrinį valdžios sektoriaus deficitą. 2018 metams galioja Seimo 2015 m. gruodžio 8 d. nutarimu Nr. XII-2147 „Dėl vidutinio laikotarpio tikslo nustatymo“ nustatytas vidutinio laikotarpio tikslas – ne didesnis kaip 1 procento BVP to meto kainomis struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas.

¹ 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (OL 2011 L 306, p. 12); 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1467/97 dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 10 skyrius, 1 tomas, p. 89) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011 (OL 2011 L 306, p. 33).

² Tarybos rekomendacijos: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/com-2017-770-en.pdf>

³ 2017 m. gegužės 22 d. Tarybos rekomendacija Nr. (2017/C 261/14) „Dėl 2017 m. Lietuvos nacionalinės reformų darbotvarkės su Tarybos nuomone dėl 2017 m. Lietuvos stabilumo programos“.

Lietuvai, vykdančiai struktūrinę reformą – socialinį modelį⁴, skirtą ilgalaikiam finansų tvarumui gerinti ir potencialiam ekonomikos augimui didinti, pagal SAP suteikta lankstumo galimybė. Vertinant Lietuvos atitiktį SAP nustatytoms fiskalinės drausmės taisyklėms, vidutiniu 2017–2018 metų laikotarpiu atsižvelgiama į 0,4 procento BVP, o 2019 metais – į 0,5 procento BVP dydžio socialinio modelio įgyvendinimo kaštus. Taip pat Lietuvai 2016–2018 metų laikotarpiu taikoma 0,1 procento BVP išimtis dėl sisteminės pensijų reformos įgyvendinimo.

Rekomendacija Lietuvai svarstyta Seimo Europos reikalų komitete ir Sveikatos reikalų komitete. Remiantis pateikta rekomendacija, parengtas Tarybos 2017–2018 metų rekomendacijų Lietuvai įgyvendinimo priemonių planas, kuris 2017 metų rugsėjo mėnesį pateiktas Vyriausybei ir Seimo komitetams. Šis rekomendacijų įgyvendinimo planas pateiktas EK kaip viena iš 2018 metų LBP sudedamųjų dalių.

Programoje pateikti valdžios sektoriaus finansų planai sudaryti remiantis Finansų ministerijos parengtu 2018–2021 metų ekonominės raidos scenarijumi, kurį patvirtino Valstybės kontrolė⁵. Valstybės kontrolės 2018 m. kovo 27 d. išvadoje dėl ekonominės raidos scenarijaus tvirtinimo nurodoma, kad „Finansų ministerijos parengtas scenarijus yra nulemtas pasirinktų ir įvardytų prielaidų, pagrįstas esamais statistiniais duomenimis ir neprieštaraujantis ekonomikos dėsningumams. Fiskalinė institucija tvirtina 2018–2021 m. ekonominės raidos scenarijų, viešai paskelbtą 2018 m. kovo 21 d. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos interneto svetainėje. Ekonominės raidos scenarijus yra tinkamas Lietuvos stabilumo 2018 m. programai ir valdžios sektoriui priklausantiems biudžetams rengti.“⁶ FM ekonominės raidos scenarijus ir išvada paskelbti viešai ir svarstyti Seimo Europos reikalų, Biudžeto ir finansų ir Audito komitetuose.

III SKYRIUS EKONOMIKOS PERSPEKTYVOS

PIRMASIS SKIRSNIS EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJAUS PRIELAIDOS

Pagrindinės išorinės aplinkos prielaidos (prekybos partnerių raida, naftos kainos, euro ir dolerio kursas) atitinka EK 2018 metų žiemos ir Tarptautinio valiutos fondo 2018 metų sausio mėnesio prognozes.

⁴ Lietuvos darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo teisinis-administracinis modelis. Informacija apie socialinį modelį ir jo įgyvendinimą pateikiama Programos VI skyriuje „Struktūrinės reformos ir kitos struktūrinės priemonės“.

⁵ Valstybės kontrolė – institucija, kuriai pagal reformuotos ES ekonominės valdysenos reikalavimus nuo 2015 m. sausio 1 d. pavesta atlikti biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijas. Įgyvendindama Konstitucinį įstatymą, Valstybės kontrolė rengia ir Seimui teikia išvadą dėl ekonominės raidos scenarijaus tvirtinimo.

⁶ Valstybės kontrolės 2018 m. kovo 27 d. išvada Nr. BP-1 „Dėl ekonominės raidos scenarijaus tvirtinimo“: <http://www.vkontrolė.lt/bp/isvada.aspx?id=10223>.

1 (8) lentelė. Pagrindinės prielaidos

Rodiklio pavadinimas	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
Lietuvos trumpalaikės palūkanų normos (vidutinės metinės)	-0,1	0,1	0,4	0,8	1,2
Lietuvos ilgalaikės palūkanų normos (vidutinės metinės)	1,1	1,6	2,1	2,4	2,6
JAV dolerio ir euro keitimo kursas (vidutinis metinis)	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2
Nominalusis efektyvus valiutų keitimo kursas*	2,1	4,5	0,1	0	0
Valiutos keitimo kursas euro atžvilgiu (vidutinis metinis) (šalims, kurios nėra euro zonos arba VKM II** narės)	–	–	–	–	–
Pasaulio (be ES) BVP augimas, procentais	3,9	4,1	4,1	4,1	4,1
ES BVP augimas, procentais	2,5	2,3	2,0	2,0	2,0
Pagrindinių eksporto rinkų augimas, procentais	2,4	2,3	2,0	2,0	2,0
Pasaulio (išskyrus ES) importo augimas, procentais	5,1	4,7	4,5	4,5	4,5
Naftos kainos (<i>Brent</i> , JAV doleriais už barelį)	54,8	68,3	64,2	64,2	64,2

Šaltiniai: Finansų ministerija, EK (2018 metų žiemos prognozės), Tarptautinis valiutos fondas.

*Europos Centrinio Banko 2018 m. kovo mėnesio prognozės duomenys.

**Antrasis valiutų kurso mechanizmas.

Lietuvos pagrindinių eksporto rinkų perspektyva – svarbiausia ekonominės raidos scenarijaus prielaida.

ANTRASIS SKIRSNIS VIDUTINIO LAIKOTARPIO EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJUS

Ekonominės raidos scenarijuje numatyta, kad vidutiniu laikotarpiu ūkio augimo varikliais ir toliau bus stiprus namų ūkių vartojimas, aktyvus investicinis procesas ir prekių ir paslaugų eksportas. Tikimasi, kad vidutiniu laikotarpiu Lietuvos ūkis vidutiniškai augs 2,7 procento per metus.

2017 metai Lietuvos ekonomikai buvo išskirtinai sėkmingi, sustiprino šalies makroekonominį stabilumą ir padėjo pamatus tolesnei ekonomikos plėtrai trumpuoju laikotarpiu. Pastaruoju metu stebimas sinchroniškas pagrindinių Lietuvos užsienio prekybos partnerių ekonomikos atsigavimas, remiantis tarptautinių ekspertų prognozėmis, turėtų tęstis mažiausiai dar dvejus metus, o tai sudarys palankias sąlygas augti prekių ir paslaugų eksporto iš Lietuvos paklausai. Numatoma, kad Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas 2018 metais augs 7 procentais, 2019 metais – 5,7 procento, 2020 metais – 5 procentais, 2021 metais – 4,7 procento.

Siekis patenkinti stiprią išorės paklausą ir neprarasti tarptautinio konkurencingumo toliau skatins eksportuojančias įmones priimti sprendimus, mažinančius gamybos sąnaudas ir didinančius veiklos efektyvumą. Visa tai ir numatomas tiesioginių užsienio investicijų ir ES finansinės paramos lėšomis finansuojamų investicijų projektų įgyvendinimas spartins investicinį procesą šalyje. 2017 metais stebėtas produktyvių investicijų proveržis (augo 10,4 procento sparčiau nei 2016 metais ir 11,9 procento – nei 2007 metais) gali būti

vertinamas kaip iki šiol dominavusio verslo modelio pasikeitimo pradžia – nuo šiol ekonomikos augimas šalyje daugiau bus skatinamas naujų technologijų, inovacijų, automatizuojant ir darant efektyvesnius procesus nei samdant daugiau darbuotojų. Poreikis veiklos procesus daryti efektyvesnius skatins investicijų augimą 2018 metais – bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas augs 7,6 procento, o 2019–2021 metais augimo tempas vidutiniškai per metus sieks 4,7 procento.

Gerėjanti namų ūkių finansinė padėtis paskatino namų ūkių vartojimo išlaidų augimą 2017 metais. Vidutiniu laikotarpiu gyventojų disponuojamas pajamas didins ne tik gana sparčiai augančios pajamos iš darbo santykių, bet ir 2017 metais prasidėjęs automatinis pensijų ir socialinių išmokų indeksavimas, mokestinės priemonės, didinančios mažiausiai uždirbančių asmenų pajamas, visuotinės išmokos vaikams. Numatoma, kad vidutiniu laikotarpiu namų ūkių vartojimo išlaidos augs vidutiniškai po 3,7 procento kasmet.

2 (1a) lentelė. Makroekonominiai rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2017 metais, mln. eurų	Pokytis, procentais				
			2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
BVP, grandine susieta apimtis	B1g	35 854,5	3,8	3,2	2,8	2,5	2,5
BVP, to meto kainomis	B1g	41 857,0	8,2	5,9	4,9	4,2	4,2
BVP sudedamosios dalys (grandine susieta apimtis)							
Namų ūkių vartojimo išlaidos + ne pelno institucijų, aptarnaujančių namų ūkius, vartojimo išlaidos (NPI)	P.3	23 790,1	3,9	4,0	3,8	3,8	3,5
Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidos	P.3	5 821,1	1,2	1,1	1,0	0,9	0,9
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51	7 151,4	7,3	7,6	5,3	4,8	4,0
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį, BVP procentais	P.52 + P.53	–	–	–	–	–	–
Prekių ir paslaugų eksportas	P.6	31 455,7	13,2	7,0	5,7	5,0	4,7
Prekių ir paslaugų importas	P.7	32 240,9	12,8	7,6	6,5	5,5	5,1
Įtaka realiam BVP pokyčiui, procentiniais punktais							
Galutinė vidaus paklausa		36 763,2	4,2	4,3	3,8	3,7	3,4
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį	P.52 + P.53	–	–	–	–	–	–
Prekių ir paslaugų balansas	B.11	–785,2	0,5	–0,4	–0,6	–0,4	–0,4

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

2017 metais vidutinės vartojimo prekių ir paslaugų kainos (metodologiškai su kitomis ES valstybėmis narėmis SVKI) pakilo 3,7 procento – sparčiausiai per pastaruosius 6 metus. Pastaruoju metu buvo stebimas paslaugų brangimas, kuris daugiausia sietinas su sparčiai didėjusiu darbo užmokesčiu paslaugų sektoriuje, kuriame didžioji dalis darbo kaštų, skirtingai

nei parduodant prekes, perkeliama į galutinę kainą, taip pat sietinas su augusiomis namų ūkių disponuojamomis pajamomis, skatinusiomis paslaugų vartojimą. Dėl šios priežasties 2017 metais sparčiai (vidutiniškai 5 procentais) augo daugumos paslaugų kainos.

Nuo 2017 metų kovo padidinti akcizų tarifai alkoholiniams gėrimams ir tabako gaminiams turėjo 0,7 procentinio punkto poveikį 2017 metų vidutinei metinei infliacijai. 2018 metais nuosaikiai padidinti akcizų tarifai dyzelinui (nuo sausio 1 dienos) ir tabako gaminiams (nuo kovo 1 dienos) turės nedidelį (0,1 procentinio punkto) poveikį 2018 metų vidutinei metinei infliacijai.

Kylant tarptautinėms energinių prekių ir šilumos gamybai naudojamo kuro (gamtinių dujų, biokuro) kainoms, nuo 2017 metų rudens pastebimas šilumos energijos kainų augimas. Numatoma, kad, kylant šilumos gamyboje naudojamo kuro kainoms, 2018 metais vidutinė centralizuotai tiekiamos šilumos energijos kaina šalyje bus šiek tiek aukštesnė nei pernai. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais, tarptautinėms energinių prekių kainoms stabilizavusis, numatoma stabili vidutinė šilumos energijos kaina.

Brent naftos kainai eurais 2017 metais išaugus 19,1 procento, transporto priemonių degalai pabrango 8,4 procento ir turėjo 0,5 procentinio punkto tiesioginį poveikį 2017 metų vidutinei metinei infliacijai. Remiantis 2018 metų vasarį paskelbtomis EK prognozėmis, 2018 metais nafta pabrangs 15,6 procento, o 2019 metais atpigs 5,9 procento. Auganti naftos kaina 2018 metais didins transporto priemonių degalų kainas, o šios – įmonių veiklos sąnaudas. Todėl tikėtina, kad spaudimas dalį padidėjusių sąnaudų perkelti vartotojams didės. Išsipildžius prielaidai dėl pigesnės naftos 2019 metais tikėtinas nedidelis transporto priemonių degalų kainų sumažėjimas.

Padidėjęs ekonominis aktyvumas ir konvergencijos prie ES vidurkių procesai vidutiniu laikotarpiu skatins kainų augimą Lietuvoje, tačiau jis nebebus toks spartus kaip stebėtasis 2017 metais. Numatoma produktyvių investicijų plėtra vidutiniu laikotarpiu sudarys sąlygas mažinti pastaraisiais metais susidariusį atotrūkį tarp darbo našumo ir atlyginimų augimo, o kartu mažins spaudimą kainų didėjimui. Numatoma, kad SVKI 2018 metais augs 2,9 procento, 2019 metais – 2,4 procento, 2020 ir 2021 metais – po 2,5 procento kasmet.

3 (1b) lentelė. Kainų rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2017 metais	Pokytis, procentais				
			2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
1. BVP defliatorius		116,7	4,3	2,6	2,0	1,7	1,7
2. Namų ūkių vartojimo išlaidų defliatorius		112,6	3,8	2,9	2,4	2,5	2,5
3. SVKI (vidutinis metinis)		104,4	3,7	2,9	2,4	2,5	2,5
4. Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų defliatorius		118,7	2,9	3,0	3,0	3,0	3,0
5. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo defliatorius		110,2	0,4	1,5	2,0	2,0	2,0

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2017 metais	Pokytis, procentais				
			2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
6. Prekių ir paslaugų eksporto defliatorius		108,2	4,4	2,3	1,3	1,7	1,7
7. Prekių ir paslaugų importo defliatorius		102,9	4,0	2,6	1,0	1,8	1,8

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

Pastaraisiais metais sparčiai augęs laisvų darbo vietų skaičius ir 2017 metais ėmęs mažėti užimtų gyventojų skaičius rodo, kad darbo jėgos išteklių šalyje senka. Todėl pastaraisiais metais darbo rinkoje susiformavusi įtampa, skatinusi darbuotojų derybines galias ir spartų darbo užmokesčio augimą, artimiausiais metais išliks stipri. Šaliai toliau susiduriant su demografiniais iššūkiais, lemiančiais darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimą, įmonės toliau konkuruos dėl tinkamos kvalifikacijos darbuotojų, kurių trūkumas vidutiniu laikotarpiu didės. Dėl laipsniškai ilginamo pensinio amžiaus vyresnio amžiaus darbo jėgos aktyvumas turėtų augti visą vidutinį laikotarpį, o palanki ekonominė padėtis Lietuvoje turėtų skatinti spartesnę imigraciją iš ne ES valstybių. Tai švelnins įtampą darbo rinkoje, tačiau nepakankamai – darbo jėga ir užimtų gyventojų skaičius mažės visą vidutinį laikotarpį. Numatoma, kad nedarbo lygis šalyje 2018 metais sudarys 6,5 procento, 2019 metais – 6,1 procento, 2020 ir 2021 metais – 5,9 procento.

2017 metais vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalyje (įskaitant individualias įmones) padidėjo 8,5 procento (privačiame sektoriuje – 9,5 procento, valstybės sektoriuje – 6,8 procento) – beveik tokiu pačiu dydžiu kaip 2016 metais. Remiantis ketvirtiniais duomenimis, darbo užmokestis didėjo visų ekonominės veiklos rūšių įmonėse, tiek tų, kurių veikla orientuota į eksporto rinkas, tiek orientuotų į vidaus rinką.

Stiprus kvalifikuotos darbo jėgos poreikis ir mažėsianti jos pasiūla, aršesnė įmonių konkurencija dėl kvalifikuotų darbuotojų, naujų investuotojų atėjimas į Lietuvos rinką, į eksporto rinkas orientuotų apdirbamosios pramonės įmonių plėtra ir numatomas darbo našumo augimas skatins vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio augimo tempą vidutiniu laikotarpiu, ypač privačiame sektoriuje.

Vidutiniu laikotarpiu darbo jėgos paklausa toliau viršys pasiūlą, todėl spaudimas kelti darbo užmokestį išliks. 2018 metais šalies vidutinio darbo užmokesčio augimo tempui poveikį turės ir nuo 2018 m. sausio 1 d. iki 400 eurų padidinta MMA, numatomas 6,6 procento sieksiantis šalies vidutinio darbo užmokesčio augimo tempas. Nuo 2019 metų numatoma, kad nedarbo lygiui mažėjant lėčiau darbo užmokestis augs nuosaikiau, tačiau viršys numatomą kainų pokytį, todėl realiosios gyventojų pajamos nesumažės. 2019 metais vidutinio darbo užmokesčio augimo tempas sulėtės iki 6,2 procento, 2020 ir 2021 metais sieks po 6 procentus.

4 (1c) lentelė. Darbo rinkos rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2017 metais	Pokytis, procentais				
			2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
1. Užimtų gyventojų skaičius, tūkst.		1 354,8*	-0,5	-0,4	-0,5	-0,5	-0,5
2. Užimtumas, dirbta valandų, tūkst.		2 497 002	-2,7	-	-	-	-
3. Nedarbo lygis, procentais**		7,1	7,1	6,5	6,1	5,9	5,9
4. Darbo našumas (bendroji pridėtinė vertė palyginamosiomis kainomis, tenkanti vienam užimtam gyventojui), tūkst. eurų		26,5	4,4	3,7	3,3	3,0	3,0
5. Darbo našumas, dirbta valandų (bendroji pridėtinė vertė palyginamosiomis kainomis, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai), eurai		14,4	6,7	-	-	-	-
6. Atlygis darbuotojams, mln. eurų	D.1	18 449,6	9,0	6,1	5,7	5,4	5,4
7. Atlygis vienam darbuotojui, eurai		15 481,7	9,1	6,6	6,2	6,0	6,0

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

*Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis.

**Pateikiama rodiklio reikšmė.

Ekonominės raidos scenarijų rodiklių palyginimas

Atsižvelgdama į Lietuvos statistikos departamento skelbtus faktinius 2017 metų duomenis, esamas ūkio raidos tendencijas ir pagerėjusias prielaidas dėl užsienio aplinkos perspektyvų, Finansų ministerija padidino BVP projekcijas.

5 (6.1) lentelė. BVP projekcijų palyginimas su SP2017 pateiktais rodikliais

Rodiklio pavadinimas	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
Realaus BVP pokytis (procentais):					
2017-03-20 projekcija	2,7	2,6	2,5	2,4	-
2018-03-21 projekcija	3,8	3,2	2,8	2,5	2,5
sumažėjimas (-) / padidėjimas (+)	1,1	0,6	0,3	0,1	-

Šaltinis – Finansų ministerija.

Esminių skirtumų tarp EK 2018 metų žiemos prognozėse ir Finansų ministerijos ekonominės raidos scenarijuje numatomos Lietuvos ekonomikos raidos nėra. Finansų ministerijos ekonominės raidos scenarijus buvo parengtas atsižvelgiant į susiformavusias ūkio raidos tendencijas, naudojantis 2018 m. kovo 1 d. paskelbtais detalesniais 2017 metų nacionalinių sąskaitų statistiniais duomenimis.

6 lentelė. Lietuvos BVP ir infliacijos projekcijų palyginimas

Rodiklis	Metai	Finansų ministerija, 2018 metų kovas	EK, 2018 metų žiema	Skirtumas tarp Finansų ministerijos projekcijos ir EK prognozės, procentiniais punktais
BVP pokytis, proc.	2018	3,2	2,9	0,3
	2019	2,8	2,6	0,2

Rodiklis	Metai	Finansų ministerija, 2018 metų kovas	EK, 2018 metų žiema	Skirtumas tarp Finansų ministerijos projekcijos ir EK prognozės, procentiniais punktais
SVKI, proc.	2018	2,9	2,9	0,0
	2019	2,4	2,5	-0,1

Šaltiniai: Finansų ministerija, EK.

TREČIASIS SKIRSNIS LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSAS

2017 metais einamosios sąskaitos balansas buvo perteklinis – perteklius sudarė 0,8 procento BVP. Pagerėjo užsienio prekybos balansas (gerokai paaugo paslaugų balanso perteklius, o prekių balanso deficitas padidėjo nedaug), sumažėjo pirminių pajamų balanso deficitas, o antrinių pajamų balanso perteklius šiek tiek padidėjo. Prognozuojamas tolesnis prekių balanso deficito didėjimas darys neigiamą įtaką einamosios sąskaitos balansui ir prisidės prie deficito susidarymo.

Paslaugų balanso perteklius augo, nes paslaugų eksportas augo greičiau nei jų importas. Gerėjo daugumos paslaugų grupių prekybos balanso rodikliai, o labiausiai – transporto paslaugų rodiklis. Pastaraisiais metais šiame sektoriuje aktyviai investuojama į pajėgumų didinimą ir įdarbinama daug asmenų iš ne ES šalių. 2017 metais palengvintos šių asmenų įdarbinimo sąlygos turėtų skatinti tolesnę sektoriaus plėtrą. Kitų paslaugų grupių prekybos balanso rodikliai taip pat turėtų gerėti.

Prekių balanso deficitas daugiausia didėjo dėl didesnio prekybos mineraliniais produktais, chemijos produktais ir transporto priemonėmis deficito. Prekybos kitomis prekėmis perteklius padidėjo. Tai daugiausia sietina su didesniu prekybos baldais ir tabako gaminiais pertekliumi, taip pat sumažėjusiu prekybos mašinomis bei įrenginiais deficitu. Ateityje prekybos prekėmis deficitas turėtų augti dėl didesnio investicijoms reikalingų transporto priemonių, mašinų ir įrenginių importo.

Pirminių pajamų balanso deficitas sumažėjo, tačiau šio balanso sudėtinės dalys keitėsi nevienodai. Darbo ir investicijų pajamų balansai iš esmės nesikeitė, o kitų pirminių pajamų balansas pagerėjo. Jo pagerėjimui daugiausia įtakos turėjo ES lėšų, skiriamų žemės ūkio subsidijoms, padidėjimas. Pažymėtina, kad, kitaip nei 2016 metais, 2017 metais užsienio kapitalo įmonės buvo mažiau linkusios uždirbtą pelną išmokėti dividendais. Be to, pastaraisiais metais vis labiau gerėjo Lietuvos Respublikos valdžios sektoriaus finansų padėtis, vis mažesnis buvo papildomo skolinimosi poreikis, taigi ir su valstybės skola susijusios nerezidentų pajamos. Ateityje pirminių pajamų balanso raida labiausiai priklausys nuo tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje ir užsienio kapitalo įmonių pelningumo raidos, taip pat Lietuvos Respublikos valdžios sektoriaus finansų padėties.

Antrinių pajamų balanso perteklius per metus padidėjo. Pagerėjo visi pagrindiniai antrinių pajamų balansai – valdžios sektoriaus, asmeninių pervedimų ir kiti balansai. Artimiausiu metu antrinių pajamų balanso raida neturėtų pastebimai keistis. Aktyvesnis ES

paramos panaudojimas turėtų palankiai veikti šį balansą, tačiau tikėtina, kad jį slopins nerezidentų asmeniniai pervedimai į Lietuvą.

Kapitalo sąskaitos perteklius sumažėjo. Jis 2017 metais buvo maždaug dešimtdaliu mažesnis nei 2016 metais. Mažesnę kapitalo sąskaitos perteklių lėmė tai, kad nebuvo aktyviau naudojama parama pagal naująją ES finansinę perspektyvą. Prognozuojama, kad artimiausiais metais kapitalo sąskaitos perviršis bus gerokai didesnis.

Finansų sąskaitos struktūrai didžiausią įtaką daro Eurosistemos vykdoma kiekybinio skatinimo programa. Ši programa turėtų būti vykdoma bent iki 2018 metų rugsėjo pabaigos. Dėl jos daugėja Lietuvos banko įsipareigojimų nerezidentams ir auga jo portfelinės investicijos. Finansinės sąskaitos balansą ir toliau gerino tiesioginės užsienio investicijos, daugiausia reinvesticijos.

7 (1d) lentelė. Sektorių balansai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas				
		2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
1. Grynasis šalies skolinimasis	B.9N	1,9	1,8	1,6	1,1	0,6
iš jo:						
prekių ir paslaugų balansas		2,0	1,3	1,0	0,5	0,0
pirminių ir antrinių pajamų balansas*		-1,3	-1,4	-1,6	-1,6	-1,6
kapitalo sąskaita*		1,2	1,9	2,2	2,2	2,2
2. Privataus sektoriaus grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)		1,4	1,2	1,0	0,5	0,3
3. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	B.9N	0,5	0,6	0,6	0,6	0,3
4. Statistinis neatitikimas		0	0	0	0	0

Šaltiniai: Finansų ministerija, *Lietuvos bankas.

IV SKYRIUS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ PADĖTIS IR PERSPEKTYVOS

PIRMASIS SKIRSNIS FISKALINĖS POLITIKOS GAIRĖS

Numatomi šie svarbiausi viešųjų finansų politikos 2018–2021 metų tikslai:

1. Vykdyti fiskalinę politiką, atsižvelgiant į 2017 m. lapkričio 22 d. paskelbtas Europos Tarybos rekomendacijas dėl euro zonos ekonominės politikos, Rekomendacijas Lietuvai, ekonomikos ciklo būklę, vidinius iššūkius dėl nepalankių demografinių tendencijų. Tai yra 2019–2021 metais, esant teigiamam produkcijos atotrūkiui ir daliai valdžios sektoriaus pajamų esant laikinoms, kasmet siekti tokio valdžios sektoriaus pertekliaus, kuris užtikrintų fiskalinę erdvę, reikalingą visuminei paklausai sunkmečio laikotarpiu stimuliuoti.

2. Didinti perskirstomą pajamų iš mokesčių ir įmokų BVP dalį⁷ iki 31,3 procento BVP lygio, gerinant mokesčių administratoriaus veiklos efektyvumą, taikant naujausias šiuolaikines informacines technologijas ir naujas analitines priemones bei mažinant lengvatas arba didinant mokesčius tiems produktams, kurie yra kenksmingi aplinkai ir žmogaus sveikatai.

3. Įgyvendinti struktūrines reformas, didinančias ekonomikos augimo potencialą ir ilgalaikį valdžios sektoriaus finansų tvarumą: bus tęsiamas socialinio modelio reformos įgyvendinimas, Programos laikotarpiu planuojami struktūriniai pokyčiai švietimo, sveikatos apsaugos, šešėlinės ekonomikos mažinimo, inovacijų, socialinio draudimo (pensijų) bei mokestinio reguliavimo srityse⁸.

4. Mažinti socialinę atskirtį, didinant mažiausiai uždirbančių žmonių pajamas, skatinti užimtumą, sudaryti palankesnes sąlygas verslui, kurti paskatas vaikus auginančioms šeimoms.

5. Didinti biudžeto orientaciją į rezultatus, stiprinti vidutinės trukmės biudžeto planavimo principus instituciniu lygmeniu, plėtoti kapitalo rinką, alternatyvius finansavimo šaltinius ir gerinti sąlygas plėtoti *Fintech*, optimizuoti valstybės turto valdymą ir kitomis priemonėmis gerinti viešųjų finansų kokybę⁹.

6. Užtikrinti tokį gynybos finansavimą, kuris atitiktų įsipareigojimus NATO ir 2019 metais siektų 2,05 procentus BVP.

7. Išlaikyti valdžios sektoriaus skolos lygį, artimą 35 procentams BVP.

8. Formuoti ir tvirtinti valdžios sektoriui priskiriamus biudžetus, užtikrinant valdžios sektoriaus finansų rodiklių atitiktį nacionaliniuose ir ES teisės aktuose nustatytoms fiskalinės drausmės taisyklėms.

9. Kaupti valdžios sektoriaus fiskalinius rezervus.

ANTRASIS SKIRSNIS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAI 2017 METAIS

Valdžios sektoriaus perteklius 2017 metais sudarė 0,5 procento BVP. Lietuvos Respublikos 2017 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 21 straipsniu nustatyta, kad 2017 metų valdžios sektoriaus deficitas turi būti ne blogesnis kaip 0,7 procento BVP. Geresnį, nei planuota, valdžios sektoriaus finansų rezultatą daugiausia lėmė didesnės, nei planuota, savivaldybių ir socialinio draudimo fondų pajamos, mažesnės valstybės biudžeto ir socialinio draudimo fondų išlaidos, geresnis VĮ IID veiklos rezultatas bei mažesnės įmokos į ES biudžetą. Teigiamai valdžios sektoriaus balansą paveikė ir statistinė pagal ESS metodologiją atlikta išlaidų ginklams, karinei įrangai ir atsargoms korekcija, apskaitant šias išlaidas valdžios sektoriaus finansų statistikoje.

⁷ Atitinka Programos 11 lentelėje nurodytas pajamas iš mokesčių ir įmokų.

⁸ Informacija apie socialinės apsaugos, švietimo sistemos sričių struktūrinius pokyčius pateikiama 2018 metų NRD ir Programos VI skyriuje „Struktūrinės reformos ir kitos struktūrinės priemonės“.

⁹ Daugiau informacijos Programos V skyriuje „Viešųjų finansų kokybė“.

8 lentelė. 2017 metų balansų rodiklių projekcijos

Rodiklio pavadinimas	Projekcija, pateikta 2017 m. LBP	Projekcija, pateikta SP2017	Projekcija, pateikta 2018 m. LBP	Faktiniai duomenys	Faktinių duomenų ir projekcijos, pateiktos 2017 m. LBP, skirtumas
	BVP procentas				
Valdžios sektoriaus balansas	-0,7	-0,4	0,1	0,5	1,2
Centrinės valdžios balansas	-0,8	-0,6	-0,6	-0,2	0,6
Vietos valdžios balansas	0,0	0,1	0,3	0,2	0,2
Socialinės apsaugos fondų balansas	0,1	0,2	0,4	0,5	0,4

Šaltiniai: Finansų ministerija, Lietuvos statistikos departamentas.

9 lentelė. 2017 metų valdžios sektoriaus išlaidų ir pajamų projekcijos*

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Projekcija, pateikta 2017 m. LBP	Projekcija, pateikta SP2017	Projekcija, pateikta 2018 m. LBP	Faktiniai duomenys
		BVP procentas			
1. Visos pajamos	OTR	36,0	36,0	35,8	33,8
2. Visos išlaidos	OTE	36,7	36,3	35,7	33,3
3. Valdžios sektoriaus balansas	B.9	-0,7	-0,4	0,2	0,5
Valdžios sektoriaus pajamos					
4. Pajamos iš mokesčių (4=4a+4b+4c)		18,1	17,9	17,6	17,2
4a. Pajamos iš netiesioginių mokesčių	D.2	12,5	12,4	12,0	11,7
4b. Pajamos iš tiesioginių mokesčių	D.5	5,6	5,6	5,6	5,4
4c. Turto mokesčiai	D.91	0,0	0,0	0,0	0,0
5. Socialinio draudimo įmokos	D.61	12,7	12,8	12,9	12,7
6. Pajamos iš turto	D.4	0,4	0,5	0,4	0,4
7. Kitos		4,8	4,8	4,9	3,6
8 = 1. Visos pajamos	OTR	36,0	36,0	35,8	33,8
Valdžios sektoriaus išlaidos					
9. Atlygis darbuotojams + tarpinis vartojimas	D.1 + P.2	15,4	15,2	15,1	14,2
9a. Atlygis darbuotojams	D.1	9,8	9,7	9,6	9,6
9b. Tarpinis vartojimas	P.2	5,6	5,5	5,5	4,6
10. Socialinės išmokos	D.6M	13,3	13,3	13,3	12,6
iš kurių nedarbo išmokos	D.6M	0,2	0,2	0,2	0,2
11. Palūkanų mokėjimas	D.41	1,3	1,3	1,2	1,1
12. Subsidijos	D.3	0,3	0,3	0,3	0,3
13. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51G	3,8	3,6	3,6	3,2
14. Kapitalo pervedimai	D.9	0,3	0,4	0,3	0,4
15. Kitos		2,3	2,3	2,1	1,4
16 = 2. Visos išlaidos	OTE1	36,7	36,3	35,7	33,3

Šaltiniai: Finansų ministerija, Lietuvos statistikos departamentas.

*Dėl apvalinimo pajamų ir išlaidų komponentų suma gali nesutapti su lentelės duomenimis „Visos pajamos“ ir „Visos išlaidos“.

10 lentelė. Valdžios sektoriaus balansas pagal subsektorius*

Metai	Valstybės biudžetas		Nebudžetiniai fondai		Socialinės apsaugos fondai		Vietos valdžia		Valdžios sektorius	
	mln. eurų	proc. BVP	mln. eurų	proc. BVP	mln. eurų	proc. BVP	mln. eurų	proc. BVP	mln. eurų	proc. BVP
2017 metai	-127,5	-0,3	61,4	0,1	200,6	0,5	86,7	0,2	221,2	0,5
2016 metai	-265,2	-0,7	160,6	0,4	15,8	0,0	191,8	0,5	103,0	0,3
Pokytis	137,7	0,4	-99,2	-0,3	184,8	0,5	-105,1	-0,3	118,2	0,2

Šaltinis – Finansų ministerija.

*Valdžios sektoriaus rodikliai, apskaičiuoti kaupiamuoju principu.

Pajamų iš mokesčių ir įmokų BVP dalis 2017 metais sudarė 29,8 procento BVP¹⁰. Per ketverius paskutinius metus ši dalis padidėjo 2,8 procentinio punkto BVP. Įskaičius ES institucijų mokesčius, šie rodikliai didesni apie 0,3 procento BVP.

BVP valdžios sektoriaus išlaidų dalis išliko viena mažiausių ES. Valdžios sektoriaus išlaidos 2016 metais Lietuvoje sudarė 34,2 procento BVP, ES vidurkis – 46,5 procento BVP. Valdžios sektoriaus išlaidos 2017 metais Lietuvoje sumažėjo iki 33,3 procento BVP – daugiausia dėl išlaidų palūkanoms už skolą, tarpinio vartojimo išlaidų, subsidijų sumažėjimo.

Valdžios sektoriaus pajamų ir išlaidų lygiui reikšmingą poveikį turėjo ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos suplanuotų ir faktinių lėšų 564,8 mln. eurų, arba 1,35 procento BVP, skirtumas.

Centrinės valdžios subsektoriaus 2017 metų deficitas sudarė 0,2 procento BVP ir buvo 208 mln. eurų, arba 0,5 procento BVP, geresnis, nei planuota. Centrinės valdžios subsektoriaus deficito sumažėjimą lėmė sparčiau, nei planuota, didėjusios pajamos, nevisiškai įvykdytas išlaidų planas. Reikšmingu dydžiu teigiamai valdžios sektoriaus balansą paveikė ir išlaidų ginklams, karinei įrangai ir atsargoms perskaičiavimas pagal ESS.

Suplanuotas valstybės biudžeto deficitas sudarė 321 mln. eurų. Faktiškai 2017 metų valstybės biudžeto deficitą sudarė 127,5 mln. eurų. Valstybės biudžeto balansą gerino 122 mln. eurų sutaupytų valstybės biudžeto išlaidų, iš kurių 50,1 mln. eurų – tarpinio vartojimo išlaidos, 39,1 mln. eurų – socialinės išmokos, 42,4 mln. eurų – mokėjimai į ES biudžetą. Balansą blogino 13 mln. eurų valstybės biudžeto pajamų plano neįvykdymas. Reikšmingiausi pajamų pasikeitimai buvo 46,8 mln. eurų mažesnės, nei planuota, pajamos iš pelno mokesčio, 13,6 mln. eurų didesnės GPM pajamos, 25,6 mln. eurų mažesnės pajamos iš dividendų ir pertekliniais dividendais pripažinta 20,2 mln. eurų suma, 12,7 mln. eurų mažesnės pajamos iš akcijų, 11,1 mln. eurų didesnės PVM pajamos, likusių neišvardytų pajamų surinkta 47,2 mln. eurų daugiau, nei planuota.

VĮ IID priklauso centrinės valdžios subsektoriui. Šios įmonės perteklius 2017 metais sudarė 0,1 procento BVP ir buvo apie 11 mln. eurų geresnis, nei planuota. Teigiamai centrinės

¹⁰ Atitinka Programos 11 lentelėje nurodytas pajamas iš mokesčių ir įmokų.

valdžios balansą veikė ir 45 mln. eurų geresnis, nei planuota, centrinės valdžios gydymo įstaigų ir aukštųjų mokyklų balansas. Neigiamai centrinės valdžios balansą veikė 25,4 mln. eurų blogesnis, nei planuota, nebiudžetinių fondų balansas.

2017 metai **VSDF** buvo geri. Antrus metus iš eilės VSDF biudžeto rezultatas buvo teigiamas. Pagrindinė priežastis, lėmusi nedeficitinį biudžeto rezultatą, buvo stiprėjanti ekonomika. Augantys atlyginimai ir visų institucijų bei verslo pastangomis mažinami šešėlinės ekonomikos mastai gerino įmokų surinkimą. Vertinant VSDF duomenis, apdraustųjų visų rūšių socialiniu draudimu darbo užmokesčio fondas 2017 metais, palyginti su 2016 metais, padidėjo 9,5 procento, apdraustųjų visų rūšių socialiniu draudimu skaičius padidėjo 0,9 procento, o vidutinės pajamos, nuo kurių skaičiuojamos socialinio draudimo įmokos, padidėjo 8,1 procento.

2017 metais **VSDF** biudžeto priskaičiuotos pajamos sudarė 3 792,6 mln. eurų ir buvo 53,4 mln. eurų, arba 1,4 procento, didesnės, nei planuota, ir 353,8 mln. eurų, arba 10,3 procento, didesnės nei 2016 metais. 2017 metais VSDF biudžeto priskaičiuotos išlaidos sudarė 3685,9 mln. eurų ir buvo 21,7 mln. eurų, arba 0,6 procento, mažesnės, nei planuota, ir 249,2 mln. eurų, arba 7,2 procento, didesnės nei 2016 metais. 2017 metais pajamos buvo 106,7 mln. eurų didesnės nei išlaidos, tai yra einamųjų metų rezultatas buvo 75,2 mln. eurų geresnis, nei planuota.

2016 metais priimtose socialinio draudimo pensijų indeksavimo taisyklės¹¹ nulėmė tai, kad nuo 2017 metų sausio 1 dienos einamųjų metų draudžiamosios pajamos ir socialinio draudimo pagrindinė pensija buvo padidintos apie 7 procentus. Dėl to vidutinė senatvės pensija nuo 2017 metų sausio mėnesio, palyginti su tuo pačiu 2016 metų laikotarpiu, padidėjo 7,3 procento, arba nuo 255,05 euro 2016 metų sausio mėnesį iki 273,78 euro 2017 metų sausio mėnesį.

2017 metais **PSDF** biudžeto pajamų planas pinigų srautais sudarė 1574,5 mln. eurų. Praėjusiais metais faktiškai gauta 1640,3 mln. eurų pajamų, tai yra 65,8 mln. eurų daugiau, nei buvo planuota. Palyginti su 2016 metais (1484,2 mln. eurų), 2017 metais pajamų gauta 156,1 mln. eurų daugiau.

2017 metais biudžeto išlaidų planas, patvirtintas įstatymu, sudarė 1574,5 mln. eurų, o faktiškai išleista 1532,4 mln. eurų – 42,1 mln. eurų mažiau, nei planuota. Palyginti su 2016 metais (1431,2 mln. eurų), 2017 metais išleista 101,2 mln. eurų daugiau. Be to, 2017 metais iš PSDF biudžeto rezervo buvo panaudota 30,6 mln. eurų, o 2016 metais – 43,0 mln. eurų. 2017 metų pradžioje PSDF rezervas sudarė 75,6 mln. eurų, iš jų pagrindinė dalis – 23,6 mln. eurų ir rizikos valdymo dalis – 52 mln. eurų.

Rengiant 2017 metų valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų projektus, buvo planuota, kad **vietos valdžios subsektorius** balansas bus lygus 0 procentų BVP. Sparčiai 2017 metais augęs darbo užmokestis ir buvusios palankios kitos ekonominės aplinkybės lėmė vietos valdžios subsektorius 86,7 mln. eurų, arba 0,2 procento, BVP perteklių. Visos savivaldybių viršplaninės pajamos 2017 metais sudarė 107 mln. eurų, iš jų – 57,5 mln. eurų viršplaninių

¹¹ Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymas.

GPM pajamų. Kelinti metai iš eilės didinant savivaldybių biudžetams tenkančią GPM pajamų dalį, savivaldybių biudžetams 2017 metais teko 78,2 procento visų iš GPM surinktų pajamų. Teigiamą viršplaninių pajamų poveikį vietos valdžios subsektorius balansui mažino šiek tiek didesnės savivaldybių išlaidos ir prastesnis, nei planuota, vietos valdžios subsektoriui priskiriamų gydymo įstaigų veiklos rezultatas.

TREČIASIS SKIRSNIS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAI 2018 METAIS

2018 metų LBP suplanuotas ir Lietuvos Respublikos 2018 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 22 straipsniu nustatytas 0,6 procento BVP valdžios sektoriaus perteklius. Tokio tikslinio rodiklio reikšmė nustatyta atsižvelgiant į Konstituciniu įstatymu nustatytas valdžios sektoriaus fiskalinės drausmės taisyklės ir SAP nuostatas, taip pat SP2017, kuri yra vidutinio laikotarpio planavimo sistemos dalis, projektuotus valdžios sektoriaus finansų rodiklius, Rekomendacijas Lietuvai. Seimas patvirtino valdžios sektoriui priskiriamus biudžetus, kuriuose numatytas 0,6 procento BVP perteklius. Šiais biudžetais siekiama fiskalinės politikos tikslų, tarp jų ir valdžios sektoriaus skolos mažinimo.

2018 metų valdžios sektoriaus struktūrinis deficitas, įvertintas pagal 2017 metų rudenį Finansų ministerijos apskaičiuotą produkcijos atotrūkį nuo potencialo bei ciklinę biudžeto komponentę ir suplanuotą valdžios sektoriaus perteklių, Finansų ministerijos išankstiniu (angl. *ex-ante*) vertinimu, nenukrypo nuo vidutinio laikotarpio tikslo ir buvo –0,1 procento BVP.

Įvertinus šių metų kovo mėnesį atnaujinto ekonominio raidos scenarijaus, valdžios sektorių sudarančių biudžetų atnaujintų projekcijų duomenis, numatoma, kad 2018 metų valdžios sektoriaus perteklius bus 0,6 procento BVP – toks, koks ir buvo suplanuotas. Numatomas valdžios sektoriaus balanso rodiklis grindžiamas prielaida, kad papildomos 0,2 procento BVP dydžio PSDF išlaidos darbo užmokesčiui sveikatos apsaugos srities darbuotojams nuo šių metų gegužės 1 dienos padidinti¹² bus atsvertos sutaupyto valstybės biudžeto išlaidų ir papildomų pajamų iš GPM bei socialinio draudimo įmokų, kurios bus gautos dėl padidėjusių atlyginimų. Remiantis istoriniais duomenimis, kasmet sutaupoma iki 2 procentų visų valstybės biudžeto suplanuotų išlaidų. Įvertinus tai, kad naujausias ekonominės raidos scenarijus lemia pajamų prognozavimo bazių nuosaikų didėjimą, palyginti su 2017 metų rudenį taikytomis pajamų prognozavimo bazėmis, tačiau kartu pajamas prognozuojant atsargiai, numatoma, kad valdžios sektoriaus pajamos bus artimos suplanuotoms.

¹² 2017 m. gruodžio 13 d. buvo sudarytas kolektyvinių derybų susitarimas, kuriame numatyta, kad jau nuo 2018 m. gegužės 1 d. 20 procentų turi būti didinamas Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos asmens sveikatos priežiūros įstaigose, kurioms taikoma šios sveikatos sistemos šakos kolektyvinė sutartis, dirbančių sveikatos priežiūros specialistų, teikiančių asmens sveikatos priežiūros paslaugas, darbo užmokesčio fondas, prioritetą teikiant mažiausiai uždirbantiems specialistams.

2018 metų LBP buvo numatyta, kad 2018 metais **centrinės valdžios subsektorius deficitas** sieks apie 225 mln. eurų, arba apie 0,5 procento BVP, valstybės biudžeto deficitas bus apie 237 mln. eurų, o centrinei valdžiai priskiriami fondai bus pertekliniai ir jų perteklius bus apie 13 mln. eurų. Projektuojamas 2018 metų centrinės valdžios balanso pagerėjimas apie 0,3 procento BVP ir numatomas apie 0,2 procento BVP deficitas. Tokia projekcija paremta prielaidomis, kad valstybės pajamų projekcija išliks artima suplanuotoms pajamos ir, kaip kiekvienais metais, bus sutaupyta valstybės biudžeto išlaidų.

VSDF biudžeto suplanuotos pajamos 2018 metais sudaro 4 252,8 mln. eurų – 460,2 mln. eurų, arba 12,1 procento, didesnės nei 2017 metais. Suplanuotos išlaidos sudaro 4 012,3 mln. eurų – 326,4 mln. eurų, arba 8,9 procento, didesnės nei 2017 metais. 2018 metais planuojamas 240,5 mln. eurų, arba 0,5 procento, BVP perteklius.

Valstybinio socialinio draudimo pensijos 2018 metais perskaičiuotos taikant apskaitos vienetų sistemą. Išlaidos pensijoms dėl pensijų perskaičiavimo padidės apie 59 mln. eurų, o dėl pensijų indeksavimo – 6,94 procento – apie 170 mln. eurų.

2018 metų sausio 1 dieną, vadovaujantis 2018 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 14 straipsnio nuostatomis, visa iki 2017 metų gruodžio 31 dienos susidariusi VSDF biudžeto paimtų ir negražintų paskolų 3 682,3 mln. eurų suma ir priskaičiuotų palūkanų 3 mln. eurų suma perkelta į valstybės išdą.

Prognozuojama, kad 2019 metų pradžioje į VSDF rezervo sąskaitą bus pervesta apie 200 mln. eurų.

2018 metų **PSDF biudžeto** pajamų planas sudaro 1763,8 mln. eurų – 189,3 mln. eurų daugiau nei 2017 metais. Suplanuota iš jų 72,4 mln. eurų skirti šio fondo rezervui papildyti, o 1 691,4 mln. eurų – teisės aktais prisiimtiems įsipareigojimams vykdyti. Taigi, Seimo patvirtintas PSDF biudžetas yra perteklinis – perteklius sudaro 0,2 procento BVP.

2018 metų pradžioje PSDF rezervas sudarė apie 153 mln. eurų, kuris susidarė iš 2017 metų 45 mln. eurų rezervo likučio ir 2017 metų 65,8 mln. eurų viršplaninių pajamų bei 42 mln. eurų sutaupytų išlaidų. Pagrindinę rezervo dalį sudaro beveik 27 mln. eurų, o rezervo rizikos valdymo dalį – 126 mln. eurų.

Nuo šių metų gegužės 1 dienos numatyta padidinti darbo užmokestį sveikatos apsaugos srities darbuotojams. Šis padidėjimas lems PSDF išlaidų padidėjimą 0,2 procento BVP. Įvertinus papildomas išlaidas ir tai, kad pajamos numatomos artimos suplanuotoms, numatomas PSDF biudžetas artimas subalansuotam. Atlyginimų padidinimo finansavimo 2018 metais šaltinis yra PSDF rezervo lėšos.

2018 metų LBP duomenimis, 2018 metams buvo suplanuotas 0,3 procento BVP **vietos valdžios subsektorius** perteklius. Teigiamas balanso rodiklis suplanuotas atsižvelgiant į savivaldybėms taikomas Konstituciniu įstatymu nustatytas fiskalinės drausmės taisyklės ir ketverių pasibaigusių metų faktinį vietos valdžios subsektorius perteklių. Nuo 2016 metų sausio 1 dienos mažosios Lietuvos savivaldybės (kurių biudžetų pajamos yra mažesnės negu 0,3 procento praėjusių metų BVP) įpareigosios taip planuoti, tvirtinti ir vykdyti biudžetus, kad pajamos būtų lygios išlaidoms. Nuo 2018 metų sausio 1 dienos įsigaliojo Konstitucinio

įstatymo nustatyta fiskalinės drausmės taisyklė, taikoma didžiosioms Lietuvos savivaldybėms, kurių biudžetų pajamos yra didesnės negu 0,3 procento praėjusių metų BVP. Pagal šią taisyklę Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybės pirmą kartą privalėjo pasitvirtinti struktūriškai subalansuotus biudžetus. Siekiant, kad ekonominio stabilumo metu savivaldybių skola nedidėtų, 2018 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 13 straipsniu numatytas savivaldybių skolinimosi ribojimas.

Įvertinus naujausius Programos rengimo metu turimus duomenis, numatoma, kad 2018 metais vietos valdžios subsektoriaus perteklius sieks 0,2 procento BVP.

KETVIRTASIS SKIRSNIS **2019–2021 METŲ VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ PROJEKCIJOS**

Valdžios sektoriaus finansų projekcijos atliktos atsižvelgiant į ekonominės raidos scenarijų, teisės aktais priisiimus valstybės įsipareigojimus, tarp jų ir NRD numatytas priemones, Konstituciniame įstatyme ir SAP nustatytas fiskalinės drausmės taisykles.

2019–2021 metais, kuriais projektuojamas vis dar teigiamas produkcijos atotrūkis nuo potencialo, tačiau lėtėjantis ekonomikos augimas, numatoma taip valdyti valdžios sektoriaus finansus, kad pagal biudžetus planuojami valdžios sektoriaus pertekliai užtikrintų artimą struktūriškai subalansuotam valdžios sektorių visu vidutiniu laikotarpiu. Dalis neišleistų ciklinių pajamų sudarys palankesnes sąlygas didinti fiskalinius rezervus ir sunkmečio laikotarpiais prisidės prie ekonomikos augimą skatinančios fiskalinės politikos įgyvendinimo, siekiant šiais laikotarpiais kuo labiau sumažinti neigiamą migraciją ir išlaikyti didesnę daugiametį potencialų BVP augimą. Valdžios sektoriaus išlaidų ribojimas prisidės prie perteklinės visuminės paklausos sumažinimo.

11 (2a) lentelė. Valdžios sektoriaus rodikliai (S13) 2017–2021 metais*

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	2017 metai		2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
		mln. eurų	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas
Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (–) (B.9) pagal subsektorius							
1. Valdžios sektorius	S.13	221,2	0,5	0,6	0,6	0,6	0,3
2. Centrinė valdžia	S.1311	–66,1	–0,2	–0,3	–0,2	0,4	0,2
3. Krašto valdžia	S.1312	–	–	–	–	–	–
4. Vietos valdžia	S.1313	86,7	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0
5. Socialinės apsaugos fondai	S.1314	200,6	0,5	0,6	0,7	0,1	0,1
Valdžios sektorius (S13)							
6. Visos pajamos	OTR	14145,9	33,8	36,2	36,3	36,3	36,1
7. Visos išlaidos	OTE	13924,7	33,3	35,7	35,7	35,7	35,9
8. Grynasis skolinimas / skolinimasis	B.9	221,2	0,5	0,6	0,6	0,6	0,3
9. Palūkanų mokėjimas	D.41	470,7	1,1	0,9	0,9	0,7	0,6
10. Pirminis balansas		691,9	1,7	1,5	1,5	1,2	0,8
11. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės		8,4	0,0	–0,1	0,1	0,1	0,0
Pajamų straipsniai							

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	2017 metai		2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
		mln. eurų	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas	BVP procentas
12. Pajamos iš mokesčių (12 = 12a + 12b + 12c)		7 178,9	17,2	17,4	17,7	18,0	18,3
12a. Pajamos iš netiesioginių mokesčių	D.2	4 914,6	11,7	11,7	11,7	11,7	11,8
12b. Pajamos iš tiesioginių mokesčių	D.5	2 262,7	5,4	5,7	6,0	6,3	6,5
12c. Turto mokesčiai	D.91	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Socialinio draudimo įmokos	D.61	5 300,4	12,7	13,1	13,3	13,0	13,2
14. Pajamos iš turto	D.4	149,0	0,4	0,7	0,5	0,5	0,5
15. Kitos		1 517,6	3,6	5,0	4,8	4,8	4,2
16 = 6. Visos pajamos	OTR	14 145,9	33,8	36,2	36,3	36,3	36,1
Pajamos iš mokesčių ir įmokų** (D.2 + D.5 + D.61 + D.91 – D.995)		12 476,2	29,8	30,6	30,9	31,0	31,4
Išlaidų straipsniai							
17. Atlygis darbuotojams + tarpinis vartojimas	D.1 + P.2	5 939,8	14,2	14,8	14,6	14,8	14,8
17a. Atlygis darbuotojams	D.1	4 011,9	9,6	9,7	9,5	9,6	9,6
17b. Tarpinis vartojimas	P.2	1 928,0	4,6	5,1	5,2	5,3	5,2
18. Socialinės išmokos (18 = 18a + 18b)	D.6M	5 292,2	12,6	14,5	14,3	14,5	14,9
iš kurių nedarbo išmokos	D.6M	95,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
18a. Socialiniai pervedimai natūra	D.632	676,9	1,6	2,0	1,9	2,0	2,0
18b. Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	D.62	4 615,3	11,0	12,5	12,3	12,6	12,9
19 = 9. Palūkanų mokėjimas	D.41	470,7	1,1	0,9	0,9	0,7	0,6
20. Subsidijos	D.3	144,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
21. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51G	1 323,2	3,2	3,1	3,5	3,6	3,4
22. Kapitalo pervedimai	D.9	167,6	0,4	0,3	0,1	0,1	0,1
23. Kitos		587,1	1,4	1,7	1,9	1,7	1,8
24 = 7. Visos išlaidos	OTE1	13 924,7	33,3	35,7	35,7	35,7	35,9

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

*Dėl apvalinimo pajamų ir išlaidų komponentų suma gali nesutapti su lentelės duomenimis „Visos pajamos“ ir „Visos išlaidos“.

** Pajamos iš mokesčių ir įmokų, neįskaitant mokesčių ES institucijoms. Įskaičius mokesčius ES institucijoms, rodikliai didesni apie 0,3 procento BVP.

12 (2b) lentelė. Valdžios sektoriaus pajamos ir išlaidos pagal nesikeičiančios politikos scenarijų

Rodiklio pavadinimas	Rodiklio reikšmė 2017 metais, mln. eurų	BVP procentas				
		2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
1. Visos pajamos, remiantis prielaida, kad politika nesikeis	14 145,9	33,8	36,2	36,2	36,2	36,0
2. Visos išlaidos, remiantis prielaida, kad politika nesikeis	13 924,7	33,3	35,5	35,3	35,4	35,6

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

Prognozuojama, kad **centrinės valdžios subsektorius** vidutinio laikotarpio pabaigoje taps perteklinis. Perteklių turėtų lemti nacionalinių fiskalinės drausmės taisyklių laikymasis, nuosaikus ekonomikos augimas bei atsargus biudžetų planavimas. Valstybės biudžeto išlaidų didėjimo ribojimas, atsižvelgiant į vis dar teigiamą produkcijos atotrūkį nuo potencialo, taip pat gerins centrinės valdžios balansą.

Prognozuojant 2019–2021 metų **valstybės biudžeto pajamas** atsižvelgta į naujausią ekonominės raidos scenarijų ir į šiuo metu galiojančių mokesčių srities teisės aktų nuostatas.

Preliminariais skaičiavimais, 2019 metų valstybės biudžeto pajamos (be ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų) sieks apie 7 016,5 mln. eurų, arba 3,7 procento daugiau, negu planuojama gauti 2018 metais. Prognozuojamos ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšos 2019 metais sudarys 1 928,6 mln. eurų. Visos valstybės biudžeto pajamos kartu su ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšomis 2019 metais sudarys apie 8 945,1 mln. eurų, arba 19,2 procento BVP.

Prognozuojama, kad į valstybės biudžetą 2020 metais įplauks 7 391 mln. eurų pajamų, o ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšos 2020 metais sudarys 2 098,9 mln. eurų. Visos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų pajamos kartu su ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšomis 2020 metais sudarys apie 9 489,9 mln. eurų, arba 19,6 procento BVP.

2021 metais prognozuojama gauti 7 753,2 mln. eurų valstybės biudžeto pajamų ir 1 812,3 mln. eurų – ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų. Iš viso prognozuojamos valstybės biudžeto pajamos kartu su ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšomis 2021 metais sudarys 9 565,5 mln. eurų, arba 18,9 procento BVP.

Numatoma, kad 2019–2021 metais apie 90 procentų valstybės biudžeto pajamų (be ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų) sudarys pajamos iš 4 pagrindinių mokesčių – PVM, GPM, akcizų ir pelno. Prognozuojama, kad pajamos iš šių mokesčių kasmet tolygiai augs ir 2019 metais sudarys 13,5 procento BVP, 2020 metais – 13,8 procento BVP ir 2021 metais – 13,9 procento BVP.

2019–2021 metų pajamos iš GPM prognozuojamos atsižvelgiant į įplaukų iš GPM santykio su darbo užmokesčio fondu dinamiką bei į prognozuojamą metinį darbo užmokesčio fondo augimo rodiklį. PVM pajamos prognozuojamos įvertinus numatomą galutinio vartojimo išlaidų pokytį, galutinio vartojimo išlaidų ir PVM mokestinės bazės procentinio santykio dinamiką. Akcizų prognozė sudaryta atsižvelgiant į atskirų akcizais apmokestinamų

prekių grupių prognozuojamus pardavimus, remiantis daugiamečiais duomenimis apie akcizais apmokestinamų prekių pardavimų pasikeitimo ir namų ūkių vartojimo išlaidų ar galutinio vartojimo išlaidų bei akcizų tarifų pasikeitimo tarpusavio priklausomybę. Pelno mokesčio pajamos prognozuojamos įvertinus pajamų iš šio mokesčio dinamiką, prognozuojamą BVP augimą bei numatomas įmonių avansinio pelno mokesčio mokėjimo tendencijas.

Vykdamat įsipareigojimus NATO, 2018 metais suplanuotos **išlaidos** krašto apsaugai pasiekė 2 procentus BVP. Vidutiniu laikotarpiu bus siekiama išlaikyti 2 procentų BVP dydžio krašto apsaugos finansavimą ir jį pagal galimybes padidinti. Siekiant mažinti skurdą, bus toliau didinamos pensijos, mokami vaiko pinigai, pagal galimybes didinamos kitos socialinės išmokos. Numatomas statutinių valstybės tarnautojų, gydytojų, mokytojų, valstybės tarnautojų ir kitų viešojo sektoriaus darbuotojų darbo užmokesčio didinimas. Galimas ir MMA didinimas. Prioritetinės yra ir migracijos, visuomenės senėjimo, inovacijų skatinimo politikos bei struktūrinių pokyčių švietimo, sveikatos, kultūros srityse įgyvendinimo kryptys.

Šių ir kitų Vyriausybės prioritetinių tikslų įgyvendinimą numatoma finansuoti ne tik iš didėjančių pajamų dalies, bet ir iš vidinių viešųjų finansų išteklių, kurie atsiranda efektyviau valdant viešuosius finansus¹³.

Valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų vidutinio laikotarpio rodikliai

Atsižvelgiant į Vyriausybės prioritetus, ekonominės raidos scenarijaus duomenis, ES ir nacionaliniuose teisės aktuose pateiktas fiskalinės drausmės nuostatas ir laikantis vidutinio laikotarpio biudžeto sistemos Lietuvoje, nustatytos pagal 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos direktyvą 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžetų sistemoms (OL 2011 L 306, p. 41), suprojektuoti vidutinio laikotarpio valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų pagrindiniai rodikliai. Suprojektuoti rodikliai atitinka Programos XI skyriuje nustatytus valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų išlaidų vidutinio laikotarpio rodiklius 2019–2021 metams.

13 lentelė. Vidutinio laikotarpio valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų, VSDF ir PSDF pajamų ir išlaidų pagrindiniai rodikliai

Rodiklio pavadinimas	Mln. eurų			
	2018 metai, patvirtinta	2019 metai	2020 metai	2021 metai
Pajamos				
1. Konsoliduota valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų lėšų su ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšomis visuma, pinigų srautai	10 911,4	10 961,2	11 649,5	11 867,5
Iš jų:				

¹³ Daugiau informacijos Programos V skyriuje „Viešųjų finansų kokybė“.

Rodiklio pavadinimas	Mln. eurų			
	2018 metai, patvirtinta	2019 metai	2020 metai	2021 metai
valstybės biudžetas	6 767,3	7 016,5	7 391,0	7 753,2
ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšos*	2 303,9	1 928,7	2 098,9	1 812,3
2. VSDF	4 057,3	4 253,6	4 265,4	4 479,8
3. PSDF, pinigų srautai	1 763,8	1 915,8	2 040,9	2 176,4
Išlaidos				
1. Konsoliduota valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų lėšų su ES fondų ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšomis visuma, pinigų srautai	11 399,0	11 198,3	11 657,6	12 098,3
Iš jų:				
valstybės biudžetas	7 459,1	7 322,0	7 437,9	8 023,5
ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšos*	2 101,2	2 165,1	2 321,6	1 897,9
2. VSDF	3 816,9	4 031,7	4 293,2	4 514,5
3. PSDF, pinigų srautai	1 691,4	1 867,9	2 019,3	2 169,1

Šaltiniai: Finansų ministerija, VSDF, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija.

*ES ir kita tarptautinė finansinė parama, skirta Lietuvai (privačiam ir viešajam sektoriams).

Socialinio draudimo fondų subsektoriaus finansų projekcijos

Prognozuojama, kad VSDF 2019 metų pajamos viršys išlaidas, o pensijoms indeksuoti (6,8 procento) bus panaudota apie 198 mln. eurų. Prognozuojama, kad pagal teigiamus 2019 metų pinigų srautus 2020 metų pradžioje į VSDF rezervo sąskaitą bus pervesta apie 200 mln. eurų.

Nuo 2020 metų nuo 2 procentų iki 3,5 procento padidėja įmokų, pervedamų į pensijų fondus, tarifas. Dėl išaugusių išlaidų, pervedamų į pensijų fondus, 2020 metais VSDF biudžeto deficitas sieks 27 mln. eurų, o 2021 metais – 34 mln. eurų.

Nors 2020 ir 2021 metais numatomas VSDF biudžeto deficitas, pensijų draudimo rūšies balansas išliks teigiamas. Dėl to 2020 metais prognozuojamas pensijų didinimas 6,6 procento dėl indeksacijos, tam panaudojant apie 203 mln. eurų, o 2021 metais – 6,1 procento, tam panaudojant apie 199 mln. eurų.

2019–2021 metais numatoma, kad PSDF biudžeto pajamos augs tolygiai. Nuo 2018 metų sausio 1 dienos įsigaliojo Konstitucinio įstatymo nuostata, įpareigojanti planuoti, tvirtinti ir vykdyti struktūriškai subalansuotą PSDF biudžetą. Pagrindinis artimiausio laikotarpio iššūkis bus laikytis fiskalinės drausmės taisyklės, kuri numato siekti struktūriškai subalansuoto biudžeto, ir PSDF fondo lėšomis užtikrinti įsipareigojimų, prisiimtų sveikatos priežiūros specialistų darbo užmokesčio didinimo srityje, vykdymą. Pirmą kartą fiskalinės drausmės taisyklė bus pritaikyta rengiant 2019 metų PSDF biudžetą.

Numatoma, kad vidutiniu laikotarpiu vietos valdžios subsektorius bus artimas subalansuotam – perteklius sudarys vidutiniškai 0,1 procento BVP. Didžiąją dalį savivaldybių pajamų sudaro pajamos iš GPM. Numatoma, kad vidutiniu laikotarpiu šios pajamos augs vidutiniškai 7 procentais per metus. Prognozuojant palankias ekonomines aplinkybes, vietos valdžios finansų padėtis išliks gana gera. Kadangi prognozuojamas teigiamas produkcijos

atotrūkis nuo potencialo, savivaldybių išlaidos bus ribojamos taip, kad jų biudžetai tenkintų Konstituciniu įstatymu nustatytas savivaldybių biudžetams taikomas fiskalinės drausmės taisyklės.

Valdžios sektoriaus finansų projekcijų rodiklių palyginimas

2017 metų valdžios sektoriaus balanso rodiklis yra geresnis, negu projektuotas SP2017. 2018 metų naujausia balanso rodiklio projekcija yra 0,2 procento BVP geresnė nei ankstesnė. Šį pagerėjimą lemia tai, kad valdžios sektorių sudarantys biudžetai patvirtinti laikantis Konstitucinio įstatymo nuostatos, kad nominalusis 2018 metų valdžios sektoriaus balansas turi pagerėti 1 procentiniu punktu BVP. Šis pagerėjimas buvo skaičiuotas remiantis SP2017 numatytu –0,4 procento BVP 2017 metų balanso rodikliu. 2019 metų naujausia valdžios sektoriaus projekcija taip pat yra geresnė nei ankstesnė. Pagerėjimą lemia geresnis 2017 metų faktinis balanso rodiklis ir nauja 2018 metų balanso rodiklio projekcija. Geresnę projekciją lemia ir Konstitucinio įstatymo struktūrinį balansą reglamentuojanti taisyklė, pagal kurią struktūrinis balansas turi pagerėti bent 0,1 procentinio punkto BVP.

2020 ir 2021 metų naujausios projekcijos atspindi neutralią fiskalinę politiką ir tikslą vidutiniu laikotarpiu pasiekti struktūrinį valdžios sektoriaus perteklių. 2020 metų pertekliaus projekcija atnaujinta sumažinant pertekliaus dydį, įvertinus Konstitucinio įstatymo nuostatą dėl teigiamo penkerių metų valdžios sektoriaus balanso vidurkio – nelieta prievolės taikyti griežtos, sparčiai perteklių didinančios išlaidų augimo ribojimo taisyklės sąlygos.

14 (6.2) lentelė. Valdžios sektoriaus balanso rodiklio projekcijų palyginimas su SP2017 rodikliais

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (–):	PDP B.9	BVP procentas				
ankstesnė (2017-04-30) projekcija		–0,4	0,4	0,3	1,3	–
naujausia (2018-04-30) projekcija		0,5	0,6	0,6	0,6	0,3
pablogėjimas (–) / pagerėjimas (+)		0,9	0,2	0,3	–0,6	–

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

Tikėtina, kad Finansų ministerijos ir EK projekcijų rengimo laiko nesutapimas gali lemti EK 2017 metų rudens prognozių ir Programoje pateiktų rodiklių skirtumą (16 lentelė).

15 lentelė. Valdžios sektoriaus finansų rodiklių projekcijų palyginimas

Rodiklio pavadinimas	Metai	BVP procentas	
		Finansų ministerija (Programos 2018 metų balandžio rodikliai)	EK (2017 metų rudens prognozės)
Valdžios sektoriaus balansas	2018	0,6	0,2
	2019	0,6	0,2
Struktūrinis valdžios sektoriaus balansas	2018	–0,3	–0,9
	2019	–0,2	–0,8

Šaltiniai: Finansų ministerija, EK.

PENKTASIS SKIRSNIS ŪKIO CIKLO ĮVERTINIMAS IR STRUKTŪRINIO BALANSO RODIKLIO TIKSLAI

Ūkio ciklui įvertinti Finansų ministerija apskaičiavo potencialaus BVP ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčius. Potencialaus BVP sąvoka apibūdinamas teorinis ekonomikos produkcijos lygis, kuris būtų pasiektas, jeigu gamybos veiksniai – darbas ir kapitalas – būtų naudojami tiek, kiek leidžia šių veiksnių potencialas, neveikiant kainų ir darbo užmokesčio. Produkcijos atotrūkis nuo potencialo rodo realaus ir potencialaus ekonomikos produkcijos lygių skirtumą. Kadangi potencialus BVP ir produkcijos atotrūkis nuo potencialo yra nestebimi rodikliai, jiems įvertinti taikomi statistiniai ir ekonometriniai metodai. Taikant skirtingus metodus, gali būti gaunami skirtingi šių rodiklių įverčiai.

Potencialaus BVP ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčiai apskaičiuoti vadovaujantis Potencialaus bendrojo vidaus produkto grandininės apimties lygio ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo apskaičiavimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos finansų ministro 2015 m. spalio 19 d. įsakymu Nr. 1K-315 „Dėl Potencialaus bendrojo vidaus produkto grandininės apimties lygio ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, kuriuo vadovaujantis produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčiams skaičiuoti naudojami potencialaus BVP įverčiai, apskaičiuoti šiais metodais: ES Ekonomikos ir finansų reikalų tarybos patvirtintu ir EK tobulinamu metodu, grįstu Kobo ir Dagleaso (angl. *Cobb–Douglas*) gamybos funkcija bei Hodriko ir Preskoto filtro metodu.

Skaičiavimų rezultatai rodo, kad 2018 metais produkcijos atotrūkis nuo potencialo bus teigiamas ir sudarys 2,4 procento potencialaus BVP. Nuo 2019 metų produkcijos atotrūkis nuo potencialo palaipsniui mažės, o vidutinio laikotarpio pabaigoje beveik išnyks.

Nors demografinės tendencijos toliau neigiamai veikia darbo veiksnio potencialą, neigiamą demografinių tendencijų poveikį ūkio potencialui iš dalies kompensuoja sparčiai augantis vyresnio amžiaus gyventojų aktyvumas darbo rinkoje, vis dažnesnis užsieniečių iš ne ES valstybių įdarbinimas ir sparti produktyvių investicijų plėtra. Numatoma, kad šie veiksniai, ypač sparčiau augsiantis bendrasis gamybos veiksnių našumas, spartins ūkio potencialo augimo tempą, todėl produkcijos atotrūkis nuo potencialo vidutiniu laikotarpiu mažės.

16 (5) lentelė. Ekonomikos ciklai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas*				
		2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
1. BVP augimas / grandine susietos apimties augimas		3,8	3,2	2,8	2,5	2,5
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (–)	PDP B.9	0,5	0,6	0,6	0,6	0,3
3. Palūkanos	PDP D.41	1,1	0,9	0,9	0,7	0,6

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas*				
		2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
4. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės		0,0	-0,1	0,1	0,1	0,0
iš jų:						
vienkartinės priemonės – valdžios sektoriaus pajamos		0,2	0,1	0,2	0,2	0,1
vienkartinės priemonės – valdžios sektoriaus išlaidos		-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1
5. Potencialaus BVP augimas, procentais		2,6	3,1	3,4	3,3	3,2
iš jo:						
darbo veiksnys		0,0	-0,1	-0,1	-0,3	-0,5
kapitalo veiksnys		1,2	1,4	1,4	1,4	1,4
bendrasis gamybos veiksnių našumas		1,4	1,8	2,1	2,2	2,2
6. Produkcijos atotrūkis nuo potencialo		2,3	2,4	1,8	1,0	0,3
7. Ciklinė biudžeto dedamoji		0,9	1,0	0,8	0,4	0,1
8. Balansas, pakoreguotas pagal ciklą (2 – 7)		-0,4	-0,4	-0,1	0,2	0,1
9. Pirminis balansas, pakoreguotas pagal ciklą (8 + 3)		0,7	0,5	0,7	0,8	0,7
10. Struktūrinis balansas (8 – 4)		-0,4	-0,3	-0,2	0,1	0,1

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

* Kai kuriais metais dėl apvalinimo eilučių suma gali nesutapti su apskaičiuotų rodiklių reikšmėmis.

ŠEŠTASIS SKIRSNIS STRUKTŪRINIS VALDŽIOS SEKTORIAUS BALANSO RODIKLIS

Įvertinus suteiktą lankstumo galimybę dėl struktūrinių reformų pagal SAP, 2017 metų struktūrinis valdžios sektoriaus perteklius siekia 0,1 procento BVP. 2017 metais buvo laikomasi Konstitucinio įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytos sąlygos – valdžios sektorius yra faktiškai perteklinis vertinant pagal struktūrinį valdžios sektoriaus balanso rodiklį. Rengiant 2017 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą, planuotas 0,7 procento BVP 2017 metų struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas bei numatytas 0,9 procento BVP 2016 metų valdžios sektoriaus struktūrinis deficitas. Iš anksto (angl. *ex-ante*) vertinta Konstitucinio įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatyta sąlyga – planuota, kad 2017 metų struktūrinio valdžios sektoriaus balanso rodiklio absoliučioji vertė bus mažesnė nei vidutinio laikotarpio tikslo absoliučioji vertė ir, palyginti su 2016 metais, sumažės.

2018 metais numatomas struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas, neįvertinus suteiktos lankstumo galimybės, sudaro 0,3 procento BVP. Numatoma, kad 2019 metais struktūrinis deficitas sumažės 0,1 procentinio punkto BVP ir bus 0,2 procento BVP. 2018 ir 2019 metais, įvertinus suteiktą lankstumo galimybę, numatomas balanso rodiklis artimas struktūriniam pertekliui. 2020 ir 2021 metais numatomas 0,1 procento BVP struktūrinis valdžios sektoriaus perteklius. Tokios struktūrinio balanso projekcijos atitinka projektuojamą

ekonomikos ciklo būklę, kai produkcijos atotrūkiui traukiantis, bet vis dar išliekant teigiamam, tikslinga vykdyti neutralią fiskalinę politiką.

17 lentelė. Struktūrinis valdžios sektoriaus balansas

Rodiklio pavadinimas	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	metai	metai	metai	metai	metai	metai
BVP procentas*						
Struktūrinis valdžios sektoriaus balansas	-0,3	-0,4	-0,3	-0,2	0,1	0,1
Struktūrinio valdžios sektoriaus balanso pokytis	0,3	-0,2	0,1	0,1	0,3	0,0
EK suteikta lankstumo galimybė dėl Lietuvoje vykdomų struktūrinių reformų	0,1	0,5	0,5	0,5	0,0	0,0
Struktūrinis valdžios sektoriaus balansas, įvertinus lankstumo galimybę dėl vykdomų struktūrinių reformų	-0,2	0,1	0,2	0,3	0,1	0,1
Struktūrinio valdžios sektoriaus balanso, įvertinus lankstumo galimybę, pokytis	-	0,2	0,1	0,1	-	-

Šaltinis – Finansų ministerija.

* Kai kuriais metais dėl apvalinimo eilučių suma gali nesutapti su apskaičiuotų rodiklių reikšmėmis.

Struktūrinis valdžios sektoriaus balanso 2017–2021 metų rodiklis apskaičiuotas iš valdžios sektoriaus balanso rodiklio atėmus ciklinę komponentę, kuri apskaičiuota kaip atitinkamų metų produkcijos atotrūkio nuo potencialo ir valdžios sektoriaus balanso rodiklio elastingumo sandauga. Valdžios sektoriaus balanso rodiklio elastingumo ūkio ciklui reikšmė lygi 0,413 ir atitinka rengiant Programą žinomą EK apskaičiuotą reikšmę. Skaičiuojant struktūrinį valdžios sektoriaus balanso rodiklį, atsižvelgta į vienkartines priemones: VĮ IID pajamas ir išlaidas, susijusias su draudžiamaisiais įvykiais, įgyvendinant Klimato kaitos specialiąją programą (taršos leidimai) gautas pajamas ir patirtas išlaidas. Kitų, be išvardytųjų, vienkartinių priemonių nenumatoma.

18 lentelėje pateikta 2017 metų ciklinių nedarbo išmokų išlaidų projekcija, pagal kurią ciklinės nedarbo išmokų išlaidos sudarė –30,3 mln. eurų. Ciklinės nedarbo išmokų išlaidos įvertintos atsižvelgiant į darbo užmokesčio infliacijos nedidinančio nedarbo lygio įverčius, apskaičiuotus naudojant EK parengtą skaičiuoklę. Dėl nedarbo lygio, žemesnio už darbo užmokesčio infliacijos nedidinančio nedarbo lygio įverčius, 2018 ir 2019 metais numatoma neigiama ciklinė nedarbo išmokų dedamoji. Nedarbo išmokų pagal valstybės funkcijų klasifikatorių (kodas 10.5) projekcijos vidutiniu laikotarpiu apskaičiuotos atsižvelgiant į nedarbo išmokų vienam bedarbiui dydį 2016 metais.

18 (2c) lentelė. Išlaidos, į kurias atsižvelgiama, vertinant valdžios sektoriaus išlaidų atitiktį SAP išlaidų ribojimo taisyklei

Rodiklio pavadinimas	Rodiklio reikšmė 2017 metais, mln. eurų	BVP procentas				
		2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
1. Išlaidos ES programoms, visiškai atitinkančios ES fondų pajamas	375,8	0,9	2,3	2,1	2,2	1,7
2. Ciklinės nedarbo išmokų išlaidos	-30,3	-0,07	-0,05	-0,02	0,01	0,04
3. Diskrecinių pajamų priemonių efektas	28,2	0,1	0,7	0,1	0,0	0,0
4. Įstatymų numatytas pajamų padidėjimas	0	0	0	0	0	0

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

SEPTINTASIS SKIRSNIS VALDŽIOS SEKTORIAUS SKOLA IR JOS PROJEKCIJOS

Valdžios sektoriaus skola, atsižvelgiant į sudarytas išvestines finansines priemones, 2017 metų pabaigoje sudarė 39,7 procento BVP (2016 metais – 40,1 procento). Palyginti su SP2017 prognozuotu valdžios sektoriaus skolos lygiu (42,4 procento BVP), valdžios sektoriaus skola buvo 2,7 procentinio punkto mažesnė. Šiam rodikliui teigiamą poveikį darė spartesnis BVP augimas ir mažesnis valstybės biudžeto deficitas, negu buvo prognozuojama metų pradžioje. Taip pat VSDF anksčiau grąžino 219 mln. eurų paskolų komerciniams bankams.

Centrinės valdžios subsektoriaus skolos struktūra atspindi pagrindinį skolos valdymo tikslą – užtikrinti Vyriausybės skolinimosi poreikio finansavimą kuo mažesnėmis sąnaudomis ir priimtina rizika – ir nekelia grėsmės valstybės finansų tvarumui. Trumpalaikiai skoliniai įsipareigojimai pagal likutinę trukmę 2017 metų pabaigoje sudarė 13,8 procento, vidutinė svartinė likutinė skolos trukmė buvo 7 metai, vidutinė svartinė likutinė skolos trukmė iki palūkanų normų pasikeitimo – 6,6 metų. Skolos už kintamąsias palūkanų normas, įvertinus išvestines finansines priemones, sudarė 0,1 procento visos skolos. Įvertinus išvestines finansines priemones, centrinės valdžios skola buvo denominuota eurais 100 procentų.

Prognozuojama, kad vidutiniu laikotarpiu valdžios sektoriaus skolos lygis išlaikys mažėjimo tendenciją ir 2021 metų pabaigoje sieks apie 35 procentus BVP. Tačiau, neįvertinus lėšų kaupimo išperkant didelės apimties euroobligacijų emisiją 2022 metų pradžioje, skolos lygis 2021 metų pabaigoje turėtų siekti apie 33 procentus BVP. Skolos ir BVP santykio dinamika atitinka bendras makroekonominės tendencijas, ilgalaikius įsipareigojimus tarptautinėms institucijoms ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos siūlymus.

19 (4) lentelė. Valdžios sektoriaus skolos projekcijos

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
1. Valdžios sektoriaus statistinė skola įskaičius lėšas, kaupiamas perfinansavimo rizikai valdyti	39,7	35,8	38,1	36,6	35,3

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
1.a. Valdžios sektoriaus skola metų pabaigoje neatsižvelgiant į lėšas, kaupiamas perfinansavimo rizikai valdyti	36,6	35,8	35,2	34,3	33,1
2. Valdžios sektoriaus skolos pokytis	-0,4	-3,9	2,2	-1,5	-1,2
Valdžios sektoriaus skolą lemiantys veiksniai					
3. Pirminis balansas	1,7	1,5	1,5	1,2	0,8
4. Palūkanos	1,1	0,9	0,9	0,7	0,6
5. Skolos pokyčio tikslinimas	3,3	-1,1	4,5	0,6	0,5
iš jo:					
skirtumas tarp srautų ir įsipareigojimų	-	-	-	-	-
finansinio turto grynasis kaupimas, iš jo privatizavimo pajamos	-	-	-	-	-
numanoma valstybės skolos palūkanų norma (procentais)	2,8	2,4	2,3	1,9	1,7
kiti svarbūs veiksniai, lemiantys valdžios sektoriaus skolą	-	-	-	-	-
6. Likvidus finansinis turtas	-	-	-	-	-
7. Grynoji skola (7 = 1 – 6)	-	-	-	-	-
8. Skolos amortizavimas nuo praėjusių metų pabaigos	-	-	-	-	-
9. Skolos procentinė dalis, denominuota užsienio valiuta	-	-	-	-	-
10. Vidutinis skolos terminas	-	-	-	-	-

Šaltiniai: Finansų ministerija, Lietuvos statistikos departamentas.

2018–2021 metais vykdant Vyriausybės skolinimosi ir skolos valdymo politiką, numatoma skolintis siekiant mažiausių mokėtinų rizikos priedų, užtikrinant kitų skolinimosi ir skolos valdymo uždavinių įgyvendinimą; siekti priimtinos palūkanų normų kitimo, perfinansavimo ir valiutų kursų pokyčių rizikos, laikantis nustatytų ir tarptautinę praktiką atitinkančių rizikos limitų, ir užtikrinti kredito, veiklos ir likvidumo rizikos valdymą.

Išperkant didelės apimties (1 mlrd. eurų ekvivalento ir didesnes) euroobligacijų emisijas 2018, 2020 ir 2021 metais, numatoma, likus ne mažiau kaip 4 mėnesiams iki euroobligacijų išpirkimo, šių emisijų perfinansavimo riziką sumažinti ne mažiau kaip 25 procentais, likus 10 savaitėms, – 50 procentų, likus 6 savaitėms, – 100 procentų. Kai rizikai sumažinti pasirašoma sutartis dėl kredito linijų su finansų institucijomis, turinčiomis bent dviejų agentūrų suteiktus reitingus, ne žemesnius nei AA– / Aa3 (reitingo reikalavimas netaikomas, jeigu pasirašoma kredito linijos sutartis su tarptautinėmis institucijomis), lėšos pagal šias sutartis turi būti pasiskolintos (paimtos) ne vėliau kaip likus 6 savaitėms iki euroobligacijų išpirkimo dienos, o paskolų pagal kredito linijas grąžinimo dienos turi būti ne ankstesnės nei 60 dienų po euroobligacijų išpirkimo dienos. Taip pat esant palankioms sąlygoms numatoma taikyti ir kitas perfinansavimo rizikos valdymo priemones: priešlaikinį euroobligacijų išpirkimą, VVP keitimą.

Tarp tikslų yra ir valstybės išdo finansinio turto likvidumo gerinimas, plėtojant santykius su investuotojais, vertinant galimą alternatyvių skolinimosi priemonių paklausą,

pritraukiant kuo didesnę valdžios sektoriui priskiriamų (arba šio sektoriaus subjektų kontroliuojamų) subjektų laikinai nenaudojamų piniginių išteklių dalį į valstybės išdą.

Svarbu plėtoti ir palaikyti efektyvią ir likvidžią vidaus VVP rinką, didinti vidaus skolos dalį nuo visos skolos valstybės vardu iki 27 procentų ir ilginti vidaus skolos trukmę iki 3 metų; skolinantis užsienio kapitalo rinkose, leisti likvidžias VVP emisijas.

Prisiimdama naujus skolinius įsipareigojimus, Vyriausybė laikysis tarptautinę praktiką atitinkančių rizikos limitų – trumpalaikės skolos valstybės vardu pagal likutinę trukmę ir visos skolos valstybės vardu skolinių įsipareigojimų santykinis rodiklis nebus didesnis kaip 25 procentai; vidutinė svartinė likutinė skolos valstybės vardu trukmė bus ilgesnė kaip 4 metai; vidutinė svartinė likutinė skolos valstybės vardu trukmė iki palūkanų normų pasikeitimo bus ilgesnė kaip 3,5 metų; skolos pagal kintamą palūkanų normą ir visos skolos valstybės vardu santykis nebus didesnis kaip 10 procentų; skola eurais, įvertinus sudarytus išvestinių finansinių priemonių sandorius, sudarys 100 procentų visos skolos; bendras valstybės įsipareigojimų pagal garantijas lygis nebus didesnis negu 3 procentai BVP.

Prognozuojamas Vyriausybės skolinimosi poreikis, įvertinus taikytinas perfinansavimo rizikos valdymo priemones išperkant euroobligacijų emisijas, 2019–2021 metais vidutiniškai sudarys po 2,3 mlrd. eurų. Tokį skolinimosi poreikį lemia 2020, 2021 ir 2022 metais išperkamos euroobligacijų emisijos, kurių bendra nominalioji suma, įvertinus išvestines finansines priemones, siekia 3,6 mlrd. eurų.

2017 metų rugsėjį tarptautinė kredito reitingų agentūra „Standard & Poor’s“, teigiamai įvertinusi Lietuvoje įgyvendinamą fiskalinę politiką, pakeitė Lietuvos ilgalaikio kredito reitingo perspektyvą iš stabilios į teigiamą. Agentūros šaliai nustatyti ilgalaikio ir trumpalaikio kredito reitingai (A– ir A–2) buvo palikti nepakeisti. 2018 metų kovą agentūra „Standard & Poor’s“ vėl teigiamai įvertino Lietuvos įgyvendinamą fiskalinę politiką bei ekonominio augimo perspektyvą ir pakeitė šaliai nustatytus ilgalaikio ir trumpalaikio skolinimosi reitingus iš A– ir A–2 į A ir A–1. Agentūros nustatyta ilgalaikio kredito reitingo perspektyva išlieka stabili. Reitingų agentūra „Standard & Poor’s“ suteikė Lietuvai aukštesnį reitingą, nes mato sparčią ekonomikos plėtrą ir prognozuoja augimo perspektyvas dėl kylančių atlyginimų ir teigiamos ES struktūrinių fondų įtakos. Stiprų ir subalansuotą augimą turėtų lemti palanki užsienio prekybos aplinka, vidaus vartojimo išplėtimas ir integracija į ES bendrąją rinką. Agentūra tikisi, kad valstybės skola laipsniškai mažės ir toliau ypatingas dėmesys bus skiriamas viešųjų finansų valdymui bei glaudesnei integracijai į ES.

Tarptautinių kredito reitingų agentūrų „Moody’s“ ir „Fitch Ratings“ nustatyti Lietuvos ilgalaikio skolinimosi užsienio valiuta kredito reitingai 2017 m. gruodžio 31 d. liko nepakitę ir atitinkamai buvo A3 / A–.

Valdžios sektoriaus skolos projekcijų palyginimas su ankstesnėmis projekcijomis

Atsižvelgiant į perfinansavimo rizikos valdymą, atnaujintas BVP projekcijas, taip pat pajamų ir išlaidų balanso projekcijas, prognozuojamas 2,6 procentinio punkto mažesnis 2018 metų valdžios sektoriaus skolos lygis, 2019 metų – 1 procentiniu punktu mažesnis,

2020 metų – 2,8 procentinio punkto didesnis, palyginti su ankstesnėmis prognozėmis, pateiktomis SP2017.

20 (6.3) lentelė. Valdžios sektoriaus skolos projekcijų palyginimas su SP2017 pateiktais rodikliais

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
Valdžios sektoriaus skola :		Procentai BVP				
ankstesnė (2017-04-30) projekcija		42,4	38,4	39,1	33,8	–
naujausia (2018-04-30) projekcija		39,7	35,8	38,1	36,6	35,3
sumažėjimas (–) / padidėjimas (+)		–2,7	–2,6	–1,0	2,8	–

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija.

V SKYRIUS VIEŠŪJŲ FINANSŲ KOKYBĖ

Išlaidų peržiūra

Planuojant 2019–2021 metų biudžetą papildomus asignavimus asignavimų valdytojams, palyginti su 2018 metais, planuojama skirti tik teisės aktuose jau numatytiems įsipareigojimams įgyvendinti, struktūriniais pokyčiams, kuriuos Vyriausybė svarsto įgyvendinti švietimo ir mokslo, sveikatos apsaugos, mokesčių, socialinio draudimo, inovacijų, šešėlinės ekonomikos mažinimo srityse, ir strateginiams projektams, įtrauktiems į Vyriausybės patvirtintą strateginių projektų portfelį, įgyvendinti.

Daug dėmesio formuojant 2019–2021 metų biudžetus bus skiriama išlaidų peržiūrų rezultatams – bus vertinama asignavimų valdytojų kelių praėjusių metų asignavimų planavimo kokybė ir asignavimų panaudojimo efektyvumas. Ministerijos ir kiti asignavimų valdytojai turės atsiskaityti už vykdytų ir vykdomų programų pasiektus rezultatus, taip pat už praėjusių metų biudžeto derybų metu Vyriausybės įsipareigotų darbų, kurie apėmė institucijų veiklos efektyvumo didinimą, institucijų valdymo struktūrų optimizavimą ir įvairius kitus su institucijų veikla susijusius darbus, įgyvendinimą.

Biudžeto sistemos pertvarka

2017 metais Lietuvoje pradėta vykdyti biudžeto formavimo ir strateginio planavimo sistemos pertvarka (toliau – biudžeto sistemos pertvarka), kurios tikslas – sukurti patikimą ir efektyviai veikiančią vidutinės trukmės biudžeto formavimo ir programų valdymo sistemą, kuri bus aiškiai susieta su atnaujinta valstybės strateginio planavimo sistema, apimančia strateginio, regioninio ir teritorinio planavimo procesus. Šiuo glaudžiu biudžeto formavimo ir strateginio planavimo procesų susiejimu siekiama sustiprinti biudžeto orientavimą į rezultatus. Vykdamas biudžeto sistemos pertvarką taip pat siekiama efektyviau įgyvendinti 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos direktyvą 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžeto sistemoms.

Biudžeto sistemos pertvarka vykdoma dviem etapais. Pirmuoju etapu 2017–2019 metais tobulinama esama biudžeto formavimo sistema ir kartu rengiamasi

reikšmingiems biudžeto struktūros pakeitimams, kurie įsigalios nuo 2021 metų. Tobulinant esamą biudžeto sistemą stiprinamos vidutinės trukmės biudžeto planavimo taisyklės. 2018 metais planuojant 2019–2021 metų valstybės biudžetus, asignavimų valdytojams bus nustatomos maksimalių išlaidų lubos 3 metų laikotarpiui, derybose dėl biudžeto asignavimų bus vertinami asignavimų valdytojų pateikti išlaidų planai ne tik 2019, bet ir 2020, 2021 metams.

Šiuo pereinamuoju biudžeto sistemos pertvarkos laikotarpiu taip pat siekiama biudžeto programas ir jų elementus glaudžiau susieti su strateginiuose dokumentuose nustatytais siekiamais tikslais, jų vertinimo rodikliais. Taip pat daug dėmesio teikiama kokybiškesniam atsiskaitymui už pasiektus tikslus, geresniam šios informacijos viešinimui. Rengiant 2019–2021 metų valstybės biudžetus, bus rengiamas ir „biudžetas visiems“, kuriuo bus siekiama aiškiau ir paprasčiau visuomenei atskleisti informaciją apie biudžetą. 2018 metais taip pat bus parengta atnaujinta biudžeto programų sudarymo tvarka, jų susiejimo su atnaujintu valstybės strateginio planavimo dokumentų modelio schema ir taikymo taisyklės, vėliau bus atnaujinta ir valdymo bei kontrolės sistema. Atnaujinta biudžeto ir strateginio planavimo tvarka bus išbandoma bandomojo tyrimo metu – formuojant 2020–2022 metų biudžetus. Visiškai atnaujintą sistemą planuojama įdiegti 2021–2023 metų valstybės biudžetams formuoti.

Valstybės investicijų programos efektyvumo didinimas

2017 metais buvo atliktas valstybės kapitalo investicijų planavimo sistemos pertvarkos pirmasis etapas. Pabaigus valstybės investicijų planavimo pertvarką, bus efektyviau panaudojami viešojo sektoriaus išteklių siekiant didinti investicijų produktyvumą ir atsiperkamumą.

Nuo 2018 metų į Valstybės investicijų programą įtraukiami tik valstybei svarbūs projektai. Joje nenumatoma lėšų ilgalaikiam turtui atnaujinti.

Atsižvelgiant į tai, Valstybės investicijų 2018–2020 metų programoje 2018 metais numatytų valstybės biudžeto (be ES fondų) lėšų, palyginti su 2017 metais, sumažėjo 220,2 mln. eurų ir jos buvo suplanuotos asignavimų valdytojų bendruose asignavimuose, skiriamuose išlaidoms arba turtui įsigyti.

Į Valstybės investicijų 2018–2020 metų programą naujai įtraukiami tik tie investicijų projektai, kuriems pagrįsti buvo atlikta sąnaudų ir naudos analizė ir kurie atitinka kriterijus pagal patikslintą investicijų projektų vertinimo, atrankos, priimtų sprendimų viešinimo tvarką.

Į Valstybės investicijų programą įtraukti investicijų projektai bus stebimi 5 metus po jų užbaigimo, todėl šiuo metu vykdoma investicijų projektų vertinimo kriterijų peržiūra, siekiant, kad jie būtų tinkami ilgalaikiai stebėsenai, t. y. atspindėtų numatomus pasiekti rezultatus ir naudą, kuri bus gaunama įgyvendinus investicijų projektus.

Sugriežtinta į Valstybės investicijų programą traukiamų investicijų projektų atranka ir sprendimų viešinimo reikalavimai – investicijų projektams atrinkti nustatomi atrankos kriterijai, susieti su institucijos veiklos tikslais ir planuojamais pasiekti rezultatais, taikoma aiški ir vienoda balų sistema, viešinami atrankos komisijos sprendimai dėl kiekvieno svarstyto

investicijų projekto. Ši tvarka bus taikoma rengiant Valstybės investicijų 2019–2021 metų programą.

Mokesčių administravimo gerinimas

Mokesčių administravimo gerinimas Lietuvoje – viena iš veiksmingiausių priemonių, didinanti viešųjų finansų išteklius.

Mokesčių administravimo priemonėmis įgyvendinama Tarybos rekomendacija Lietuvai „<...>gerinti mokesčių prievolių vykdymą.“

2017 metais papildomai dėl mokesčių administravimo gerinimo priemonių į biudžetą planuota surinkti 0,4 procento BVP papildomų pajamų. Atsižvelgiant į tai, kad 2017 metų valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų iš mokesčių surinkimo planas viršytas 0,8 procento, o, palyginti su 2016 metais, gauta 7,9 procento daugiau pajamų, 2017 metais mokesčių užduoties įvykdymas buvo artimas planuotam.

Dėl 2017 metais įgyvendintų mokesčių administravimo gerinimo priemonių PVM srityje mokesčių mokėtojai papildomai deklaravo apie 52 mln. eurų PVM: deklaruota PVM prievolė augo 1,8 procento sparčiau, nei augo tų metų galutinio vartojimo išlaidos. 2017 metais, palyginti su 2016 metais, galutinio vartojimo išlaidos padidėjo 7 procentais.

Gyventojų mokesčių prievolių kontrolę koncentravus į asmenis, kurių turimas turtas neatitinka gaunamų nustatyta tvarka apmokestintų pajamų, 2017 metais sumokėtas GPM nuo B klasės pajamų (individualios veiklos, turto pardavimo, vertybinių popierių pardavimo ir kt.) išaugo 37,8 procento, palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu.

Siekiant efektyvios mokesčių administravimo sistemos, taikant naujausius technologinius sprendimus mokesčių mokėtojams buvo visiškai realizuotos PVM preliminarios deklaracijos formavimo, PVM sąskaitų faktūrų duomenų kryžminio sutikrinimo, e. sąskaitos išrašymo ir ataskaitų paslaugos, sukurta ir įdiegta avansinio pelno mokesčio preliminarinių deklaracijų, kuriose apskaičiuotas mokestis pagal praėjusių metų veiklos rezultatus, formavimo mokesčių mokėtojams paslauga. Siekiant visuomenės įsitraukimo į kovą su šešėline ekonomika, pradėtas vykdyti kasos aparatų kvitų žaidimas.

Inicijuotas ir pradėtas įgyvendinti Nuotolinių apskaitos paslaugų smulkiajam verslui posistemio (i.APS) kūrimo projektas, kuriuo siekiama mažinti administracinę naštą mokesčių mokėtojui, užtikrinti efektyvesnę smulkiojo verslo pajamų apskaitos ir mokesčių prievolių vykdymo kontrolę.

Įgyvendinant EBPO automatinių mokesčių informacijos mainų iniciatyvas, sukurtos informacinių technologijų priemonės – baigtas kurti ir testuoti TIES (angl. *Tax Information Exchange System*) portalas duomenims iš finansų įstaigų gauti, duomenų apdorojimo priemonės ir ryšio kanalai keistis informacija. Duomenų ataskaitos išsiųstos į 43 valstybes ir teritorijas, gautos iš 36 valstybių ir teritorijų. Taip pat vykdomos dvišalių susitarimų dėl mokesčių informacijos mainų sudarymo procedūros.

Mokesčių administravimo tikslai 2018 metais

VMI, atsižvelgdama į 2017 metais taikytų priemonių rezultatyvumą, kiekybiškai įvertino laukiamą geresnį pajamų surinkimą dėl mokesčių administravimo priemonių 2018 metais – dėl numatomų taikyti mokesčių prievolių vykdymo užtikrinimo priemonių, VMI per 2018 metus prognozuoja surinkti apie 0,3 procento BVP papildomų pajamų.

Prognozuojama, kad teigiamas mokesčių administravimo poveikis socialinės apsaugos subsektoriui priskiriamų VSDF ir PSDF biudžetams 2018 metais sudarys 0,14 procento BVP.

VMI, įgyvendindama šešėlinės ekonomikos ir mokesčių vengimo masto mažinimo uždavinius, kompleksiskai taikys priemones, kurios vertinamos kaip rezultatyviausios pagal savo poveikį mokesčių mokėtojų mokesčiai drausmei bei mokesčių surinkimui. VMI veikla panaudojant naujas analitines priemones bei išaugusią skaitmeninių duomenų aprėptį bus nukreipta į mokesčių prievolių vykdymo rizikų valdymą ir orientuota į tokius reiškinius, kaip vengimas registruoti veiklą ir vykdyti mokesčių prievoles, pajamų netraukimas į apskaitą, PVM vengimas ir sukčiavimas (įskaitant prekių realizavimą, išvengiant PVM, neteisėtą PVM užvaldymą), įmonių lėšų užvaldymas, išvengiant mokesčių, pajamų perkėlimas į kitas jurisdikcijas (piktnaudžiavimai, siekiant išvengti pelno mokesčio), mokesčių, susijusių su darbo santykiais, vengimas (neregistruotas darbas, vokeliai), gyventojų vengimas deklaruoti pajamas ir mokėti mokesčius, nelegali akcizais apmokestinamų prekių apyvarta (kontrabanda, nelegali gamyba, neteisėtas platinimas, prekių ir pajamų netraukimas į apskaitą).

Sėkmingai įgyvendinamos mokesčių administravimo gerinimo priemonės sudaro sąlygas papildomam ne tik centrinės valdžios, bet ir vietos valdžios bei socialinės apsaugos fondų pajamų didėjimui.

2017 m. gegužės 23 d. Seimo priimtas Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo Nr. IX-2112 14, 61 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas, kuriame įtvirtinta prievolė tarptautinių įmonių grupėms, kurių konsoliduotos pajamos pagal pateiktas konsoliduotas finansines ataskaitas yra ne mažesnės negu 750 000 000 eurų, mokesčių administratoriui teikti tarptautinių įmonių grupių finansines ataskaitas, kurios būtų naudojamos neadekvačios sandorių kainodaros rizikai vertinti. Atsakomybės reglamentavimo srityje, siekiant neišvengiamumo ir atgrasymo nuo mokesčių pažeidimų, rengiami įstatymų projektai, nustatantys proporcingas sankcijas už mokesčių įstatymų pažeidimus. Numatoma, kad šie įstatymai įsigalios 2018 metais.

Priemonės, pagrindžiančios papildomas pajamas iš mokesčių administravimo 2018 metais

Naudodama analitines mokesčių administravimo efektyvumo gerinimo priemones, VMI, vykdydama į i.SAF pateiktų PVM sąskaitų faktūrų automatinį kryžminį sutikrinimą, turi galimybę operatyviai nustatyti neatitikimus (pirkėjai pateikė sąskaitą, o pardavėjas – ne, ir atvirkščiai) ir apie juos informuoti mokesčių mokėtoją, o nustačiusi su galimu sukčiavimu susijusius sandorius, atlikti mokesčių mokėtojų kontrolės veiksmus. Atsižvelgiant į tai, kad

automatinis PVM sąskaitų faktūrų duomenų kryžminis sutikrinimas 2017 metais vykdytas tik pusmetį, tikimasi papildomo biudžeto pajamų surinkimo ir 2018 metais.

Siekiami efektyviai panaudoti automatinė informacijos mainų būdu gautą informaciją. Informacijos srautą 2017 metais papildė pagal EBPO bendradarbiavimo modelį iš 36 valstybių ir jurisdikcijų gauta užsienio finansų įstaigų informacija apie Lietuvos piliečių kitose valstybėse atidarytas sąskaitas ir jose esančias lėšas (2018 metais tokią informaciją Lietuvai pateiks daugiau nei 60 valstybių ir jurisdikcijų), taip pat vadovaujantis ES direktyvų nuostatomis numatyti abipusės informacijos apie įpareigojančius sprendimus ir kainodaros tvarką (2015 m. gruodžio 8 d. Tarybos direktyva (ES) 2015/2376, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2011/16/ES nuostatos, susijusios su privalomais automatiniais apmokestinimo srities informacijos mainais (OL 2015 L 322, p. 1) bei tarptautinių įmonių grupes (2016 m. gegužės 25 d. Tarybos direktyva (ES) 2016/881, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2011/16/ES nuostatos dėl privalomų automatinė apmokestinimo srities informacijos mainų (OL 2016 L 146, p. 8) mainai.

Planuojama sukurti ir įdiegti apskaitos tvarkymo priemonių smulkiąjam verslui paslaugą, sudarant sąlygas pusiau automatizuotai tvarkyti pajamų ir išlaidų apskaitą. 2018 metais numatoma sukurti apskaitos tvarkymo priemonių smulkiąjam verslui paslaugą, tokiu būdu, mažinant administracinę našta mokesčių mokėtojui, bus užtikrinama efektyvesnė smulkiojo verslo pajamų traukimo į apskaitą ir mokesčių prievolių vykdymo kontrolė.

2018 metais, skatinant savanorišką mokesčių mokėjimą ir gerinant mokesčių surinkimą, numatoma daug dėmesio skirti mokesčių mokėtojų švietimui (bus nuosekliai įgyvendinama atnaujinta kompleksinė VMI 2017–2021 metų mokesčių mokėtojų švietimo ir sąmoningumo ugdymo strategija ir jos įgyvendinimo priemonių planas).

Vykdomas kasos kvitų žaidimas, skatinant visuomenės įsitraukimą į šešėlinės ekonomikos mažinimą. Gyventojai, užregistravę pinigų sumokėjimą už gautas prekes ar paslaugas tam tikrose mokesčių vengimo prasmė rizikingiausiose srityse patvirtinančius kvitus, laimi piniginių prizų. Skaičiuojama, kad vien tik viešojo maitinimo sektoriuje per 2018 metų pirmąjį ketvirtį papildomai deklaruota apie 0,9 mln. eurų PVM prievolės.

Planuojama inicijuoti įmonių grupių tikrinimų programą, atsižvelgiant į tai, kad įmonių grupių pelningumas yra mažesnis nei grupėms nepriklausančių įmonių. Atliekant įmonių grupių kontrolės veiksmus vertinamos rizikos, susijusios su vadinamuoju mokesčių planavimu, kai sandoriai sudaromi tarp susijusių asmenų, siekiant mokesčių naudos.

Valstybės nekilnojamojo turto valdymo pertvarka

Valstybės nekilnojamojo turto valdymo sritis – alternatyvių finansinių išteklių šaltinis: taikant efektyvaus valdymo priemones galima sumažinti šio turto valdymo ir priežiūros išlaidas, taip pat gauti papildomų pajamų, parduodant arba išnuomojant nenaudojamą ir nereikalingą valstybei nekilnojamąjį turtą.

2017 metais Finansų ministerija kartu su valstybės įmone Turto banku Vyriausybei pateikė valstybės turto valdymo ataskaitą, kurioje pirmą kartą buvo pateikti duomenys, kiek ir kokio nekilnojamojo turto turi valstybė.

Valstybės nekilnojamąjį turtą – 28 tūkst. objektų, kurių likutinė vertė yra daugiau nei 3 mlrd. eurų, valdo virš 700 valstybės įstaigų. Šio turto valdymui ir priežiūrai išleidžiama apie 180 mln. eurų per metus. Dalį administracinio nekilnojamojo turto (apie 45 tūkst. kvadratinį metrų) valstybės institucijos nuomojasi. Didelis nekilnojamojo turto decentralizavimo lygis nesudaro galimybių efektyviai valdyti valstybės nekilnojamąjį turtą, todėl nuo 2015 metų pradėtas įgyvendinti centralizuotas valstybės turto valdymas, kuris vykdomas 2 kryptimis: perduodant vienam valdytojui administracinį ir valstybės nenaudojamą nekilnojamąjį turtą.

2017 metų pabaigoje centralizuotai valdomo valstybės turto valdytojui – valstybės įmonei Turto bankui buvo perduota 32 procentai administracinio turto. Vyriausybės programoje numatyta iki 2020 metų pabaigos perduoti 100 procentų administracinio turto valdyti centralizuotai. Nenaudojamo nekilnojamojo turto, kurį valstybės įmonė Turto bankas parduoda aukcionuose, skaičius nuo 2015 metų išaugo iki 1500 objektų. Nenaudojamo nekilnojamojo turto pardavimas sumažina valstybės išlaidas šiam turtui išlaikyti, tačiau reikšmingai valstybės biudžeto pajamų gali nepapildyti, nes parduodamas menkavertis turtas (nuo 2015 metų 218 objektų parduota už 2,572 mln. eurų).

Daugiausia dėmesio artimiausiais metais bus skiriama centralizuotam administracinio turto valdymui. Maksimaliai išnaudoti esamą administracinį turtą, vykdyti energinio efektyvumo ir administracinio turto atnaujinimo projektus, pasiekti masto ekonomiją perkant administracinio turto priežiūros paslaugas – tai centralizuotai valdomo valstybės turto valdytojo funkcijos, nukreiptos į išlaidų mažinimą arba efektyvų jų panaudojimą, paremtą kaštų ir naudos analize. Iki 2020 metų, palaiptinai didinant centralizavimo apimtį, planuojama išlaidas sumažinti ne mažiau kaip 10 procentų.

Finansinio stabilumo užtikrinimas

Siekiant konsoliduoti ir optimizuoti visų finansų rinkos dalyvių priežiūros procesus 2017 metais parengtas ir pateiktas Vyriausybei Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo ir su juo susijusių įstatymų pakeitimo projektų paketas (iš viso 27 įstatymų paketas). 2018 m. kovo 21 d. įstatymų paketo pateikimui Seimui pritarė Vyriausybė¹⁴ (2018 m. kovo 29 d. minėtas paketas užregistruotas Seime). Tikimasi, kad įstatymų projektai, juos priėmus, sudarys teisinę prielaidą užtikrinti vienodą finansų rinkos dalyvių padėtį priežiūros procese ir prisidės prie finansinio stabilumo stiprinimo.

Bankų sąjungos kūrimo užbaigimas turėtų reikšmingai prisidėti prie finansinio stabilumo stiprinimo.

¹⁴ Vyriausybės nutarimas Nr.279 „Dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo Nr. I-678 2, 6, 8, 11, 21¹, 42, 43, 47 straipsnių, 1 ir 3 priedų pakeitimo ir įstatymo papildymo 17¹, 42¹, 43¹, 43², 43³, 43⁴, 43⁵, 43⁶ ir 43⁷ straipsniais ir septintuoju³ skirsniu įstatymo projekto ir su juo susijusių įstatymų projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“.

Su bankų sąjungos kūrimo užbaigimu susijusių EK teisinių pasiūlymų dėl riziką ribojančių priemonių svarstymas Europos Taryboje perkeltas į 2018 metus. Be to, 2018 metais EK pateikė naujus teisinius pasiūlymus dėl bankų neveiksnių paskolų lygio mažinimo bei kitų alternatyvių priemonių, leisiančių plėtoti antrinę neveiksnių paskolų rinką ir tuo prisidėti prie finansinio stabilumo stiprinimo ES mastu. Teisėkūros iniciatyvų, susijusių su bankų sąjungos kūrimo užbaigimu, įgyvendinimui 2018 metais bus skiriamas ypatingas dėmesys.

Makroprudencinė politika

Siekdamas mažinti sisteminių rizikų grėsmę Lietuvos finansų sistemai, Lietuvos bankas pagal jam suteiktą makroprudencinės politikos mandatą¹⁵ 2017 metais toliau įgyvendino Makroprudencinės politikos strategiją¹⁶ ir taikė makroprudencines priemones. Įgyvendindamas šioje strategijoje iškeltą pirmąjį tarpinį tikslą – riboti perteklinį kredito augimą, pernelyg didelį finansinį svertą ir siekti jų išvengti – Lietuvos bankas nuo 2015 metų vidurio kiekvieną ketvirtį sprendžia dėl AKR dydžio. Įvertinęs pastarųjų metų kredito ir nekilnojamojo turto rinkos raidą ir siekdamas riboti perteklinį kredito augimą, Lietuvos bankas 2018 m. kovo 29 d. nusprendė palikti galioti 2017 m. gruodžio 20 d. patvirtintą 0,5 procento¹⁷ AKR normos dydį. Kredito įstaigoms (bankams ir centrinėms kredito unijoms) taikomas AKR reikalavimas įsigalios 2018 m. gruodžio 31 d. Ši pirmą kartą Lietuvos istorijoje pritaikyta priemonė padės stiprinti finansų sistemos atsparumą galimiems sukrėtimams. Priemonė yra lanksti: ekonomikos augimui sulėtėjus ar patyrus sukrėtimą, AKR norma gali būti operatyviai sumažinama ir taip padidindamos kredito įstaigų galimybės palaikyti skolinimo pasiūlą nuosmukio laikotarpiu.

Siekiant užtikrinti atsakingą skolinimąsi, esant mažų palūkanų normoms, ir apsaugoti finansų sistemą nuo disbalansų susidarymo, skolinant turi būti laikomasi ASN. Nuo 2017 m. liepos 1 d. buvo pradėta taikyti nauja ASN redakcija¹⁸. Joje numatytos nuostatos taikomos pagal veiklos pagrindą, t. y. ne tik kredito įstaigų teikiamoms būsto paskoloms, bet ir kitų kredito davėjų (pvz., tarpusavio skolinimo platformų) teikiamiems kreditams būstui įsigyti ar paskoloms įkeičiant nekilnojamojo turto. Be to, ASN pradėti taikyti ir fiziniams asmenims, kai kreditą siekiama gauti vykdant verslo (nekilnojamojo turto nuomos ir eksploatavimo arba statybos) veiklą. Pagrindiniai ASN numatyti skolinimo principai ir nustatyti priemonių dydžiai nepakito¹⁹.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo Nr. I-678 8, 11, 27, 51, 55 straipsnių, 2 priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo septintuoju skirsniu ir 52 straipsniu įstatymas (2014 m. rugsėjo 18 d., Nr. XII-1097). Teisės aktų registras, 2014 m. rugsėjo 23 d., Nr. 2014-12712.

¹⁶ Lietuvos banko valdybos 2015 m. kovo 12 d. nutarimas Nr. 03-31 „Dėl Makroprudencinės politikos strategijos patvirtinimo“.

¹⁷ Plačiau žr. Lietuvos banko interneto svetainės Finansinio stabilumo srityje, prieiga:

<http://www.lb.lt/lt/finansinio-stabilumo-uztikrinimo-priemones#ex-1-3>.

¹⁸ Lietuvos banko valdybos 2017 m. sausio 24 d. nutarimas Nr. 03-22 „Dėl Lietuvos banko valdybos 2011 m. rugsėjo 1 d. nutarimo Nr. 03-144 „Dėl Atsakingojo skolinimo nuostatų“ pakeitimo“.

¹⁹ Plačiau žr. Lietuvos banko 2017 m. [Finansinio stabilumo apžvalga](#).

Nacionalinės sisteminės svarbos įstaigoms nuo 2016 metų pabaigos taikomas kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervas, kuriuo siekiama didinti sisteminės svarbos įstaigų atsparumą galimiems nuostoliams ir sumažinti jų paskatas prisiimti pernelyg daug rizikos²⁰. Ši papildomo kapitalo rezervo norma nustatoma kiekvienų metų pabaigoje. 2017 metais atliekant peržiūrą Lietuvoje buvo nustatytos keturios sisteminės svarbos įstaigos. AB SEB bankui, „Swedbank“, AB, ir „Luminor Bank“, AB, nustatyti 2 procentų kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydžiai, o AB Šiaulių bankui – 0,5 procento kapitalo rezervas.

Kredito unijų sektoriaus pertvarka

2017 metais baigta kredito unijų sektoriaus pertvarka, kuria buvo sprendžiamos esminės sektoriaus problemos. Lietuvoje pradėjo veikti dvi centrinės kredito unijos, joms sudarytos sąlygos užtikrinti savo narių kredito unijų mokumą ir suteiktos galimybės kontroliuoti jų prisiimamą riziką. Kredito unijos iki 2018 m. sausio 1 d. privalėjo apsispręsti, ar pradėti persitvarkymo į banką procedūrą, ar toliau tęsti veiklą vienos iš centrinių kredito unijų, kuriose įtvirtinta solidari tarpusavio finansinė atsakomybė, sudėtyje. Penkios kredito unijos pasinaudojo galimybe tapti specializuotais bankais ir gavo Lietuvos banko sutikimą persitvarkyti. Siekdamos gauti specializuoto banko licenciją, per penkerius metus jos privalės pertvarkyti savo veiklą taip, kad tenkintų visus bankams keliamus reikalavimus. 2017 metais buvo pabaigtas išsamus kredito unijų turto kokybės vertinimas, po jo daugelis kredito unijų turėjo padidinti turimas kapitalo atsargas. Kelioms su finansinėmis problemomis susidūrusioms kredito unijoms 2017 metais buvo paskirti laikinieji administratoriai, o vėliau priimtas sprendimas panaikinti šių kredito unijų veiklos licencijas. 2018 metų pradžioje kredito unijų sektorius yra reikšmingai sustiprėjęs finansiškai, o ilgalaikį sektoriaus tvarumą palaikys iš esmės pertvarkytas teisinis veiklos reglamentavimas.

Bankų pertvarkymo funkcijos vykdymas

Lietuvos bankas, vykdydamas pertvarkymo institucijos funkciją, padeda užtikrinti, kad, bankams patyrus sunkumų, juos būtų galima operatyviai pertvarkyti ir užtikrinti nenutrūkstamą veiklą be valstybės pagalbos. Tuo tikslu Lietuvos bankas kartu su bendra pertvarkymo valdyba, Švedijos, Danijos ir Latvijos pertvarkymo institucijomis rengia bankų pertvarkymo planus. 2017 metais buvo parengti ir patvirtinti Švedijos SEB ir „Swedbank“ grupių pertvarkymo planai, apimantys ir Lietuvoje veikiančius patronuojamuosius bankus, kuriuose nustatytas privalomas konsoliduotas minimalus nuosavų lėšų ir tinkamų įsipareigojimų lygis (angl. *minimum requirement for own funds and eligible liabilities* – MREL). Tai papildoma finansinės apsaugos priemonė, kuri bus taikoma siekiant užtikrinti, kad bankai, susidūrę su veiklos sunkumais, turėtų pakankamai išteklių nuostoliams padengti ir rekapitalizavimui atlikti ir taip būtų užtikrinamas sklandus jų pertvarkymas.

²⁰ Lietuvos banko valdybos 2017 m. lapkričio 21 d. nutarimas Nr. 03-185 „Dėl kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo nustatymo“.

Patronuojamiesiems bankams priskiriamą vidinį minimalų nuosavų lėšų ir tinkamų įsipareigojimų lygį planuojama nustatyti artimiausiais metais. Taip pat buvo atnaujinti Latvijos „Citadele“ ir Danijos „Danske“ bankų grupės pertvarkymo planai. Be to, 2017 metais iš Lietuvoje veikiančių bankų surinkta ir į Bendrą pertvarkymo fondą pervesta beveik 7 mln. eurų siekianti išankstinių (angl. *ex-ante*) įmokų suma, o iš visų 19 euro zonos valstybių bankų – apie 6,7 mlrd. eurų. Bendras pertvarkymo fondas iki 2024 metų turės sudaryti ne mažiau kaip 1 procentą draudžiamųjų bankų sąjungos indėlių, tai yra apie 55 mlrd. eurų.

Finansų rinkų plėtra

2017 metais toliau tobulinta teisinė bazė ir ekonominė sistema, skirta Lietuvos Fintech sektoriui plėtoti, kartu skirta dėmesio finansiniam stabilumui užtikrinti. Lietuvos banke įgyvendintas vieno langelio principas susitikimams su potencialiais finansų rinkos dalyviais organizuoti ir konsultacijoms dėl inovatyvių verslo modelių teikti. Kuriamos sąlygos finansų įmonėms išbandyti inovatyvius produktus arba sprendimus bandomojoje aplinkoje (angl. *regulatory sandbox*). Plintant inovatyvioms finansinėms paslaugoms, daug dėmesio skiriama kibernetinės rizikos valdymo bei pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos priemonėms: rengiamos pratybos, aktyviai konsultuojami rinkos dalyviai.

Kapitalo rinkų plėtra

Siekiant skatinti Lietuvos kapitalo rinkų plėtrą bei sukurti konkurencingesnę teisinę aplinką, suteikiančią daugiau galimybių tiek įmonėms, ieškančioms papildomų lėšų, tiek investuotojams, bus parengtas Lietuvos Respublikos pakeitimo vertybiniais popieriais ir padengtųjų obligacijų įstatymas. Siekiant sukurti palankesnę jurisdikciją investicinių fondų veiklai Lietuvoje ir atitinkamai sudaryti prielaidas didinti jų veiklos kuriamą pridėtinę vertę ekonomikai, bus tikslinami su investicinių fondų veikla susiję įstatymai. Siekiant gerinti kapitalo rinkų veikimą ir nustatyti nepakankamo institucinių investuotojų investicijų lygio Lietuvoje priežastis, bus pateikti konkretūs pasiūlymai dėl galimų naujų priemonių ir palankios instituciniams investuotojams aplinkos sukūrimo.

Lietuvoje padaryta pažanga kuriant *Fintech* pramonės plėtrai tinkamą aplinką (išplėtotas informacinių technologijų sektorius; nustatytos skirtingos valstybės institucijų ir verslo bendradarbiavimo formos; vykdoma aktyvi viešinimo kampanija užsienyje; Lietuvos banke veikia speciali programa „Newcomer“; priimti palankūs srities plėtrai teisės aktai, platesniam nei kitose ES valstybėse finansų rinkų dalyvių ratui suteikiama prieiga prie SEPA (angl. *Single Euro Payments Area*) infrastruktūros per Lietuvos banką.

2017 metų pabaigoje Lietuvoje veikė 117 *Fintech* įmonių, kuriose dirbo beveik 1900 darbuotojų. *Fintech* plėtra numatoma ir 2018 metais. Lietuvos patrauklumą lemia puikiai išvystyta infrastruktūra, inovacijoms atvira finansų rinkos priežiūros institucija, patraukli teisinė aplinka, kvalifikuota ir konkurencinga darbo jėga, galimybės iš Lietuvos vykdyti veiklą visoje ES. Tolesnis šios srities augimas ne tik leis būti vienu iš *Fintech* sektoriaus centrų regione, bet ir pritrauks į Lietuvą privačių investicijų, didins inovatyvių

finansinių paslaugų pasiūlą rinkoje ir aukštųjų technologijų Lietuvoje kuriamos BVP dalies rodiklį.

VI SKYRIUS

STRUKTŪRINĖS REFORMOS IR KITOS STRUKTŪRINĖS PRIEMONĖS

Mokesčių srities pokyčiai 2018 metais

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“, nuostatas, susijusias su mokesčių sistemos efektyvumo didinimu, 2017 metais buvo priimti Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo Nr. IX-569 30, 31, 37, 58¹, 59 straipsnių pakeitimo ir 53 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas, Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo Nr. IX-1007 2, 6, 16, 17, 18, 18¹, 19, 20, 22, 24, 27, 29, 33, 34 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 18² straipsniu įstatymas, Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo Nr. X-233 6, 7, 11, 12 ir 14 straipsnių pakeitimo įstatymas, Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo Nr. IX-675 2, 4, 5, 12, 22, 30, 33, 46¹ ir 58 straipsnių pakeitimo įstatymas, Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 19 ir 96 straipsnių pakeitimo įstatymas, kuriais:

1. Siekiant sumažinti mažiausiai uždirbančių asmenų apmokestinimą, nuo 2018 m. sausio 1 d. padidintas mėnesio NPD nuo 310 iki 380 eurų. Padidinti ir neįgaliems asmenims taikomi individualūs NPD: mažesnę negalią turintiems asmenims nuo 320 iki 390 eurų; didesnę negalią turintiems asmenims – nuo 380 iki 450 eurų. Taip pat, atsisakius papildomo NPD, pereita prie tikslinių vaiko išmokų, kurios mokamos už visus vaikus nevertinant šeimos pajamų.

2. Siekiant tolygiau paskirstyti mokesčių našą smulkiajam verslui, pakeistas individualios veiklos pajamų apmokestinimo principas – atsisakyta apmokestinimo pagal profesinės veiklos rūšis, individualios veiklos pajamoms nustatant vienodą 15 procentų GPM tarifą, o realią apmokestinimo našą reguliuojant mokesčio kreditu.

3. Siekiant papildomai skatinti produktyvias, regionų plėtrą palaikančias investicijas ir verslumą, maksimaliai išplėsta pelno mokesčio lengvata veiklai, orientuotai į technologinį atsinaujinimą (sumažinant apmokestinamąjį pelną iki 100 procentų), nustatyta papildoma lengvata į MTEP investuojančioms įmonėms (pajamoms iš MTEP veikloje sukurto turto komercinimo taikant mažesnę 5 procentų pelno mokesčio tarifą), išplėsta kapitalo investicijoms taikoma lengvata nustatant, kad akcijų perleidimo pajamos neapmokestinamos, jei, tenkinus kitas sąlygas, iki perleidimo buvo turėta daugiau kaip 10 procentų (o ne 25 procentus) balsus suteikiančių akcijų, ir nustatytos vienu metų pelno mokesčio „atostogos“ naujam smulkiajam verslui. Be to, sudarytos palankesnės apmokestinimo sąlygos alternatyviam verslo finansavimui atleidžiant visas kolektyvinių investavimo subjektų bei rizikos ir privataus kapitalo subjektų gaunamas pajamas nuo pelno mokesčio, kartu neapmokestinant jų skirstomo pelno dalyviams – juridiniams asmenims.

4. Siekiant padidinti mokesčių sistemos progresyvumą – nustatyti progresiniai nekilnojamojo turto mokesčio tarifai nuo 0,5 iki 2 procentų, priklausomai nuo nekomercinės paskirties nekilnojamojo turto mokestinės vertės.

5. Peržiūrėtos mokesčių įstatymuose nustatytos lengvatos ir atsisakyta neefektyvių lengvatų, pavyzdžiui, taikomų socialinėms įmonėms, žemės ūkio veiklą vykdančioms ūkio subjektams ir kt.

6. Siekiant plėsti ekonomikos augimui mažiau žalingų mokesčių bazę, kartu mokestinėmis priemonėmis labiau prisidėti prie aplinkosauginių tikslų įgyvendinimo, padidinti akcizų tarifai gazoliams iki 347 eurų tūkstančiui litrų produkto (įskaitant gazolius, naudojamus žemės ūkio, akvakultūros ar verslinės žvejybos vidaus vandenyse veikloje, kuriems akcizų tarifas padidintas iki 56 eurų tūkstančiui litrų produkto), panaikinta akcizų lengvata aplinkai žalingai akmens angliai, koksui ir lignitui. Taip pat nuo 2018 m. sausio 1 d. padidintas akcizų tarifas rūkomajam tabakui iki 60,24 euro už kilogramą produkto, o nuo 2018 m. kovo 1 d. padidinti akcizų tarifai cigaretėms (iki 96 eurų už 1000 cigarečių), cigarams ir cigarilėms (iki 37 eurų už kilogramą produkto).

7. Siekiant vykdyti dvigubo apmokestinimo išvengimo sutarčių tinklo nuoseklią plėtrą, 2017 m. liepos 13 d. pasirašyta Lietuvos Respublikos ir Japonijos sutartis dėl pajamų dvigubo apmokestinimo išvengimo ir mokesčių slėpimo ir vengimo prevencijos. Siekiant atlikti galiojančių sutarčių peržiūrą ir įgyvendinti EBPO paskelbtose Veiksmų plano dėl mokesčių bazės erozijos ir pelno perkėlimo (angl. *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting* – BEPS) projekto galutinėse ataskaitose numatytas priemones, kuriomis siekiama užkirsti kelią piktnaudžiavimo praktikoms sutarčių srityje ir pagerinti ginčų sprendimo mechanizmą, 2017 m. birželio 7 d. pasirašyta Daugiašalė konvencija, kuria įgyvendinamos su mokesčių sutartimis susijusios priemonės, skirtos užkirsti kelią mokesčių bazės erozijai ir pelno perkėlimui. Parengti teisės aktų projektai, reikalingi minėti sutarčiai ir konvencijai ratifikuoti.

8. 2018 metais įgyvendinant Vyriausybės prioritetus numatoma siūlyti priemones, skirtas darbo apmokestinimui reformuoti, kartu apsvarstant galimus papildomus darbo apmokestinimo mažinimo finansavimo šaltinius.

Socialinio modelio įgyvendinimas

Lietuva nuo 2017 metų įgyvendina struktūrinę darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo reformą – socialinį modelį. Socialinio modelio dalis, susijusi su socialinės srities reguliavimu, pradėta taikyti nuo 2017 m. sausio 1 d., o dalis, susijusi su darbo rinkos reguliavimu – nuo 2017 m. liepos 1 d. įsigaliojus Darbo kodeksui ir jo įgyvendinamiesiems teisės aktams. Reforma orientuota į lankstesnius darbo santykius, didesnę užimtumą, tvaresnį socialinį draudimą ir skurdo mažinimą.

SP2017 buvo pateikta išsami informacija apie socialinį modelį ir kreiptasi į EK, prašant įvertinti socialinio modelio atitiktį SAP nuostatoms, numatančioms galimybę valstybėms narėms, vykdančioms svarbią struktūrinę reformą, skirtą ilgalaikiam finansų

tvarumui gerinti ir potencialiam ekonomikos augimui didinti, pasinaudoti SAP lankstumo galimybe. Kreipimasis į EK pakartotas, visa apimtimi nuo 2017 m. liepos 1 d. *de jure* įsigaliojus socialiniam modeliui. Papildyta informacija apie socialinį modelį pateikta 2018 metų LBP.

Kartu su 2018 metų LBP vertinimu, paskelbtu 2017 m. lapkričio 22 d., EK pateikė nuomonę, kad socialinis modelis atitinka SAP nuostatas. Kai vertinama Lietuvos fiskalinių rodiklių atitiktis SAP nustatytoms fiskalinės drausmės taisyklėms, socialinio modelio kaštams 2017–2018 metais Lietuvai taikoma 0,4 procento BVP, o 2019 metais – 0,5 procento BVP lankstumo galimybė.

Nuo 2017 m. liepos 1 d. įsigaliojo Darbo kodeksas, kurio tikslas – lankstesnis darbo santykių reguliavimas, siekiant paskatinti darbdavius kurti naujas kokybiškas darbo vietas, kartu užtikrinant saugumą darbuotojams. Naujajame Darbo kodekse nustatoma daugiau naujų darbo sutarčių rūšių, sudaromos galimybės lankstesniam darbo laiko reguliavimui, sutrumpinami išpėjimo terminai atleidžiant darbuotojus iš darbo ir sumažinamos išėtinės išmokos, sudarytos galimybės terminuotas darbo sutartis sudaryti nuolatinio pobūdžio darbams, tačiau dalis išėtinių išmokų perkeliama mokėti iš Ilgalaikio darbo išmokų fondo, įtvirtinamos naujos nuostatos, sudarančios mokymosi visą gyvenimą galimybes, užtikrinančios šeimos ir darbo gyvenimo balansą, nediskriminavimą darbe, asmens duomenų apsaugą. Viena iš svarbių Darbo kodekso nuostatų, sudarančių darbo užmokesčio augimo galimybę, nustato, kad MMA gali būti mokama tik už nekvalifikuotą darbą. Ši nuostata tiesiogiai lėmė mažiausią darbo užmokestį gaunančių darbuotojų darbo užmokesčio kilimą bei MMA gaunančių darbuotojų skaičiaus sumažėjimą.

Vadovaujantis VSDF valdybos pateiktais duomenimis, įsigaliojus naujam Darbo kodeksui, 2017 metų liepos–gruodžio mėnesiais darbo santykių šalyje naudojosi galimybe darbo sutartyje susitarti dėl naujų rūšių darbo sutarčių. Sudarytos 133 darbo kelioms darbdaviams sutartys, 11 darbo vietos dalijimosi sutarčių, 154 pameistrystės darbo sutartys, 887 projektinio darbo sutartys. Nors naujų rūšių darbo sutarčių skaičius sudaro labai mažą dalį visų sudarytų darbo sutarčių – tik 0,4 procento, tačiau vis dėlto tai rodo darbdavių ir darbuotojų poreikį sudaryti naujų rūšių darbo sutartis. Iš viso 2017 metų liepos–gruodžio mėnesiais sudarytos 308 452 darbo sutartys. Terminuotų darbo sutarčių šiuo laikotarpiu sudaryta 65 324, iš jų 3 585 sutartys – su užsieniečiais. Dar 10 955 darbo sutartys yra kitų rūšių ir jas sudarant taip pat nustatomas terminas, pavyzdžiui, terminuota darbo kelioms darbdaviams sutartis, terminuota laikinojo įdarbinimo sutartis, terminuota sezoninio darbo sutartis ir panašios; arba sutartys, kurios savaime jau yra terminuotos, pavyzdžiui, pameistrystės, projektinio darbo sutartys. Taigi, bendras terminuotų darbo sutarčių skaičius siekia 76 279 sutartis ir tai rodo padidėjusį darbo rinkos lankstumą.

2016 metais priimtos **socialinio draudimo pensijų indeksavimo taisyklės**²¹ nulėmė tai, kad nuo 2017 m. sausio 1 d. einamųjų metų draudžiamosios pajamos ir socialinio

²¹ Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymas.

draudimo bazinė pensija buvo padidintos apie 7 procentus. Dėl to vidutinė senatvės pensija nuo 2017 metų sausio mėnesio, palyginti su tuo pačiu 2016 metų laikotarpiu, padidėjo 7,3 procento (nuo 255,05 euro 2016 metų sausio mėnesį iki 273,78 euro 2017 metų sausio mėnesį).

2017 metų rugsėjo mėnesį priimtas sprendimas padidinti socialinio draudimo bazinę pensiją papildomai 8,3 procento (nuo 120 eurų iki 130 eurų) nulėmė tai, kad vidutinė senatvės pensija 2017 metų gruodžio mėnesį, palyginti su tuo pačiu 2016 metų mėnesiu, padidėjo 12,5 procento (nuo 255,05 euro iki 287,09 euro).

Stebimas teigiamas poveikis socialinei aplinkai, nes didėjo visos socialinio draudimo pensijos ir šis didėjimas palietė apie 1 mln. išmokų gavėjų.

2017 metais įgyvendintos ir tęsiamos priemonės teigiamai paveiks socialinę aplinką ir neleis gilėti skurdui bei sudarys galimybes mažėti skurdo rizikai. Tai yra bandomųjų bendruomeninių paslaugų teikimas padės gerinti neįgaliųjų situaciją, pensijų indeksavimas leis didinti pensinio amžiaus žmonių perkamąją galią, Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pakeitimai dėl išmokų vaikams neįskaitymo į bendrai gyvenančių asmenų gaunamas pajamas teigiamai paveiks nepasiturinčių šeimų, auginančių vaikus, realias pajamas bei mažins jų skurdo rizikos lygį, kuris yra vienas didžiausių šalyje. Šie pakeitimai turėtų teigiamai paveikti ir socialinei apsaugai skiriamų lėšų rodiklį.

Vidutinio laikotarpio pokyčiai švietimo, sveikatos apsaugos, šešėlinės ekonomikos mažinimo, inovacijų, socialinio draudimo (pensijų) bei mokesstinio reguliavimo srityse

Lietuvos demografijos problema yra viena jautriausių ir ypač svarbi nacionalinio saugumo kontekste. Lietuvos išsivystymo lygis per pirmuosius 10 narystės ES metų išaugo beveik 50 procentų. Tačiau jau keletą metų iš eilės pažangos nėra, tai yra nuo 2014 iki 2016 metų Lietuva nepasistūmėjo link ES vidurkio pagal BVP vienam gyventojui.

Siekdama mažinti neigiamų demografinių reiškinių poveikį valdžios sektoriaus finansams ir mažinti ilgalaikio tvarumo riziką, stiprinti ekonomikos augimo potencialą ilguoju laikotarpiu, gerinti Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybę, Vyriausybė tarp artimiausio laikotarpio prioritetų numatė švietimo, sveikatos apsaugos, šešėlinės ekonomikos mažinimo, inovacijų, socialinio draudimo (pensijų) bei mokesstinio reguliavimo sričių struktūrinę pertvarką. 2018 metais planuojama sukurti prielaidas įgyvendinti šių sričių pertvarką.

Mokesčių srityje, atsižvelgiant į tai, kad darbo apmokestinimas sudaro reikšmingą mokesčių naštos dalį, ypač mažiausias ir vidutines pajamas gaunančių asmenų, trūksta gerai apmokamų darbo vietų ir paskatų kurti didelę pridėtinę vertę, mokesčių sistema nėra pakankamai aiški (darbuotojas aiškiai nemato visų su darbo santykiais susijusių mokesčių, nemenką socialinio draudimo dalį sudaro išmokos, nesietinos su draudimo įmokomis; neišnaudotos galimybės biudžetą papildyti pajamomis iš ekonomikos augimo nestabdančių nekilnojamojo turto mokesčių), numatoma:

1. mažinti bendrą darbo apmokestinimo našta, išplečiant NPD taikymą;

2. skatinti kurti didelę pridėtinę vertę, svarstomas valstybinio socialinio draudimo įmokų lubų įvedimas;

3. supaprastinti ir daryti aiškesnę mokesčių sistemą, inicijuojant darbdavio socialinio draudimo įmokų perkėlimą darbuotojui, atitinkamai perskaičiuojant bruto atlyginimą;

4. socialinį draudimą daryti labiau draudžiamąjį perkeliant į valstybės biudžetą socialinio draudimo įmokas už bazinę pensiją bei pačios bazinės pensijos, kuri nėra susieta su draudimo įmokomis, mokėjimų finansavimą;

5. plėsti nepagrindinio gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto apmokestinimą, išlaikant nekilnojamojo turto apmokestinimo sistemos progresyvumą;

6. nuosekliai didinti akcizus tabako produktams.

Inovacijų srityje, atsižvelgiant į tai, kad aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų eksportas ir užimtumas sektoriuje, kuriame reikia daugiau žinių, Lietuvoje mažesnis už ES vidurkį, taip pat įvertinus verslo investicijas į eksperimentinės plėtros veiklą ir inovacijas, nepakankamą mokslo ir studijų institucijų paslaugų verslui pasiūlą, nepakankamą išradimų komercinimą, numatoma:

1. konsoliduoti ir sustiprinti mokslo, technologijų ir inovacijų sistemą;
2. sukurti inovacijų skatinimo paketą;
3. stiprinti MTEP ir inovacijų sistemą, skirtą valstybei svarbiems iššūkiams įveikti;
4. didinti mokslo ir studijų institucijų paslaugų verslui pasiūlą;
5. didinti išradimų komercinimą;
6. skatinti inovatyvius užsienio investicijų projektus.

Sveikatos apsaugos srityje, atsižvelgiant į tai, kad dėl ilgų eilių dalis gyventojų atideda kreipimąsi į sveikatos priežiūros specialistus, gyvenimo trukmės rodikliai Lietuvoje nesiekia ES vidurkio, turime vienus prasčiausių ES mirtingumo rodiklių, nors daugybės mirčių būtų galima išvengti, jei gyventojai daugiau dėmesio skirtų sveikai gyvensenai, profilaktikai ir laiku kreiptųsi į sveikatos priežiūros įstaigas, taip pat atsižvelgiant į aukštus savižudybių rodiklius, numatoma:

1. trumpinti eiles pas šeimos gydytojus ir didinti specializuotų paslaugų prieinamumą, didinant gydytojų komandas, skatinant mobiliąsias paslaugas, įvedant nuotoline konsultacijas „gydytojas gydytojui“, veiksmingiau valdant pacientų eiles ir optimizuojant gydytojų darbo krūvius;

2. stiprinti greitosios medicinos pagalbos pajėgumus infarkto ar insulto ištiktiems pacientams aptarnauti, organizuojant papildomos greitosios medicinos pagalbos brigadas;

3. formuoti sveikos gyvensenos įgūdžius nuo gimimo, didinti sveikos gyvensenos mokymo personalą, skirtą mokiniam;

4. investuoti į savižudybių prevenciją, apmokant savižudybių atpažinimo pagalbos mokytojus, socialinius darbuotojus, policininkus, gaisrininkus ir kitus;

5. daryti efektyvesnę įstaigų tinklą, skirtą gydymo kokybei užtikrinti, didinti slaugos ir palaikomojo gydymo prieinamumą, slaugos vietų skaičių.

Švietimo srityje, atsižvelgiant į tai, kad mokinių pasiekimų skirtumai tarp didžiųjų miestų, rajonų centrų ir kaimų yra dideli, mokinių pasiekimų lygis žemesnis už EBPO šalių vidurkį, ugdymo procese remiamasi mokymo, o ne mokymosi paradigma, trūksta motyvacijos, pernelyg išplitusios patyčios, per menkas įtraukusis ugdymas, o švietimo sistema neatitinka darbo rinkos poreikių, numatoma:

1. tobulinti visų bendrojo ugdymo pakopų ugdymo turinį, įgyvendinti kokybės užtikrinimo priemonės, siekiant, kad pokyčiai būtų skirti visapusiškai asmenybei ugdyti;
2. mokinius aprūpinti geresnėmis mokymo priemonėmis, steigiant laboratorijų kompleksus, kuriuose veiktų pažangi gamtos mokslų ir technologijų laboratorinė įranga;
3. keisti ir plėtoti mokytojų, dėstytojų ir tyrėjų parengimą bei skatinimą;
4. gerinti mokinių bendravimo įgūdžius, ugdyti socialines ir emocines kompetencijas, diegti patyčių prevencijos programas, plėsti visos dienos mokyklų tinklą;
5. plėsti neformalųjį švietimą, didinti jo prieinamumą, steigti daugiau gamtos mokslų ir technologijų būrelių;
6. didinti bakalauro studijų vietų skaičių šalies ūkio inovatyvumui skatinti itin svarbiose gamtos, technologijos mokslų, inžinerijos, žemės ūkio mokslų srityse;
7. kurti veiksmingesnį profesinio mokymo, mokslo ir studijų institucijų tinklą, kad būtų užtikrinta geresnė kokybė ir konkurencingumas, studijų programas orientuoti į darbo rinkos poreikius.

Šešėlinės ekonomikos mažinimo srityje, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje šešėlis dėl taikomų priemonių mažėja, bet vis dar yra trečdaliu didesnis už ES, o nesumokėti mokesčiai sudaro reikšmingą dalį, bus taikomas holistinis paketas šešėlinės ekonomikos mažinimo priemonių, skirtų paskatoms mokėti mokesčius kurti, sąmoningumui didinti ir atsakomybės neišvengiamumui stiprinti. Todėl numatoma:

1. suteikti daugiau galimybių gyventojams susimąžinti apmokestinamąsias pajamas perkant paslaugas, kuriose šešėlio rizika didelė, padidinti socialinės paramos tęstinumą pradėjusiems dirbti asmenims, suteikti daugiau elektroninių paslaugų verslui, kad būtų paprasčiau mokėti mokesčius;
2. investuoti į naujas sąmoningumo didinimo priemones, bendradarbiaujant su EK;
3. įgyvendinti naujas teises priemones, mažinančias galimybes ir intencijas slėpti mokesčius plečiant atvirkštinio PVM taikymą, griežtinančias licencijavimą rizikos sektoriuose, keičiančias mokesstinės senaties terminus ir sankcijas už mokesčius pažeidimus, leidžiančias taikyti mokesstinės rizikos duomenis viešuosiuose pirkimuose ir finansavimo sandoriuose.

Pensijų srityje, atsižvelgiant į būsimus senėjančios visuomenės iššūkius, nepalankias demografines prognozes, numatoma pertvarkyti pensijų kaupimo sistemą, siekiant sušvelninti neigiamą demografijos poveikį ir užtikrinti didesnes pensijas, palyginti su dabartine sistema.

Numatoma, kad naujoji pensijų kaupimo sistema bus pagrįsta ekonominių paskatų principais, kai asmenys automatiškai įtraukiami į pensijų kaupimo sistemą, kartu numatant galimybę nedalyvauti ar laikinai stabdyti dalyvavimą pensijų kaupimo procese. Valstybės

paskatos asmeniui kaupti pensiją priklausytų nuo asmens pajamų. Taip pat numatomos lengvatos darbdaviui, prisidedančiam prie darbuotojo pensijų draudimo. Pensijų fondų administravimo paslaugų kainos mažinimas ir gyvenimo ciklo fondų investavimo strategijos įgyvendinimas didintų pasitikėjimą pensijų sistema.

VII SKYRIUS RIZIKOS IR JAUTRUMO ANALIZĖ

PIRMASIS SKIRSNIS EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJAUS IŠSIPILDYMO RIZIKA

Trumpuoju laikotarpiu, įvertinus pozityvias tarptautinių institucijų prognozes dėl pasaulio ir pagrindinių Lietuvos eksporto rinkų ekonomikos plėtros, egzistuoja rizika dėl spartesnio, nei numatyta ekonominės raidos scenarijuje, BVP augimo. Mokestinės paskatos investuoti, naujojo Darbo kodekso nuostatos, geresnė Lietuvos gyventojų demografinė ir finansinė padėtis taip pat gali padidinti ekonomikos aktyvumą daugiau, nei numatyta ekonominės raidos scenarijuje.

Nors 2017 metais suaktyvėjęs investicinis procesas ir padidėjęs darbo našumas gerokai sumažino atlyginimų ir kainų spiralės riziką, ji senkant darbo jėgos ištekliams vis dar išlieka. Tačiau egzistuoja pozityvi rizika, kad išorės aplinkai išliekant stabiliai ekonomika sklandžiai prisitaikys prie darbo jėgos pasiūlos trūkumo: įmonės, siekdamos konkurencinio pranašumo, investuos į našumą didinančias priemones ir dėl to galės pasiūlyti rinkoje patrauklų atlyginimą darbuotojams, o darbuotojai turės galimybę pereiti dirbti į aukštesnę pridėtinę vertę kuriančias įmones. Tokiu būdu ribota darbo jėgos pasiūla vidutiniu laikotarpiu gali tapti ekonomikos augimą stimuliuojančiu veiksniu. Nuo 2018 metų įsigaliojusios investicinį procesą skatinančios ir mažiausią atlyginimą gaunančių asmenų pajamas didinančios mokestinės priemonės turėtų padėti įmonėms atlaikyti konkurencinį spaudimą ir prisitaikyti prie pasikeitusių ekonominių sąlygų.

Pagrindinė rizika, susijusi su projektuojamais infliacijos dydžiais, išlieka dėl tarptautinių naftos kainų, turinčių didelę įtaką vartotojų prekių kainoms Lietuvoje, raidos neapibrėžtumo. Jei vidutiniu laikotarpiu naftos kaina išaugtų labiau, nei numatyta techninėse prielaidose, reikėtų tikėtis spartesnio vartojimo prekių ir paslaugų kainų augimo, ir atvirkščiai – naftos kainai mažėjant būtų tikėtina mažesnė infliacija, nei numatyta ekonominės raidos scenarijuje. Kita infliacijos rizika 2018 metais yra susijusi su pieno produktų kainomis: jei mažėjant pieno supirkimo kainoms Lietuvoje mažės ir pieno produktų kainos, 2018 metais galima tikėtis mažesnės infliacijos, tačiau jei pieno produktų kainos 2018 metais išliks artimos 2017 metų IV ketvirčio kainoms ar bus aukštesnės, galimas nedidelis infliacijos padidėjimas.

Neigiami išorinės aplinkos veiksniai išlieka ir mažai atvirai Lietuvos ekonomikai yra potencialiai reikšmingi. Iš jų paminėtini geopolitinė įtampa, sustiprėjusios protekcionizmo apraiškos, neaiški šiuo metu vykstančių derybų dėl Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš ES (*Brexit*) sąlygų baigtis. Rengiant ekonominės raidos scenarijų buvo žinoma, kad Europos Centrinio Banko vykdoma kiekybinio skatinimo programa turėtų tęstis iki 2018 metų rugsėjo,

todėl lieka neaiškumų dėl monetarinės politikos krypties vidutiniu laikotarpiu. Tebeegzistuoja „kietojo“ Kinijos ekonomikos nusileidimo rizika. Jeigu tai įvyktų, Lietuvos ekonomika patirtų netiesioginį neigiamą poveikį.

Rizika Lietuvos finansų sistemos stabilumui

2017 metais svarbiausia rizika Lietuvos finansų sistemai (ji per pastaruosius metus ūgtelėjo) buvo disbalansai Šiaurės šalyse ir staigus rizikos priedų padidėjimas bei galimas to poveikis patronuojantiems bankams. Disbalansą Šiaurės šalyse jau rodo lėtėjantis būsto kainų augimas ar net kritimas, o tarptautinėse finansų rinkose aktyviai veikiantiems patronuojantiems bankams rizikos priedų padidėjimas gali reikšti skolinimo mažėjimą. Toks skolinimo politikos pokytis gali lemti lėtėjantį ūkio augimą Lietuvoje, nes per pastaruosius kelerius metus daugėjo kreditų. Mažesnė, tačiau Lietuvai vis dar aktuali rizika yra spartus nekilnojamojo turto rinkos ir kreditavimo augimas. 2017 metais paskolų portfelis Lietuvoje toliau didėjo, tam reikšmingiausią įtaką darė skolinimas būstui įsigyti. Spartus ir bendrą ūkio augimą viršijantis būsto kreditavimo didėjimas prisidėjo prie to, kad būsto rinka Lietuvoje 2017 metais buvo aktyviausia per dešimtmetį, o kainos didėjo penkerius metus iš eilės. 2017 metais bankų paskolų būstui įsigyti portfelis didėjo 8,1 procento, o gyvenamojo būsto kainos ūgtelėjo 8,5 procento. Būsto kainos Lietuvoje pastaruoju metu tapo labiau derančios su kitais makroekonominiais dydžiais, tačiau, kainų augimui ir toliau išliekant sparčiam, gali atsirasti vis daugiau pervertinimo, taigi ir galimų disbalansų rinkoje, požymių. Kibernetinio saugumo iššūkių Lietuvoje nemažėja, o tai ilgainiui irgi gali daryti reikšmingą įtaką Lietuvos finansų sistemos stabilumui.

ANTRASIS SKIRSNIS FISKALINĖ RIZIKA

Indėlių draudimas

Lietuvos indėlių draudimo sistema atitinka šios srities ES teisės aktų reikalavimus. Pagrindinių apdraustųjų indėlių suma, nuo kurios skaičiuojamos draudimo įmokos, 2017 m. gruodžio 31 d. buvo 13 030 mln. eurų, tai yra per metus padidėjo 10,25 procento. Per 2017 metus kredito įstaigos į IDF sumokėjo 21,99 mln. eurų, tai yra 32,3 procento mažiau nei per 2016 metus. Tam įtakos turėjo sumažinta visų kredito įstaigų į IDF mokėtina metinė periodinių išankstinių (angl. *ex-ante*) indėlių draudimo įmokų suma už laikotarpį nuo 2017 m. liepos 1 d. iki 2018 m. birželio 30 d.

Per 2017 metus įvyko 5 indėlių draudžiamieji įvykiai, dėl kurių indėlininkams išmokėta 37,04 mln. eurų indėlių draudimo išmokų:

1. Lietuvos bankas 2017 m. kovo 7 d. pripažino kredito uniją „Žemaitijos išdas“ nemokia, jos indėlininkams išmokėta 1,63 mln. eurų indėlių draudimo išmokų;

2. 2017 m. kovo 17 d. nemokia pripažinta Pajūrio kredito unija, indėlių draudimo išmokų suma jos indėlininkams sudarė 2,15 mln. eurų;

3. 2017 m. rugsėjo 25 d. Lietuvos bankas pripažino kredito uniją „Baltija“ nemokia, šios kredito unijos indėlininkams išmokėta 11,52 mln. eurų indėlių draudimo išmokų;

4. 2017 m. rugsėjo 25 d. nemokia pripažinta Namų kredito unija, indėlių draudimo išmokų suma jos indėlininkams sudarė 1,38 mln. eurų;

5. 2017 m. lapkričio 10 d. Lietuvos bankas pripažino kredito uniją „Vilniaus kreditas“ nemokia, jos indėlininkams išmokėta 20,36 mln. eurų indėlių draudimo išmokų.

VĮ IID kreditorių reikalavimai dėl išlaidų, susijusių su draudimo išmokų kredito įstaigų indėlininkams išmokėjimu, tenkinami pagal teismų patvirtintus bankrutavusių kredito įstaigų atsiskaitymo su kreditoriais planus. Iki 2017 m. gruodžio 31 d. iš bankrutavusių 2011–2017 metais kredito įstaigų iš viso susigrąžinta 947,14 mln. eurų: akcinės bendrovės banko „Snoras“ – 827,87 mln. eurų, akcinės bendrovės Ūkio banko – 51,46 mln. eurų, kredito unijų – 67,81,87 mln. eurų. Per 2017 metus visos bankrutavusios kredito įstaigos pervedė 48,44 mln. eurų. VĮ IID skoliniai įsipareigojimai Finansų ministerijai 2017 metų gruodžio 31 dieną buvo visiškai įvykdyti, tai yra per 2017 metus grąžinta 62,26 mln. eurų suma. Didžioji dalis VĮ IID gaunamų lėšų buvo naudojamos draudimo išmokoms indėlininkams išmokėti ir Finansų ministerijai paskolai grąžinti.

2017 m. gruodžio 31 dieną IDF finansiniai išteklių sudarė 55,07 mln. eurų. IDF finansinių išteklių suma 2016 metų gruodžio 31 dieną sudarė apie 0,42 procento visų indėlių draudimo sistemos dalyvių pagrindinių apdraustųjų indėlių. Iki 2024 metų liepos 3 dienos IDF sukaupta lėšų suma, įvertinus skolinius įsipareigojimus, turi pasiekti 0,8 procento visų pagrindinių apdraustųjų indėlių.

VĮ IID veiklos rodiklių projekcijų rizika

Pasikeitus Lietuvos indėlių draudimo sistemos dalyvių skaičiui ir atitinkamai draudimo įmokų bazei ir (ar) metinės draudimo įmokos sumai, kurią nustato Finansų ministerija, gali didėti arba mažėti draudimo įmokų suma.

Dalyvių pasitraukimas iš Lietuvos indėlių draudimo sistemos lemtų ir tų dalyvių per metus į IDF sumokėtų išankstinių (angl. *ex-ante*) įmokų pervedimą kitai ES indėlių draudimo sistemai.

Lėšų, gautinų iš administruojamų kredito įstaigų bankroto procesų, dydis gali kisti priklausomai nuo bankrutuojančių kredito įstaigų turto pardavimo kainų, laimėtų ar pralaimėtų bylų, jose priteistų bei išieškotų lėšų dydžio bei kitų veiksnių, o tai lemtų IDF įplaukų iš administruojamų bankroto procesų didėjimą arba mažėjimą.

Priežiūros institucijos – Lietuvos banko sprendimai dėl kredito įstaigų mokumo darys pagrindinę įtaką IDF išlaidoms 2018–2021 metais. Priklausomai nuo kredito įstaigų veiklos stabilumo ir Lietuvos banko sprendimų, gali didėti arba mažėti prognozuojamos draudimo išmokų sumos.

Dėl naujų nenumatytų draudžiamųjų įvykių IDF įsipareigojimams vykdyti gali iškilti poreikis skolintis, kas didintų IDF išlaidas paskolos palūkanoms mokėti, kurios nėra numatytos 2018–2021 metų laikotarpiu.

Valstybės garantijos

Valstybės garantuojamų paskolų portfelis 2017 metų pabaigoje sudarė 1 procentą 2017 metų BVP. Atsižvelgiant į 2018 metais numatomas suteikti garantijas, tarp jų – dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme nurodytų valstybės remiamų paskolų, taip pat įgyvendinamų valstybės investicijų projektų, numatoma, kad valstybės garantuota skola gali padidėti iki 1,2 procento BVP.

21 (7a) lentelė. Valstybės garantijos

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas	
	2017 metai	2018 metai
Valstybės garantijos	1,0	1,2
iš jų – susijusios su finansų sektoriumi	0	–

Šaltinis – Finansų ministerija.

Kita rizika

22 lentelė. Rizikos, galinčios paveikti valdžios sektoriaus finansus

Rizika	Rizikos šaltinis	Rizikos laipsnis	Rizikos pasireiškimo tikėtinumumas
Valstybės valdomų įmonių veikla	Veiklos rezultatų gerėjimas arba blogėjimas gali didinti arba mažinti į valstybės biudžetą sumokamų dividendų sumas	vidutinis	vidutinis
Įmokų į ES biudžetą svyravimas	Koreguojamas ES biudžetas ir atitinkamai šalies įmokos į ES biudžetą. Šios peržiūros gali teigiamai arba neigiamai paveikti valdžios sektoriaus balansą.	vidutinis	aukštas
Krašto apsaugos išlaidų duomenų statistinės korekcijos	Karinės įrangos, ginklų ir atsargų įsigijimo išlaidų prognozių ir faktinių duomenų, valdžios sektoriaus finansų statistikoje vertinamų kaupiamuoju principu (pagal ESS), reikšmingi skirtumai. Šie skirtumai gali didinti arba mažinti valdžios sektoriaus išlaidas	aukštas	aukštas
Politinis ciklas	Priešrinkiminius metais patiriamas didesnis spaudimas didinti valdžios sektoriaus išlaidas	aukštas	aukštas
Pasaulio finansų rinkų sąlygos	Pokyčiai pasaulio finansų rinkose gali didinti Vyriausybės skolinimosi sąnaudas.	vidutinis	žemas
ES lėšų pokyčiai	Lietuvai skiriamo finansavimo iš ES biudžeto sumažėjimas kitais ES finansavimo laikotarpiais.	aukštas	aukštas
Stichinės nelaimės	Liūtytys, gaisrai, epidemijos gali didinti valdžios sektoriaus išlaidas	vidutinis	vidutinis

Šaltinis – Finansų ministerija.

TREČIASIS SKIRSNIS JAUTRUMO ANALIZĖ

Lietuvos ekonomika yra maža ir atvira, eksportas sudaro daugiau kaip 80 procentų BVP (2017 metais sudarė 81,3 procento BVP), todėl prekybos partnerių ekonominė padėtis ir ateities perspektyvos daro didelę įtaką Lietuvos ūkio raidai. Vidutiniu laikotarpiu ekonominė raida, palyginti su numatyta Finansų ministerijos ekonominės raidos scenarijuje, paskelbtame 2018 m. kovo 21 d., gali būti spartesnė arba lėtesnė. Vis dar tvyrant neužtikrintumui dėl ateities, egzistuoja nukrypimo nuo ekonominės raidos scenarijaus tiek

teigiama, tiek neigiama rizika, kuri iš esmės kyla dėl išorinių veiksnių. Todėl buvo atlikti techniniai skaičiavimai ir sudaryti alternatyvūs scenarijai, darant prielaidą, kad BVP augimas atitinkamais vidutinio laikotarpio metais bus 1 procentiniu punktu mažesnis nei ekonominės raidos scenarijuje (pesimistinis scenarijus), ir darant prielaidą, kad BVP augimas atitinkamais vidutinio laikotarpio metais bus 1 procentiniu punktu didesnis nei ekonominės raidos scenarijuje (optimistinis scenarijus). Sumažėjus (padidėjus) BVP augimui 1 procentiniu punktu, valdžios sektoriaus pajamos sumažėtų (padidėtų) vidutiniškai apie 0,4 procento BVP.

23 lentelė. Alternatyvūs scenarijai

Rodiklio pavadinimas	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
Ekonominės raidos scenarijus					
BVP palyginamosiomis kainomis pokytis, procentais	3,8	3,2	2,8	2,5	2,5
BVP to meto kainomis, mln. eurų	41 857,0	44 327,5	46 484,6	48 441,1	50 490,2
BVP to meto kainomis pokytis, procentais	8,2	5,9	4,9	4,2	4,2
Pesimistinis scenarijus					
BVP palyginamosiomis kainomis pokytis, procentais	3,8	2,2	1,8	1,5	1,5
BVP to meto kainomis, mln. eurų	41 857,0	43 891,4	46 025,5	47 961,0	49 990,0
BVP to meto kainomis pokytis, procentais	8,2	4,9	3,8	3,2	3,2
Optimistinis scenarijus					
BVP palyginamosiomis kainomis pokytis, procentais	3,8	4,2	3,8	3,5	3,5
BVP to meto kainomis, mln. eurų	41 857,0	44 763,7	46 943,9	48 921,3	50 990,5
BVP to meto kainomis pokytis, procentais	8,2	6,9	5,9	5,2	5,3

Šaltiniai: Finansų ministerija, Lietuvos statistikos departamentas.

Vidutiniu laikotarpiu rinkoje 1 procentiniu punktu padidėjus kintamosioms ir fiksuotosioms palūkanų normoms, mokėtinos už centrinės valdžios prisiimtus naujus įsipareigojimus palūkanos 2019–2021 metais padidėtų atitinkamai 7 mln. eurų, 30 mln. eurų ir 48 mln. eurų, tai yra vidutiniškai po 6 bazinius punktus BVP per metus.

24 lentelė. Pajamų ir centrinės valdžios mokėtinų palūkanų jautrumo analizė

Rodiklio pavadinimas	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
Pajamų pokytis pasitvirtinus pesimistiniam* scenarijui, mln. eurų	0,0	-176,5	-187,1	-196,9	-206,4
Pajamų pokytis pasitvirtinus optimistiniam* scenarijui, mln. eurų	0,0	176,8	187,5	197,2	206,8
Valdžios sektoriaus balanso pokytis dėl pajamų pokyčio pasitvirtinus pesimistiniam* scenarijui, mln. eurų	0,0	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Valdžios sektoriaus balanso pokytis dėl pajamų pokyčio pasitvirtinus optimistiniam* scenarijui, mln. eurų	0,0	0,4	0,4	0,4	0,4

Rodiklio pavadinimas	2017 metai	2018 metai	2019 metai	2020 metai	2021 metai
Mokėtinų centrinės valdžios palūkanų pokytis, 1 procentiniu punktu padidėjus (sumažėjus) kintamosioms ir fiksuotosioms palūkanų normoms	–	–	7 (–7)	30 (–30)	48 (–48)
Valdžios sektoriaus balanso pokytis, atitinkamai padidėjus (sumažėjus) mokėtinioms centrinės valdžios palūkanoms	–	–	0,0	–0,1 (0,1)	0,1 (0,1)

Šaltinis – Finansų ministerija.

*Pajamų jautrumas vertintas pagal Programos 23 lentelėje suprojektuotus scenarijus.

VIII SKYRIUS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ TVARUMAS

Ilgalaikis viešųjų finansų tvarumas – visų ES valstybių problema, kurią paaštrino finansų ir skolos krizė. Siekiant užtikrinti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą, svarbu mažinti valdžios sektoriaus skolą, didinti užimtumą ir įgyvendinti tvarų ilgalaikį ekonomikos augimą užtikrinančias struktūrines reformas.

Valstybės finansų tvarumą ilguoju laikotarpiu lemia gyventojų demografinės struktūros pokyčiai. Programoje teikiama valdžios sektoriaus finansų tvarumo kompleksinė biudžetinė projekcija (toliau šiame skyriuje – projekcija), kuri leidžia nustatyti demografinių pokyčių poveikį pensijų, sveikatos apsaugos ir švietimo sistemų tvarumui ilguoju laikotarpiu ir numatyti veiksmus jų stabilumui ateityje užtikrinti. Projekcija atlikta darant prielaidą, kad projekcijų sudarymo metu galiojantis sveikatos apsaugos, pensijų ir švietimo sričių reglamentavimas tęsis ilguoju laikotarpiu, todėl svarbu pabrėžti, kad projekcija neatspindi labiausiai tikėtino ateities scenarijaus. Projekcijos tikslas – nustatyti su demografiniais pokyčiais susijusius viešųjų finansų iššūkius.

Projekcijos pagrindas – Eurostato 2017 metais atlikta demografinė Lietuvos projekcija, pagal kurią nuo 2017 iki 2060 metų gyventojų Lietuvoje sumažės 35 procentais iki 1,83 mln. (nuo 2,829 mln. 2017 metais). Nuo 2017 iki 2060 metų Lietuvoje darbingo amžiaus (15–64 metų) gyventojų sumažės nuo 65,6 iki 51,4 procento, o senyvų (65 metų ir vyresnių) gyventojų pagausės – jie sudarys nuo 19,5 procento iki 32,9 procento visų gyventojų. Pagal Eurostato taikomą naują metodiką nustatyta, kad dėl migracijos darbingo amžiaus gyventojų ypač sparčiai mažės 2020–2030 metais – vidutiniškai apie 2,2 procento per metus ir tai neigiamai veiks BVP. Pagal naujas Eurostato demografines projekcijas nuo 2017 iki 2060 metų Lietuvoje padaugės vaikų: 0–14 metų vaikų – nuo 14,9 procento 2017 metais iki 15,7 procento 2060 metais, mokyklinio amžiaus (7–16 metų) vaikų – nuo 9,4 procento iki 10,6 procento, tačiau 15–19 metų jaunuolių sumažės nuo 5,2 procento iki 4,8 procento visų gyventojų.

Programos 25 (7) lentelėje pateikiamos valstybės finansų (pensijų, sveikatos apsaugos, švietimo sistemų) ilgalaikių išlaidų projekcijos iki 2060 metų parengtos atsižvelgiant į nekintančios po 2021 metų politikos prielaidą, Finansų ministerijos 2018 metų pavasarį sudarytą ekonominės raidos scenarijų ir 2017 metų rudenį Ekonominės politikos komiteto

(angl. *Economic policy committee – EPC*) sutartas 2022–2060 metų ekonomines ir užimtumo prielaidas. Rengiant projekcijas, vadovautasi galiojančiais socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos ir švietimo sričių Lietuvos Respublikos teisės aktais.

25 (7) lentelė. Valdžios sektoriaus finansų ilgalaikis tvarumas

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas						
	2007 metai	2010 metai	2020 metai	2030 metai	2040 metai	2050 metai	2060 metai
1. Visos išlaidos	35,3	42,3	35,4	36,2	36,1	35,8	36,3
iš jų su amžiumi susijusios išlaidos:	17,2	20,7	17,5	17,9	17,8	17,5	18,0
pensijoms*:	6,6	8,6	6,9	6,9	6,8	6,3	5,8
socialinės apsaugos pensijoms	6,6	8,6	6,9	6,9	6,8	6,3	5,8
senatvės ir išankstinėms pensijoms	4,7	6,2	4,9	4,8	4,9	4,5	4,1
kitoms pensijoms (invalidumo, našlių ir našlaičių)	1,8	2,4	2,0	2,0	1,9	1,8	1,7
profesinėms pensijoms (valdžios sektoriaus)	–	–	–	–	–	–	–
sveikatos apsaugai	4,8	4,8	5,2	5,3	5,4	5,5	5,6
ilgalaikiai sveikatos priežiūrai	0,6	1,1	1,2	1,3	1,6	1,8	2,0
švietimui**	5,3	6,4	4,0	4,1	3,7	3,5	4,2
kitos išlaidos, susijusios su amžiumi***	0,1	0,4	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
išlaidos palūkanoms mokėti	0,7	1,8	0,7	0,7	0,5	0,2	0,1
2. Visos pajamos	34,4	35,4	36,0	35,9	35,9	35,9	35,9
iš jų pajamos iš turto	0,6	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
iš jų įmokos pensijoms (arba atitinkamos socialinio draudimo įmokos)****	6,4	6,8	7,0	6,3	6,3	6,3	6,3
Pensijų rezervinis turto fondas	2,9	–	–	–	–	–	–
iš jo konsoliduotas viešojo pensijų fondo turtas*****	1,7	4,1	10,2	22,3	34,5	44,1	46,2
Sisteminės pensijų reformos							
Socialinio draudimo įmokos, pervedamos į privačius pensijų fondus	0,9	0,3	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Išlaidos pensijoms, mokamoms iš privačių pensijų fondų	0,0	0,0	0,0	0,2	0,6	1,0	1,8
Prielaidos							
Darbo produktyvumo (per valandą) didėjimas	7,2	6,1	3,4	2,5	2,1	1,9	1,7
Realus BVP didėjimas	11,1	1,6	2,5	0,5	1,0	0,9	1
Vyrų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	79,9	80,6	83,6	83,8	84,3	85,0	86,3
Moterų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	72,2	76	78,5	82,1	82,6	83,0	84,9
Darbo jėgos (20–64 metų) aktyvumas – iš viso	75,9	78,2	81,0	82,9	83,4	84	85,6
Nedarbo lygis (20–64 metų)	4,2	17,8	5,9	8,0	7,9	7,8	7,8
65 metų ir vyresnių gyventojų iš visų gyventojų (metų pradžioje)	16,6	17,3	20,5	26,9	31,8	32,3	32,9

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Finansų ministerija, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, ES Tarybos Ekonominės politikos komitetas.

*Išlaidos pensijoms apskaičiuotos pagal EK metodiką, pateiktą dokumente „Pensijų projektavimo pratimas 2018: patikslinta struktūra“ (Briuselis, 2016-10-14).

**Išskyrus išlaidas namų ūkiams ir privačioms institucijoms, taip pat tiesiogines kapitalo išlaidas švietimo įstaigoms.

***Nedarbo išmokos.

****Socialinio draudimo įmokos pensijoms, nuo 2004 metų neįskaitant įmokų į privačius pensijų fondus.

*****Pensijų sistemos (II pakopos) finansinis turtas, sukauptas individualiose pensijų kaupimo dalyvių sąskaitose, ir anuitetų finansavimo rezervas.

Programos 25 (7) lentelėje pateikiamos socialinės apsaugos pensijų – socialinio draudimo ir valstybinių pensijų (įskaitant šalpos pensijas) – sistemų išlaidos ir pajamos iš socialinio draudimo įmokų ir valstybės biudžeto (be pervedimų į pensijų kaupimo bendrovių valdomus privačius pensijų fondus). Valstybinės pensijos (įskaitant šalpos išmokas) finansuojamos tiesiogiai iš valstybės biudžeto. Palyginti su SP2017 pateikta projekcija, išlaidos socialinės apsaugos pensijoms 2060 metais padidėjo 1,6 procento BVP dėl bazinės pensijos padidrinimo 2017 metų spalio mėnesį nuo 120 iki 130 eurų ir naujų demografinių bei makroekonominių prielaidų. Prognozuojama mažesnė neigiama neto migracija, apimanti dviem dešimtmečiais ilgesnį laikotarpį (iki 2050 metų) paslinko maksimalią pagyvenusių žmonių priklausomumo rodiklio reikšmę iš 2040 metų į 2060 metus. Mažesnė emigracija kartu su išaugusiu darbo jėgos aktyvumo lygiu teigiamai paveikė pensijų indeksavimo koeficientą (7 metų darbo užmokesčio fondo pokyčio vidurkį) iki 2035 metų. Sumažintos mirtingumo prielaidos kartu su mažesne emigracija lėmė išaugusį pensininkų skaičių ir ilgesnę pensinio gyvenimo trukmę antroje projekcijos laikotarpio pusėje.

Prognozuojamo laikotarpio pabaigoje išlaidos pensijoms sieks 5,8 procento BVP ir bus 1 procentiniu punktu mažesnės nei laikotarpio pradžioje – 2017 metais. Didelę įtaką socialinio draudimo pensijų išlaidų mažėjimui turi 2004 metais pradėta vykdyti pensijų sistemos reforma, sukurta savanoriško pensijų kaupimo posistemė (valstybinio socialinio draudimo pensijų sistemos II pakopa), kai dalis privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokų pervedama į privačius pensijų fondus. Projektuojama, kad išlaidų pensijoms augimą mažins nuo 2020 metų galiosiantis nuo 2 iki 3,5 procento padidintas pensijų kaupimo II pakopos privačiuose pensijų fonduose tarifas. Privačiuose pensijų fonduose pensijas 2017 metų pabaigoje kaupė 1,268 mln. asmenų, iš kurių įmokas mokėjo apie 68 procentai. Mokantys įmokas pensijų kaupimo dalyviai 2017 metų pabaigoje buvo pasiskirstę į tuos, kurie sumoka 2 procentus nuo savo darbo užmokesčio ir gauna 2 procentus nuo užpraeitų metų vidutinio šalies darbo užmokesčio paskatinimą iš valstybės biudžeto (52 procentai), ir tuos, kurie pasirinko kaupti tik dalį (2 procentinius punktus) pensijų socialinio draudimo tarifo (48 procentai). Pensijų reformai įgyvendinti skirtos mokesstinės pajamos, pervestos į privačius pensijų fondus (įskaitant įmokas, pervedamas iš valstybinio socialinio draudimo lėšų ir valstybės biudžeto mokamas įmokas), auga nuo 0,61 procento BVP 2017 metais iki 1,26 procento BVP 2060 metais. Įmokos, pervedamos iš valstybės biudžeto, išauga nuo 0,2 procento BVP 2017 metais iki 0,5 procento BVP 2060 metais dėl nuolat augančios kaupiančiųjų visa apimtimi aprėpties. Kadangi naujai pradedantys dalyvauti II pakopos pensijų kaupimo schemeje asmenys privalo kaupti papildomai primokėdami nuo savo darbo

užmokesčio, projekcijos laikotarpio pabaigoje numatoma, kad visi kaupimo dalyviai kaupia papildomai.

Projektuojama, kad pensijų fondų turtas 2060 metais sieks 46,2 procento BVP, o išmokų, mokamų iš privačių pensijų fondų, suma sudarys 1,8 procento BVP. Socialinės apsaugos pensijų išlaidos ir privačių pensijų fondų išlaidos pensijoms kartu 2060 metais sieks 7,7 procento BVP.

Kadangi gausės senyvų gyventojų, didės valdžios sektoriaus biudžeto išlaidos (BVP dalis) ilgalaikiai sveikatos apsaugai: 2017–2060 metais jos padidės 0,9 procento BVP.

Pagal Eurostato 2017 metų demografines projekcijas apskaičiuotos švietimo išlaidos 2017–2060 metais sumažės 0,1 procento BVP. Tačiau, įgyvendinus Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos, patvirtintos Vyriausybės 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“, nuostatas, šios išlaidos 2022 metais, palyginti su 2017 metais, gali padidėti 1,7 procentinio punkto ir pasiekti 6 procentus BVP. Tokio lygio jos turėtų išlikti iki 2060 metų. Įgyvendinant Valstybinę švietimo strategiją numatyta didinti mokymosi aprėptį, gerinti mokytojų ir dėstytojų socialines garantijas, švietimo kokybę ir vykdyti kitas priemones.

IX SKYRIUS

PROGRAMOS IR NRD SUDERINIMO ĮVERTINIMAS

Rekomendacijoje Lietuvai 2017 ir 2018 metais rekomenduojama gerinti mokestinių prievolių vykdymą ir plėsti mokesčių bazę, pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui; imtis spręsti vidutinio laikotarpio fiskalinio tvarumo problemą, susijusią su pensijomis; taikyti veiksmingas aktyvios darbo rinkos politikos priemones, skatinti suaugusiųjų mokymąsi, spręsti kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problemas, taip pat gerinti švietimo rezultatus atlyginant už mokymo ir aukštojo mokslo kokybę; gerinti sveikatos priežiūros sistemos rezultatus; gerinti ambulatorinę priežiūrą, ligų prevenciją ir didinti paslaugų įperkamumą; padidinti minimalios socialinės apsaugos sistemos adekvatumą; imtis priemonių našumui didinti: didinti viešųjų investicijų efektyvumą ir jas geriau susieti su šalies strateginiais tikslais.

NRD pateikiami Vyriausybės įgyvendinami veiksmai ir apibendrinamos svarbiausios vykdomos ir vidutiniu laikotarpiu planuojamos vykdyti struktūrinės reformos, kuriomis siekiama įveikti didžiausius ekonomikos ir užimtumo iššūkius – sukurti kuo daugiau darbo vietų, užtikrinti spartesnę ekonomikos augimą ir investicijas, ypač į žmogiškąjį kapitalą.

Apskaičiuojant valdžios sektoriaus finansų rodiklius, pateiktus Programoje, atsižvelgta į 2018 metų NRD numatytų struktūrinių reformų įgyvendinimo priemonių poveikį valdžios sektoriaus finansams pagal valstybės valdymo sritis.

Švietimo ir mokslo srityje planuojamos lėšos, kuriomis bus siekiama stiprinti mokinių pasiekimų, mokyklų ir viso švietimo vertinimą ir stebėseną, sudaryti galimybes mokytojams nuolat tobulėti, padidinti profesinio mokymo atitiktį darbo rinkos poreikiams, sukurti suaugusiųjų profesinio tobulėjimo, asmeninės ir pilietinės saviugdos sistemą. Studijų ir mokslo

plėtos programai įgyvendinti numatomomis lėšomis bus siekiama užtikrinti sąmoningą ir informacija paremtą studijų pasirinkimą ir prieinamumą, plėtoti studijų tarptautiškumą ir stiprinti Lietuvos aukštojo mokslo tarptautinį pripažinimą, modernizuoti studijų infrastruktūrą, mokymo ir mokymosi aplinką, sukurti palankias mokymosi visą gyvenimą paslaugų plėtos sąlygas aukštosiose mokyklose, rengti aukštos kvalifikacijos tyrėjus, stiprinti ir telkti žmogiškąjį MTEP potencialą sumanios specializacijos kryptims plėtoti ir kitoms priemonėms įgyvendinti.

Sveikatos apsaugos srityje planuojamos lėšos, skirtos visuomenės sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo veikloms plėtoti, ligų prevencijos projektams įgyvendinti, socialinei reklamai ir moksliniams tyrimams organizuoti, sveiko senėjimo užtikrinimo ir sveikatos netolygumų mažinimo Lietuvoje veiksmų planams įgyvendinti.

Aplinkos apsaugos srityje planuojamos lėšos, skirtos daugiabučiams namams ir savivaldybių viešiesiems pastatams atnaujinti (modernizuoti), Klimato kaitos specialiajai programai įgyvendinti, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemoms renovuoti ir jų plėtrai užtikrinti bei atliekų tvarkymo sistemai sukurti.

Ūkio srityje planuojamos lėšos, skirtos inovacijoms skatinti, prekių ir paslaugų eksportui skatinti, pramonės plėtrai ir modernizavimui užtikrinti, tiesioginėms vidaus ir užsienio investicijoms skatinti, investicinei aplinkai gerinti, verslui skatinti ir žmogiškųjų išteklių plėtrai.

Susisiekimo srityje planuojamos lėšos, skirtos priemonėms, numatytoms Nacionalinėje susisiekimo plėtos 2014–2022 metų programoje, patvirtintoje Vyriausybės 2013 m. gruodžio 18 d. nutarimu Nr. 1253 „Dėl Nacionalinės susisiekimo plėtos 2014–2022 metų programos patvirtinimo“, ir Informacinės visuomenės plėtos 2014–2020 metų programoje „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“, patvirtintoje Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 244 „Dėl Informacinės visuomenės plėtos 2014–2020 metų programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ patvirtinimo“.

Socialinės apsaugos ir darbo srityje numatytos lėšos pagrindinėms užimtumo priemonėms didinti – darbo vietų kūrimui ir paklausai skatinti, darbo jėgos kvalifikacijos atitikties darbo rinkos poreikiams didinti, laisvų darbo išteklių integracijai į darbo rinką.

Energetikos srityje planuojamos lėšos, skirtos atsinaujinantiems energijos ištekliams ir energijos vartojimo efektyvumui skatinti.

26 lentelė. Struktūrinių reformų poveikis valdžios sektoriaus finansams (išlaidų padidėjimas arba pajamų sumažėjimas (+); išlaidų sumažėjimas arba pajamų padidėjimas (–))*

Valstybės valdymo sritys	2017		2018		2019		2020		2021	
	Mln. eurų	Proc. BVP	Pokytis, mln. eurų	Proc. BVP	Pokytis, mln. eurų	Proc. BVP	Pokytis, mln. eurų	Proc. BVP	Pokytis, mln. eurų	Proc. BVP
1. Švietimas ir mokslas	268,1	0,6	24,2	0,1	297,8	0,6	96,5	0,2	0,0	0,0
2. Sveikatos apsauga	1,1	0,0	67,1	0,2	-6,4	0,0	1,9	0,0	-	-
3. Mokestiniai pokyčiai**	28,4	0,1	336,6	0,8	24,5	0,1	2,0	0,0	0,0	0,0
4. Aplinkos apsauga	183,6	0,4	-24,7	-0,1	139,9	0,3	-109,9	-0,2	-132	-0,3

Valstybės valdymo sritis	2017		2018		2019		2020		2021	
	Mln. eurų	Proc. BVP	Pokytis, mln. eurų	Proc. BVP	Pokytis, mln. eurų	Proc. BVP	Pokytis, mln. eurų	Proc. BVP	Pokytis, mln. eurų	Proc. BVP
5. Ūkio politika	56,4	0,1	82,1	0,2	-12,2	0,0	46,3	0,1	-40,1	-0,1
6. Susisiekimas	120,1	0,3	76,4	0,2	91,7	0,2	46,2	0,1	-94,0	-0,2
7. Socialinė apsauga	226,6	0,5	-15,0	0,0	-32,7	-0,1	-32,1	-0,1	16,2	0,0
8. Socialinio modelio įgyvendinimas***	220,0	0,5	286,0	0,6	191,0	0,4	-	-	-	-
9. Energetika	2,3	0,0	22,4	0,1	46,2	0,1	-22,0	0,0	-13,4	0,0
Bendras poveikis valdžios sektoriaus finansams	1 106,7	2,6	855,1	1,9	739,8	1,6	28,8	0,1	-263	-0,5
10. Išlaidos pensijų kaupimo reformai	259,8	0,6	32,2	0,1	27,5	0,1	196,1	0,4	34,1	0,1

Šaltiniai: Finansų ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos energetikos ministerija.

*2017 metų duomenys – reformų įgyvendinimo priemonėms skiriamos lėšos tais metais; 2018–2021 metų duomenys – reformų įgyvendinimo priemonėms skiriamų lėšų pokytis, palyginti su praėjusiais metais; nacionalinių ir ES paramos lėšų visuma.

**Daugiau informacijos apie mokesčių sistemos pokyčius Programos VI skyriuje „Struktūrinės reformos ir kitos struktūrinės priemonės“.

***SAP lankstumo galimybė dėl reformos kaštų suteikta 2017–2019 metams.

X SKYRIUS INSTITUCINĖ VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ SĄRANGA

Nacionalinės ir ES teisės aktais nustatytos fiskalinės drausmės taisyklės

Siekdamas didinti pasitikėjimą ilgalaikiu valdžios sektoriaus finansų tvarumu ir ilgalaikėmis ūkio plėtrą užtikrinančiomis fiskalinės drausmės taisyklėmis, Seimas 2014 m. lapkričio 6 d. priėmė Konstitucinį įstatymą ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo Nr. I-907 2, 4, 6, 9 ir 23 straipsnių pakeitimo įstatymą, kurie įsigaliojo 2015 m. sausio 1 dieną. Pagal reformuotos ES ekonominės valdysenos reikalavimus Valstybės kontrolei nuo 2015 m. sausio 1 d. pavesta atlikti biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijas.

Pagal šiuos įstatymus stiprinami Lietuvos gebėjimai vykdyti atsakingą finansų politiką, siekiant užtikrinti tvarų ekonomikos augimą, stabilius viešuosius finansus ir apsisaugoti nuo skolos krizės. Konstituciniame įstatyme įtvirtinta perteklinio valdžios sektoriaus taisyklė nustato struktūrinio valdžios sektoriaus balanso rodiklio valdymo principus. Pagal šią taisyklę valdžios sektoriaus struktūrinio balanso rodiklis kiekvienais metais turi gerėti, kai ekonomikos augimas viršija potencialųjį augimą, iki bus pasiektas struktūrinis perteklius. Jeigu BVP yra žemiau potencialo, struktūrinis balanso rodiklis turi būti ne blogesnis nei vidutinio laikotarpio tikslas, kurį ne ilgesniam nei trejų metų laikotarpiui nustato Seimas. Nustatytos procedūros, atliekamos tada, kai nukrypstama nuo vidutinio laikotarpio tikslo, aplinkybės, kada ir kokio dydžio turi būti nustatyta struktūrinio postūmio

užduotis bei veiksmai šios užduoties neįvykdžius. Laikinas nuokrypis nuo šios taisyklės leidžiamas tik esant išskirtinėms aplinkybėms ir per nustatytą laiką turi būti ištaisytas.

Įtvirtinta valdžios sektoriaus išlaidų ribojimo taisyklė: jeigu paskutinių 5 pasibaigusių metų valdžios sektoriaus balanso rodiklių aritmetinis vidurkis yra neigiamas, asignavimų (išskyrus ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšas) augimas turi būti ne didesnis negu 0,5 potencialaus BVP to meto kainomis daugiamečio augimo vidurkio. Pagal taisyklę ribojami ne viso valdžios sektoriaus asignavimai, tačiau tik tų valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų, kurių kiekvieno atskirai asignavimai viršija 3 procentus BVP to meto kainomis, visuma. Šiuo metu tai yra valstybės, VSDF ir PSDF biudžetų asignavimų visuma. Konstitucinis įstatymas numato baigtinį, konkrečiai įvardytų išlygų, kai ši taisyklė netaikoma, sąrašą.

Konstituciniame įstatyme nustatytos valdžios sektoriui priskiriamiems biudžetams taikomos taisyklės – kiekvienas valdžios sektoriui priskiriamas biudžetas, išskyrus VSDF biudžetą, valstybės biudžetą ir biudžetus, mažesnius nei 0,3 procento BVP, vertinant pagal struktūrinį balanso rodiklį, turi būti perteklinis arba subalansuotas. VSDF biudžeto struktūrinis deficitas galėtų didėti tik tokiu atveju, kai yra neigiamas produkcijos atotrūkis nuo potencialo. Mažesni nei 0,3 procento BVP biudžetai turi būti subalansuoti, vertinant pagal nominalųjį balanso rodiklį. Mažųjų savivaldybių biudžetams ir VSDF biudžetui taikoma taisyklė įsigaliojo nuo 2016 metų sausio 1 dienos. Didžiųjų savivaldybių biudžetams ir PSDF biudžetui taikomos taisyklės įsigaliojo nuo 2018 metų sausio 1 dienos.

Įgyvendinant ES reikalavimus dėl biudžeto kontrolės ir fiskalinės politikos sustiprinimo, Konstituciniame įstatyme nustatytos nepriklausomos biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijos: užtikrinti perteklinio valdžios sektoriaus taisyklės laikymosi veiksmingą ir laiku atliekamą stebėseną, pagrįstą patikima ir nepriklausoma analize, ir anksti nustatyti nuokrypius nuo biudžeto tikslų, patarti dėl prevencinių, taisomųjų ir vykdymo užtikrinimo priemonių. Siekiant užtikrinti ekonominės raidos scenarijaus, pagal kurį rengiamas biudžetas, nepriklausomumą, šiai institucijai pavesta rengti išvadą dėl Finansų ministerijos rengiamo ekonominės raidos scenarijaus tvirtinimo.

Konstituciniame įstatyme numatytas automatinis koregavimo mechanizmas, kuris taikomas tais atvejais, kai nukrypstama nuo struktūrinio postūmio užduoties, – Vyriausybė pateikia Seimui ir biudžeto politikos kontrolės institucijai ataskaitą, kurioje nurodo struktūrinio postūmio užduoties neįvykdymo priežastis ir priemones struktūrinio postūmio užduočiai įvykdyti ateinančiais metais. Ši informacija Seimui pristatoma ir žodiniu pranešimu. Biudžeto politikos kontrolės institucija taip pat pateikia Seimui išvadą dėl Vyriausybės nurodytų struktūrinio postūmio užduoties neįvykdymo priežasčių pagrįstumo ir priemonių struktūrinio postūmio užduočiai įvykdyti tinkamumo. Vyriausybė, įvertinusi šią išvadą, pateikia Seimui pranešimą apie struktūrinio postūmio užduoties neįvykdymo priežastis ir priemones struktūrinio postūmio užduočiai įvykdyti ateinančiais metais. Į pranešime nurodytas priemones Vyriausybė privalo atsižvelgti rengdama kitų metų biudžeto projektą.

SAP numato valdžios sektoriaus išlaidų didėjimo apribojimus ir struktūrinio balanso reikalavimus. Koreguotų valdžios sektoriaus išlaidų augimas turi neviršyti prognozuojamo

išlaidų augimo limitu, kuris nustatomas pagal potencialaus BVP augimą ir skirtumą tarp struktūrinio balanso ir vidutinio laikotarpio tikslo rodiklių. Taisyklė apima visas valdžios sektoriaus išlaidas, kurios pagal SAP koreguojamos valdžios sektoriaus mokėtinomis palūkanomis, diskrecinių pajamų priemonių neto rezultatu, vienkartinėmis išlaidomis, ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos, skirtos valdžios sektoriui, lėšomis, investicijų išlaidomis.

Reikalavimas struktūriniam balansui pagal SAP yra nenukrypti nuo vidutinio laikotarpio tikslo arba numatytu greičiu artėti iki jo, jeigu šalis nėra pasiekusi vidutinio laikotarpio tikslo. Taip pat vertinant struktūrinio balanso rodiklį gali būti suteikiama lankstumo galimybė, jeigu šalis vykdo struktūrines reformas ir EK jas įvertina kaip reikšmingas struktūrines reformas, didinančias ekonomikos augimo potencialą ir stiprinančias ilgalaikį šalies finansų tvarumą.

Lietuvos Respublikos 2019 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektas bus rengiamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos 2019 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų rengimo planu, patvirtintu Vyriausybės 2018 m. kovo 7 d. nutarimu Nr. 203 „Dėl Lietuvos Respublikos 2019 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų rengimo plano patvirtinimo“. Vidutinio laikotarpio valdžios sektoriaus finansai planuojami vadovaujantis 27 lentelėje nurodytais teisės aktais.

27 lentelė. Vidutinio laikotarpio valdžios sektoriaus teisinis reglamentavimas

Skaitinės fiskalinės taisyklės	
1. Valdžios sektoriaus struktūrinio balanso taisyklė	Konstitucinio įstatymo 3 straipsnis
2. Valdžios sektoriaus išlaidų augimo ribojimo taisyklė	Konstitucinio įstatymo 3 straipsnis
3. Mažųjų savivaldybių biudžetų balanso rodiklio taisyklė	Konstitucinio įstatymo 4 straipsnio 4 dalis
4. Didžiųjų savivaldybių ir PSDF biudžetų balanso rodiklio taisyklė	Konstitucinio įstatymo 4 straipsnio 2 dalis
5. VSDF biudžeto balanso rodiklio taisyklė	Konstitucinio įstatymo 4 straipsnio 3 dalis
Vidutinio laikotarpio užduotys	
1. Vidutinio laikotarpio tikslo nustatymas	Tvirtinamas Seimo teisės aktu ne ilgesniam kaip trejų metų laikotarpiui.
2. Struktūrinio postūmio užduotis ateinantiems metams ir struktūrinio postūmio gairės likusiems vidutinio laikotarpio metams	Tvirtinami Seimo teisės aktu, jei nustatomas struktūrinio postūmio poreikis.
3. Trejų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų visumos planuojami rodikliai	Lietuvos stabilumo programoje pateikti trejų metų rodikliai tvirtinami Vyriausybės nutarimu; rengiant tam tikrų metų biudžetą, tvirtinami Seimo nutarimu.
4. VSDF ir PSDF biudžetų ateinančių metų planai ir prognozės likusiems vidutinio laikotarpio metams	VSDF biudžeto tam tikrų metų rodiklių patvirtinimo įstatymas, tam tikrų metų PSDF biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymas.

Šaltinis – Finansų ministerija.

Rezervinio (stabilizavimo) fondo reglamentavimas

Įsigalioję 2016 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos valstybės išdo įstatymo Nr. I-712 1, 9, 11 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo ketvirtuoju¹ skirsniu įstatymas ir Seimo 2015 m. lapkričio 17 d. nutarimas Nr. XII-2020 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo

2002 m. gegužės 30 d. nutarimo Nr. IX-912 „Dėl Rezervinio (stabilizavimo) fondo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ sudaro sąlygas sparčiau kaupti finansinius išteklius Rezerviniame (stabilizavimo) fonde.

Rezervinio (stabilizavimo) fondo lėšos galės būti naudojamos valstybės biudžeto išlaidoms finansuoti Konstituciniame įstatyme nurodytu atveju – nustačius išskirtines aplinkybes. Kita fondo lėšų panaudojimo (grąžintinai) galimybė, kai lėšų *ad hoc* atvejais reikėtų siekiant vykdyti ES politiką ir (arba) su tuo susijusias sutartis ar susitarimus, pavyzdžiui, užtikrinti kredito linijos suteikimą Bendros pertvarkymo valdybos valdomam Bendram pertvarkymo fondui pagal Bendro pertvarkymo mechanizmo reglamentą ir Tarpvyriausybinių susitarimą dėl įnašų į Bendrą pertvarkymo fondą pervedimo ir sujungimo. Kasmet į Rezervinį (stabilizavimo) fondą iš valstybės biudžeto pervedama 50 procentų gautų lėšų: įstatymų nustatyta tvarka privatizavus valstybei nuosavybės teise priklausančius akcijų paketus, valstybei priklausančių akcinių bendrovių sumokėtų dividendų, pardavus viešo aukciono būdu valstybės nekilnojamąjį turtą ir kitus nekilnojamuosius daiktus, pardavus valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypus. Papildomi Rezervinio (stabilizavimo) fondo šaltiniai: Lietuvos Respublikos tam tikrų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme numatyti pervesti į fondą perteklinio valstybės biudžeto asignavimai ir šiame įstatyme numatyti pervesti į fondą asignavimai. Tai užtikrina reguliarių pinigų srautą į Rezervinį (stabilizavimo) fondą ir sudaro galimybes kaupti fiskalinį rezervą.

2018 metų pabaigoje Rezerviniame (stabilizavimo) fonde numatoma sukaupti 0,6 procento BVP finansinio turto. Numatoma, kad 2021 metų pabaigoje Rezerviniame (stabilizavimo) fonde bus sukaupta 1 procentas BVP finansinio turto. Įgyvendinant socialinio modelio reformą, nuo 2017 metų VSDF kaupiamas finansinis rezervas būsimoms pensijoms mokėti. Numatoma, kad 2021 metais šis rezervas sudarys apie 0,7 procento BVP. PSDF rezervas 2021 metais sudarys apie 0,3 procento BVP. Taigi, 2021 metų pabaigoje valdžios sektoriui priskiriami rezervai sudarys apie 2 procentus BVP. Fiskalinės drausmės taisyklių laikymasis ir vidutiniam laikotarpiui numatomos palankios ekonomikos augimo perspektyvos sudaro sąlygas nuolat papildyti rezervus.

XI SKYRIUS

VALDŽIOS SEKTORIUI PRISKIRIAMŲ BIUDŽETŲ IŠLAIDŲ VIDUTINIO LAIKOTARPIO RODIKLIŲ NUSTATYMAS

Stiprinant vidutinės trukmės biudžeto planavimo sistemą, 2018 metais planuojant 2019–2021 metų valstybės biudžetus, asignavimų valdytojams bus nustatomos maksimalios išlaidų lubos 3 metų laikotarpiui. Tam, kad vidutinės trukmės biudžetų sudarymo sistema veiktų tinkamai, būtina nustatyti patikimus valstybės biudžeto išlaidų limitus. Šiame skyriuje pateikiama informacija apie Konstituciniame įstatyme ir SAP numatytas valdžios sektoriaus išlaidas ribojančias taisykles, taip pat paaiškinamas išlaidų limitų nustatymas – nurodomos išlaidų limitų nustatymo prielaidos ir principai.

Valdžios sektoriaus išlaidų neribojama Konstitucinio įstatymo išlaidų ribojimo taisyklė, kai yra teigiamas produkcijos atotrūkis nuo potencialo ir teigiamas ne mažiau kaip penkerių iš eilės einančių metų valdžios sektoriaus balanso rodiklio aritmetinis vidurkis. Tuomet valdžios

sektorius išlaidas riboja Konstitucinio įstatymo perteklinio valdžios sektoriaus taisyklė. Kadangi faktinis ir numatomas struktūrinis balanso rodiklis artėja prie pertekliaus, o taikant SAP struktūrinio balanso taisyklę vertinamas vidutinio laikotarpio tikslas (–1 procentas BVP), labiausiai SAP ribojanti yra išlaidų augimo ribojimo taisyklė.

Vidutiniu laikotarpiu numatomas teigiamas produkcijos atotrūkis nuo potencialo. **2019 metais** valdžios sektoriaus ir jį sudarančių biudžetų išlaidų limitai nustatomi atsižvelgiant į tikslinį –0,2 procento BVP struktūrinį valdžios sektoriaus balanso rodiklį. Taip yra sukuriama erdvė pradėti įgyvendinti Vyriausybės svarstomus struktūrinius pokyčius mokesčių, švietimo, sveikatos apsaugos ir kitose srityse. 2019 metų tikslinis struktūrinis balanso rodiklis nustatytas atsižvelgiant į Konstitucinio įstatymo nuostatą, kad, produkcijos atotrūkiui nuo potencialo esant teigiamam, struktūrinis balansas turi pagerėti bent 0,1 procento BVP, palyginti su 2018 metais numatomu –0,3 procento BVP rodikliu.

2020 ir 2021 metais valdžios sektoriaus išlaidos nustatomos tokios, kad valdžios sektoriaus struktūrinis balanso rodiklis būtų perteklinis (0,1 procento BVP) ir išlaidos neviršytų pagal SAP išlaidų augimo ribojimo taisyklę nustatyto valdžios sektoriaus išlaidų augimo limito. Struktūrinis perteklius lemia, kad, esant teigiamam produkcijos atotrūkiui nuo potencialo, valdžios sektorius bus nominaliai perteklinis. Tokiu atveju penkerių iš eilės einančių metų valdžios sektoriaus balanso rodiklio vidurkis bus teigiamas ir Konstitucinio įstatymo išlaidų augimo ribojimo taisyklė nebus taikoma. Konstitucinio įstatymo nustatyta perteklinio valdžios sektoriaus taisyklė lemia, kad jeigu šalis turi struktūrinį deficitą, privalo jį mažinti tol, kol bus pasiektas struktūrinis perteklius. Struktūrinio pertekliaus siekimas yra ne tik ekonomiškai pagrįstas, kai neišleidžiamos ciklinės pajamos, tačiau ir leidžia šalies finansus valdyti laikantis Konstitucinio įstatymo perteklinio valdžios sektoriaus taisyklės ir SAP išlaidų augimo ribojimo taisyklės. Struktūrinio pertekliaus paskirtis – mažinti valdžios sektoriaus ilgalaikio finansų tvarumo riziką.

Remiantis pirmiau minėtomis fiskalinės drausmės taisyklėmis ir prielaidomis, 2019–2021 metais valdžios sektoriaus išlaidos nustatomos pagal **šiuos principus**:

1. Pagal SAP išlaidų ribojimo taisyklę (valdžios sektoriaus išlaidos gali augti tiek, kiek auga potencialusis BVP²²) nustatoma, koks yra galimas konsoliduotų koreguotų valdžios sektoriaus išlaidų dydis. Koreguotų valdžios sektoriaus išlaidų dydis perskaičiuojamas į viso valdžios sektoriaus nekonsoliduotas išlaidas (be ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų). Šis valdžios sektoriaus išlaidų dydis G_{max} yra didžiausios galimos valdžios sektoriaus išlaidos.

28 lentelė. Maksimalių valdžios sektoriaus išlaidų (be ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų) nustatymas

Kodas	Rodiklis, mln. eurų	2019 metai	2020 metai	2021 metai
E	Konsoliduotų koreguotų valdžios sektoriaus išlaidų maksimalus dydis pagal išlaidų augimo limitą	15 489,8	16 197,4	16 957,4
	<i>Išlaidų korekcijos:</i>			

²² Vade Mecum on the Stability and Growth Pact, 2017 Edition, https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/vade-mecum-stability-and-growth-pact-2017-edition_en, p. 52.

Kodas	Rodiklis, mln. eurų	2019 metai	2020 metai	2021 metai
<i>pal</i>	Išlaidos valdžios sektoriaus palūkanoms	404,0	322,4	283,4
<i>cni</i>	Ciklinės nedarbo išmokų išlaidos	-8,3	6,7	22,0
<i>inv</i>	Investicijų korekcija*	-123,7	-167,2	-161,2
<i>vpi</i>	Vienkartinių priemonių išlaidos	45,5	50,0	50,0
<i>dpp</i>	Diskrecinės pajamų priemonės	24,5	2,0	0,0
G_{max_nek}	Maksimalių konsoliduotų valdžios sektoriaus išlaidų (be ES ir kitos tarptautinės paramos lėšų) dydis = $E + pal + cni - inv + vpi + dpp$	16 079,2	16 745,7	17 474,0
<i>kon</i>	Konsolidacija	2 382,8	2 481,0	2 617,4
G_{max}	Maksimalių nekonsoliduotų valdžios sektoriaus išlaidų be ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų dydis = $G_{max_nek} + kon$	18 462,0	19 226,8	20 091,4

Šaltinis – Finansų ministerija.

*Atimama planuojamų metų investicijų suma ir pridamas ketverių prieš planuojamus metus einančių metų investicijų aritmetinis vidurkis.

2. Nustatoma, kiek tam tikrais metais projektuojama gauti nekonsoliduotų valdžios sektoriaus pajamų, apskaičiuotų kaupiamuoju principu (be ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšų):

29 lentelė. Valdžios sektoriaus ir jam priskiriamų nekonsoliduotų biudžetų pajamų dydžiai

Kodas	Rodiklis (nekonsoliduotas, apskaičiuotas kaupimo principu), mln. eurų	2019 metai	2020 metai	2021 metai
P_{VB}	Valstybės biudžeto pajamos	7 197,0	7 564,2	7 929,2
P_{SAV}	Savivaldybių biudžetų pajamos	2 997,9	3 132,5	3 304,8
P_{VSDF}	VSDF biudžeto pajamos	4 253,6	4 265,4	4 479,8
P_{PSDF}	PSDF biudžeto pajamos	1 915,8	2 040,9	2 176,4
P_{KITI}	Kitų valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų pajamos	1 909,3	2 013,9	2 118,2
P	Valdžios sektoriaus pajamos = $P_{VB} + P_{SAV} + P_{VSDF} + P_{PSDF} + P_{KITI}$	18 273,6	19 016,9	20 008,4

Šaltinis – Finansų ministerija.

3. Atsižvelgus į projektuojamą valdžios sektoriaus pajamų dydį, ciklinę valdžios sektoriaus komponentę ir vienkartinių priemonių neto rezultatą, nustatomas toks valdžios sektoriaus nekonsoliduotų išlaidų dydis, apskaičiuotas kaupiamuoju principu, kad atitiktų planuojamą valdžios sektoriaus struktūrinį balansą.

30 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidų dydžio nustatymas

Kodas	Rodiklis, mln. eurų	2019 metai	2020 metai	2021 metai
<i>ck</i>	Ciklinė valdžios sektoriaus komponentė	350,5	194,7	63,4
<i>vp</i>	Vienkartinių priemonių neto rezultatas	30,5	30,5	20,3
<i>p</i>	Struktūrinį tikslą atitinkantis dydis*	-94,5	48,4	50,5
G	Valdžios sektoriaus išlaidų dydis = $P - ck - vp - p$ (nekonsoliduotas, apskaičiuotas kaupimo principu)	17 987,1	18 743,3	19 874,2

Šaltinis – Finansų ministerija.

*2019 metais numatomas 0,2 procento BVP struktūrinis deficitai, 2019 ir 2020 metais numatomas 0,1 procento BVP struktūrinis perteklius.

4. Nustatytas valdžios sektoriaus išlaidų dydis G yra paskirstomas valdžios sektoriui priskiriamiems biudžetams pagal Konstitucinio įstatymo numatytus apribojimus:

4.1. PSDF, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių biudžetų išlaidų dydžiai nustatomi tokie, kad, atsižvelgus į jų biudžetuose numatomas pajamas, jų biudžetai būtų struktūriškai subalansuoti (Konstitucinio įstatymo 4 straipsnio 2 dalis), apskaičiuojant kaupiamuoju principu. Likusių savivaldybių išlaidų dydžiai nustatomi tokie, kad jų biudžetai būtų nominaliai subalansuoti (Konstitucinio įstatymo 4 straipsnio 4 dalis). Todėl savivaldybių biudžetų išlaidų visumos dydis yra mažesnis už savivaldybių biudžetų pajamas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių biudžetams apskaičiuotų ciklinių komponentių sumos dydžiu. Daroma papildoma prielaida dėl vietos valdžios subsektoriaus pertekliaus remiantis istoriniais 2014–2017 metų vietos valdžios subsektoriaus balanso duomenimis.

4.2. VSDF biudžeto, kitų valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų išlaidos numatomos tokios, kokios jų biudžetuose yra projektuojamos. VSDF išlaidos neribojamos dėl ateityje numatomų demografinių pokyčių.

31 lentelė. PSDF, VSDF, savivaldybių biudžetų visumos ir kitų valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų išlaidų dydžiai

Kodas	Rodiklis, mln. eurų	2019 metai	2020 metai	2021 metai
ck_{PSDF}	PSDF biudžeto ciklinė komponentė	48,0*	21,6	7,3
G_{PSDF}	PSDF biudžeto išlaidų dydis = $P_{PSDF} - ck_{PSDF}$ (nekonsoliduotas, apskaičiuotas kaupimo principu)	1 867,9	2 019,3	2 169,1
ck_{SAV}	Savivaldybių biudžetų balansas	68,4	19,3	16,6
G_{SAV}	Savivaldybių visumos išlaidų dydis = $P_{SAV} - ck_{SAV}$ (nekonsoliduotas, apskaičiuotas kaupimo principu)	2 929,5	3 113,2	3 288,3
G_{VSDF}	VSDF biudžeto išlaidos (nekonsoliduotos, apskaičiuotos kaupimo principu)	4 031,7	4 293,2	4 514,5
G_{KITA}	Kitų valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų išlaidos (nekonsoliduotos, apskaičiuotos kaupimo principu)	1 818,6	1 919,8	2 030,7

Šaltinis – Finansų ministerija.

*Ciklinė komponentė sudaro 38,8 mln. eurų; likusi suma – prielaida dėl teigiamo poveikio pajamoms, atsiradusio dėl medikų atlyginimo kėlimo.

4.3. Valstybės biudžeto išlaidų limitas nustatomas iš 0,1 procento BVP struktūrinį perteklių užtikrinančių valdžios sektoriaus išlaidų atimant visų kitų likusių valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų išlaidų sumą. Šis skirtumas yra valstybės biudžeto išlaidų limitas, kuris perskaičiuojamas į valstybės biudžeto išlaidų limitą pinigų srautais.

32 lentelė. Valstybės biudžeto išlaidų limito nustatymas

Kodas	Rodiklis, mln. eurų	2019 metai	2020 metai	2021 metai
G_{VB}	Valstybės biudžeto išlaidų dydis = $G - G_{PSDF} - G_{SAV} - G_{VSDF} - G_{KITA}$ (nekonsoliduotas, apskaičiuotas kaupimo principu)	7 339,3	7 397,6	7 871,6
$kaup$	Išlaidų korekcija dėl perskaičiavimo kaupimo principu	-17,3	40,3	151,9
G_{VB_max}	Nekonsoliduotas valstybės biudžeto išlaidų limitas pinigų srautais = $G_{VB} + kaup$	7 322,0	7 437,9	8 023,5

Šaltinis – Finansų ministerija.

Jeigu valdžios sektoriaus išlaidos yra mažesnės nei nustatytos maksimalios valdžios sektoriaus išlaidos ($G < G_{max}$), valdžios sektoriaus išlaidos (tarp jų ir valstybės biudžeto) gali būti didinamos iki maksimalaus išlaidų dydžio, tačiau su sąlyga, kad ne mažiau didinamos viso valdžios sektoriaus pajamos. To reikia, kad būtų užtikrintas 0,1 procento BVP struktūrinis perteklius.

Remiantis išdėstytais principais nustatytos valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų, tarp jų ir valstybės biudžeto, išlaidos lemia, kad šalyje vykdoma ekonominį ciklą atitinkanti fiskalinė politika. Esant teigiamam produkcijos atotrūkiui nuo potencialo, formuojamas valdžios sektoriaus perteklius, kuris lieka valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų rezervuose. Valstybės biudžeto ir valdžios sektoriaus išlaidų limitai gali būti keičiami tik dėl ekonominio ciklo priklausančių veiksnių: pasikeitus produkcijos atotrūkiui nuo potencialo ir dėl to pasikeitus nominaliojo pertekliaus dydžiui, reikalingam struktūriniam pertekliui pasiekti, esant naujoms vienkartinėms priemonėms, taikant naujas diskrecines pajamų priemones. Kitu atveju išlaidų limitai neturėtų būti koreguojami.
